yazko

somut

25 ŞUBAT 1983
50 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 30

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

nasılsınız

İnsanın kendi partisinde kalabilmek için çok sık fikir değiştirmesi gerekir.. Sizin partinizdekilerle birlikte yaşamak, size karşı olanlarla mücadele etmekten çok daha zor ve çok daha sabır isteyen bir iştir. Siyasal mücadelenin en huzursuzluk verici yanlarından biri de, insanın, hasımlarına ne yapması gerektiğinden çok dostlarına neleri söylememesi gerektiğini düşünmek zorunda kalışıdır.

RETZ KARDİNALİ

Geleneksel Türk Tiyatrosunun çağdaş uzantısı olan Şehir Tiyatroları, kültür ve sanat yaşamımızın övüncüdür.

İstanbul Belediyesi'nin isteği üzerine

ŞEHİR TİYATROLARI KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NA BAĞLANIYOR

İstanbul Belediye Başkanlığı'nın girişimiyle İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanması için çalışmaların sürdürüldüğü haberleri yoğunluk kazanıyor. İlk bakışta olayın ardındaki gerçeği kavramak güç değil: İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının yarım milyara varan bütçe sorunundan kurtulmak için Kültür ve Turizm Bakanlığı' na bağlanması düşünülüyor. Gerçekten yerel yönetimlerin parasal sorunları olduğu biliniyor. Ancak, bakanlıkların Devlet bütçesinden sağladığı yardım gibi, belediyelerin de gelir kaynaklarının yetersizliği nedeniyle devletten ekonomik destek görmeleri doğaldır. Tarihsel kuruluşlu kentlerin yönetimi, sınırlı belediye bütçeleriyle çözümlenemediği, gelişmiş ülke belediyelerinde olduğu gibi devlet desteğiyle yaşatıldığı örnekleriyle biliniyor. İki büyük uygarlığa başkentlik yapmış İstanbul'un en köklü kuruluşlarından biri de hiç kuşkusuz İstanbul Belediye Konservatuvarı ile Şehir Tiyatrolarıdır.

Türk Tiyatro Tarihinde Darülbedayi'nin özgün bir yeri bulunuyor. Şehir Tiyatroları, Darülbedayi'nin bir devamıdır. 1913-1914 yıllarında İstanbul Valisi olan Operatör Cemil Topuzlu Paşa, Şehremini (Belediye Başkanlığı) görevini de sürdürüyordu. Cemil Topuzlu Paşa, İstanbul'da bir konservatuvar açmak istedi. Bu iş için Belediye Meclisi'nden

Avrupa'nın başlıca kentlerinin tiyatrolarına ilgili kent bütçelerinden en büyük pay ayrılırken, Şehir Tiyatrolarını parasal nedenlerle geleneksel yapısından koparmak çok yanlış olur.

debaşı'ndaki bir apartmanda kuruldu. Bu kuruluş iki yıl sonra ödenekli bir tiyatro topluluğuna dönüştü ve bugün İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları olarak bildiğimiz tiyatronun böylece temeli atıldı.

Önümüzdeki haziran ayında 70. kuruluş yıldönümü kutlanılması gereken Şehir Tiyatroları, görünüşe bakılırsa bakanlığa bağlanma hazırlıklarını tamamlamış olacaktır.

Cumhuriyet döneminin ilk önemli sahne topluluğu İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosudur. Yeniden çeki düzen verilip kurulması Cumhuriyet'in ilanı ile (1923) aynı yıla rastlıyor. Yeniden düzenlenip kurulması ile Cumhuriyet Tiyatrosu olarak Cumhuriyet yönetimimizle de yaşıttır. Bir yasa ile 70 yıllık köklü bir kurumu silmek, İstanbul kenti ile İstanbul Belediyesi'nin kültür ve

Orneğin Batı Berlin Belediyesi kent hizmetindeki bütçenin en büyük birimini Belediye tiyatrosuna ayırıyor. Köln, Frankfurt, Münih, Londra, Stockholm, Paris Belediyeleri tiyatrolarına ve kültür kurumlarına sahip çıkıyorlar.

1941-1947 yılları arasında kurulan Ankara Tatbikat Sahnesi, 1947'de Devlet Tiyatrosu ve Devlet Operası kuruldu. Almanya'dan Prof. Carl Ebert getirilerek değişik bir üslupla çalışmaları sağlandı. Şehir Tiyatroları ile Devlet Tiyatrolarının üslupları ayrıdır. 1941'de temeli atılan Devlet Tiyatrosu, şimdi bakanlıktan alınıp Ankara Belediyesine bağlanırsa, yarım yüzyıla yaklaşan tiyatronun kültür tarihine yazık olmaz mı? Kuşkusuz, aynı tarihsel yanlışlık Şehir Tiyatroları için de sözkonusu. Çözümü bağlamada değil, reorganizyonda aramalıyız.

Halil Paşa, Tuval üzerine yağlı boya, 1892, 120 × 90 cm.

Bilim adamı, yurt dışına gidemeyecek mi?..

Geçtiğimiz günlerde Başbakanlık, bakanlık ve kamu kuruluşlarına bir genelge gönderdi. Bu genelgede bakanlık ve kamu kuruluşları, yurtdışına gönderilecek personel konusunda uyarıldı. Genelgede "Seyahat masraflarının tamamen veya kısmen bir devlet veya milletlerarası müesseselerce karşılanması yurt dışına gönderilme konusunda hassasiyeti azaltmaması, bu durumda seyahatlerin tahdit edilmesine özen gösterilmesi gerekir" denilmekte.

Anlaşıldığı kadarıyla genelge ile güdülen amaç, masrafları yurtdışından karşılanarak yapılan davetlerde kişiler yerine kurumların muhatap alınması, kuramlara da Türkiyeyi en iyi biçimde tanıtabilecek kişiyi seçme olanağı tanınmasıdır. Bu genelge bakanlık ve kamu kuruluşlarına dağıtılmış, bazı kurumlara da bilgi edinmeleri için gönderildi.

İŞGÜZARLIK MI?

YÖK'e gönderilen "bilgi edinme niteliğindeki bu genelge Tahsin Özgüç imzası ile tüm üniversitelere, "uygulanmak üzere" gönderildiği anlaşılıyor. Bir kamu kuruluşu ya da bakanlığa ilişkin bir genelgenin aynı koşullarla Üniversitelerde uygulanması, bilimsel çalışmaları oldukça zorlaştırıyor... Özellikle uluslararası bilimsel alışverişi olanaksız kılıyor. Genelgeye göre yurt dışından öğretim üyeleri kişisel olarak davet alamayacaklar. Genelgenin 4. maddesi şöyle: "Yurtdışı kuruluş ve firmalar tarafından her türlü yolluk ve masrafların kendilerine ait olmak üzere ismen yapılan davetlere personel yollanmayacaktır..." Bu maddenin üniversiteye öğretim üyelerine ya da bilim adamlarına uygulanması durumunda yabancı ülkelerle yapılan bilimsel alışverişin olanaksızlaşacağı ortaya çıkıyor. Çünkü Üniversitelerin çağrıları genellikle masrafları karşılanarak yapılır. Yukarıdaki madde bir kamu kuruluşu için belki geçerli bulunabilir. Kamu kuruluşlarında keyfi personel gönderme ve talep eden firma açısından da bir kayırıcılığı engelleme amacına yardımcı olabilir. Ancak bu genelge bilim adamlarına uygulandığında bilimsel çalışmaları engelleyici bir işlevi yerine getirebilir.

İLK UYGULAMALARLA İŞLER KARIŞIYOR

Genelgenin ilk uygulamaları sonuçlarını vermeye de başlamıştır. Avrupa Bilim Vakfı'nca yurt dışından çağrılı olan bir bilim adamı, bu genelgenin uygulanması ile engellenmekte. Şöyle ki, Avrupa Bilim Vakfı yurtdışındaki yabancı işçi çocuklarını Avrupa üyelerinin uyguladıkları politikalar ve işçi çocuklarının sorunlarına ilişkin yürüttükleri çalışmalara Türkiye'den de iki uzman çağırmıştır. Bu çağrı konumu gereği kişisel ve masrafları karşılama biçiminde olmaktadır. Durumu bu genelgeye 'uyduğu' için de bu çağrıyı, uzman bilim adamları kabul edememektedir. Bu uygulamanın sakıncaları ve karışıklığı bu kadarla da kalmamıştır. Genelgenin bir başka maddesi ile "Davetlerin kuruma yapılması" öngörülmekte ve kuruma "İstediği kişiyi seçme serbestisi" tanımaktadır. Bu maddelere dayanılarak Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde yurtdışından yapılan bir bilimsel çağrıya, çağrı yapılan uzman yerine bir başka kişi gönderilmiştir...

Bu karışıklıklar, temelde bir başka kurum için hazırlanan genelgenin üniversiteler ve bilimsel çalışmalara uygulanmasından doğmaktadır. Başbakanlığın bu genelgeyi üniversitelerde uygulanmak için hazırlamadığı görülmektedir. Üniversitelere uygulanması, bir yanlış anlaşılma mıdır? Yoksa bir tezcanlılık mı? Bu durumun açıklığa kavuşturulması, üniversite içi ve dışı bilimsel çalışmaların geleceği açısından oldukça önemlidir. Yanlış anlaşılma ise bunun giderilmesi ile bilimsel çalışmaların önündeki bir anlamsız engel daha kaldırılmış olacaktır.

ödenek ayrıldı. Dünyanın sayılı tiyatro adamlarından Fransız André Antoine ile (1858-1943) Paris'te bir anlaşma imzalandı. 1914 Haziran ayında André Antoine, İstanbul'a geldi. Darülbedayii Osmani adını alan konservatuar Şehzasanat birikimiyle de ters düşüyor. Çünkü Şehir Tiyatroları, İstanbul'un tarihsel bir özelliğidir. Dünyanın bütün uygar ülkelerinde kültür ve sanat kurumları tarihsel gerçeklikleriyle övünç kaynağıdırlar. İstanbul'un tarihsel konumu gibi anıtları gibi, camileri gibi, surları gibi, yalıları gibi, köşkleri gibi, sarayları gibi, kültür ve sanat birikimiyle Şehir Tiyatroları da İstanbul'un tarihsel gerçeğidir.

Şehir Tiyatroları, dünya tiyatro repertuarına, Ulusal Edebiyat akımı ile Ulusal tiyatromuza ışık tutuyor. Türk ve dünya tiyatro edebiyatının klasik ve çağdaş yazarlarının oyunları sergilenerek, kültür ve sanat alanında bir okul görevini sürdürüyor. Shakespeare, Schiller, Pirandello, Molière, İbsen, gibi klasik yazarlar ilk kez Şehir Tiyatrolarında halka tanıtıldı. Türk ve dünya yazarlarıyla bir yandan tiyatro seyircisi yetiştirirken, diğer taraftan tiyatroya karşı ilginin artmasını sağladı. Bütün bunların gelişmesinde ve bugünkü düzeye gelmesinde Türk Tiyatrosunun kökleşmesinde oyuncu, yönetmen ve tiyatro adamı olarak Muhsin Ertuğrul'un büyük emeği yatıyor.

Batının her kentinde belediye tiyatrosu vardır. Aralarında salt belediyenin parasal yardım desteğini alan çok sayıda belediye tiyatroları, tarihsel kuruluş olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Doğrudan doğruya belediyelerin bütçesinden beslenen tiyatroların hiçbiri belediyelerden koparılmıyor!

YANGIN VAR

Aslı mı? Belki.
Odalık mı? Asla!
Ne Matisse'den ne de Çırağan Sarayından!
Bir sobaydı allah tarafından o deli hatun
Upuzun saçlarıyla bir demir-döküm...
Yaktıkça kendini nefsimle nefesimle
Yandıkça düşistandan döşürdüğüm odun
Isınırdı oda, ısınırdı ev, ısınırdı acun
O da, ben de, yanyana ve yana yana
Sevişerek ölmeyi öğrendik sonunda
Ondan şimdi böyle ortalık duman
Baksana baharlar yağıyor üstümüze ağaçlardan

Aslı varsa onun
Ki kerem edin ki var
O sobaysa
Ben de ona yangınım yangın

CAN YÜCEL

Bu sayıda

3. Sayfada

. Çevreni kendin denetle

4. Sayfada

. Kürtaj yasasına ilişkin bir kaç söz ve bir tanıklık

5. Sayfada

. Bir öğrencinin okul yaşamından kesitler: Her günün öyküsü.

6. Sayfada

. Müzik öğretmeninin dramı

8. Sayfada

. Çözümleyici bir roman: Bulantı

9. Sayfada

. 100. yıl yayınları

12. Sayfada

. Macide Tanır'la bir konuşma

Ayrıca...

. MİZAH, DİL, MÜZİK, PLASTİK SANATLAR; TİYATRO, EĞİTİM, CİNSELLİK YAZILARI

. OKUR İLİŞKİLERİ, SANAT ÇİZELGESİ. SATRANÇ, BULMACALAR.

somut

KURUMLAŞMA BİREY VE SİVİL TOPLUM

Kaba çizgileriyle kapitalizmin doğuşu, Batıda yeni ticaret yollarının bulunmasıyla sağlanan büyük servetin sermayeye dönüştürülmesi, bu sermayenin de üretim alanına aktarılmasıyla gerçekleşir. Özellikle Avrupa'nın ekonomik yapısında böylece ortaya çıkan büyük değişim, Rönesans'ın da nedenlerinden birini oluşturur.

Kapitalist üretim ilişkilerine geçişte doğan gereksinimlerden biri de, emek gücünün, başlangıçta dar sınırlar içersinde bile olsa - özgürleşmesidir. Bu dönemde, ekonomik yaşamı yönetmeye başlayan kapital'in, merkezi devlet otoritesi karşısında örgütlenmesi, özerkleşmesi söz konusudur.

Rönesans'ın getirdiği hümanizm akımı, özgürlük kavramının bireye yönelik bir kavrama dönüşmesini sağlar. Birey, özellikle - sanatçı olsun, bilim adamı olsun - yaratıcı insan, kendini merkezi devletin o zamanlar için neredeyse sınırsız otoritesi karşısında koruma gereksinimini duyar.

Yukarda sözünü ettiğimiz yaratıcı bireyin Devlet karşısında özgürlüklerini korumasının aracı, Batının tarih sahnesinde kurumlardır. Böylece Batının tarihsel sürecinin belli bir evresinden başlayarak kurumlaşma, Devletle birey arasındaki dengenin yönlendirici öğesi olmaktadır.

1789 Büyük Fransız Devrimi, bu gelişmeyi en belirgin çizgisine oturtacak ve kurumlaşmayı **kurumlaştıracaktır.** Denilebilir ki 1789'dan başlayarak Avrupa'nın tarihi, artık geniş ölçüde **demokratik kurumların tarihidir.** Toplumbilim alanında da **bireyin** rolü ve **sivil toplum** gibi sorunlar bu tarihten sonra yoğunluk kazanır.

Şöyle özetleyebiliriz: Batıda kurumlaşma, Devlet karşısında bireylerin kendi özgürlük alanlarını belirlemeleridir. Günümüze uzanan tarihsel çizgi boyunca bu alanlar giderek genişler.

Dönelim bize.

Kurum kavramı, Osmanlı'ya da yabancı değildir. Ama Osmanlı İmparatorluğunda kurumların doğuş nedenleri ve özellikle **işlevleri** Batıdakinden çok farklıdır. Bu da çok doğaldır: Batının tersine, batıda gelişen anlamda birey ve kapitali tanımayan **cemaat** ve kamu mülkiyeti esası üstüne kurulmuş bir Devlet düzeninde Batının kurumlaşması da gerçekleşemezdi.

Osmanlı İmparatorluğunda kurumlar ya doğrudan merkezi yönetimce, ya da merkezi yönetimin desteği ile oluşturulurken başlıca amaç, Devletin "nüfuz bölgesini" sınırlamak değil, tam tersine, belli alanlarda Devletin varlığını daha da **vurgulamanın** aracıdır. Böylece Osmanlı İmparatorluğunda, merkezi yönetim gücünü koruduğu sürece bir Devlet-kurum örtüşmesi söz konusudur.

Osmanlı'da batılı anlamda kurumlaşmanın temelleri, ancak 19. yüzyılda, I. Meşrutiyet ile birlikte atılır.

Ülkemizde kurumlaşma olgusuna eğilirken, nasıl daha sağlıklı kurumlaşılabileceği düşünülürken, bu tarihsel gelişimin göz önünde tutulması kesinlikle gereklidir. Aynı gereklilik, günümüzde demokratik kurumlar, bunalımlarla karşılaştıklarında yapılacak saptamalar için de geçerlidir.

Başka deyişle, kurumlarımız bunalımların etkisiyle kolayca sarsıldıklarında ilk yapılması gereken, ne derece kurumlaşılabildiğini araştırmaktır. Örneğin bir ülkede belli bir dönemde **üniversite kurumu**, üniversite kavramıyla ve işleviyle bağdaştırılması güç yasal düzenlemelerin konusu olmuşsa, o zaman bu düzenlemeleri eleştirmenin yanı sıra, üniversitenin o güne dek **bilimin taşıyıcısı kurum** olmanın gereklerini ne ölçüde yerine getirebildiği sorusunun yanıtını aramak da kesinlikle zorunludur. Yine bir ülkede belli bir dönemde basın, dıştan müdahalelerle karşılaştığında yapılması gereken, basının **demokratik** bir ortamı ayakta tutabilmek amacıyla ne ölçüde kurumlaşabilmiş olduğunun, o güne dek kendi üstündeki özeleştiri mekanizmasını hangi düzeyde işletebildiğinin saptanmasıdır. Bu türden arayış ve saptamalar, gelecekte daha köklü kurumlaşabilmenin yollarını ve kurumlaşma alışkanlığını ne ölçüde edinebildiğimizi göstereceği için, çok önemlidir.

Kültür, sanat ve bilim alanlarında yetkin düzeyde kurumlaşabilme, çağdaş içeriğiyle demokrasinin kurulabilmesinin temel koşullarındandır. Çağdaş anlamıyla demokratik bir toplumda ideal olan, Devletin kurumlaşılan alanlara yalnızca kurumların işlevini güvence altına almak için **karışmasıdır.** Ama bu ideal konuma ulaşılabilmesi için, **önce kurumlar varolmalıdır.** Kültür, sanat, bilim ve düşünce yaşamının taşıyıcılığını üstlenebilmiş demokratik kurumlar, her türlü bunalım karşısında bu alanların en büyük güvencesidir, çağdaş anlamdaki **sivil toplumun** da başlıca temelidir.

Kurumlaşma ve sivil toplum konularına ilerde de yer vereceğiz.

İstanbul Devlet Operası Arşivi kilo ile satıldı

İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nin 1969-1980 yıllarında kurulan, afiş, bant, program ve fotoğrafların derlendiği arşivinin, Okan Demiriş'in müdürlüğü döneminde kilo ile satıldığı anlaşıldı.

Opera, konser ve bale gösterileri için yapılan afişler, opera, bale ve konserlerle ilgili müzik bantları, sergilenen gösterilerin fotoğraflarından oluşan arşiv, kilo ile satılarak elden çıkarıldığı için Kurumda 1969-1980 yıllarının bütün sanat olaylarını kanıtlayacak hiçbir belge bulanamıyor.

GERÇEK SAYGISI

FETHİ NACİ

DEĞİŞEN TÜRKİYE'DE SANATÇININ DURUMU

Türkiye sürekli bir değişim içinde; ekonomik bakımdan da, toplumsal bakımdan da. Bu değişimi görebilmek değişik koşulların ürünleri olan bilgileri kendi toplumumuza uyarlamaktan vazgeçmekle, reçete-çözüm anlayışını bırakmakla, toplumumuzun nesnel gerçekliklerini görebilmekle mümkün. Bilim adamı için de bu böyle, sanat adamı için de. Bilim adamlarımız da, sanat adamlarımız da ileri sürdükleri düşüncelerin nesnel gerçeklik karşısında param parça olduklarını göre göre, böylece, düşüncelerini sınaya sınaya, "doğru" demeyeyim, "daha doğru" düşüncelere ulaşacaklar.

Önemli olan, toplumsal gerçekliği "olduğu gibi" görebilmek: Geçmişiyle, bugünüyle; gelecek üzerine verimli sanatçı sezgileri ancak böyle bir değerlendirmeden kaynaklanabilir. İçinde yaşanılan koşullara, bu koşulların güçlüğüne aldırmayarak, "iyimser" bildiri iletmek adına, ille de "kitle zaferleri", ille de "ileriye gidişler" göstermek dileği, bir yazarı, nesnel gelişmenin diyalektiğinden uzaklaştırarak ütopik bir çizgiye sürükleyebilir; gerçeği değiştirmek kaygısı, böylece, gerçeğin dışına düşmekle sonuçlanabilir. Bunun için bir yazar, bir insan gerçekliği, bir toplum gerçekliği dünya görüşüne ters bir durum gösterdiği zaman, bu insan gerçekliğini, bu toplum gerçekliğini dünya görüşüne uygun bir biçimde düzeltmeye kalkışırsa, belki dünya görüşünü haklı çıkardığını sanarak bir teselli bulabilir, ama ortaya çıkan herhalde bir sanat yapıtı değildir.

Başka ülkelerde de, bizde de çok örneği var bu yanlış tutumun. Lukacs, bir incelemesinde şöyle der: "...aslında her bakımdan ilginç olan bir roman, sözgelimi, devlet çiftliğinde çalışan bir kadının kamu mülkiyetini özel mülkiyetten üstün saydığı için kendisine ödül olarak verilen bir kuzuyu almamasını anlatan bir bölümle sakatlanabiliyordu. Ya da harman yarışına giren genç bir komsomol grubu düşünün; bu gençler yemek saatinde de çalışarak yarışı kazanıyorlar - ancak üstlerinin kesin emriyle biraz yemek yiyip dinlenmeyi kabul ediyorlar. (...) ... bu örneklerdeki kişiler ve durumlar gerçek hayattan alınmamış, soyut, kansız cansız ve bulanık kişiler ve durumlardır. Fakat devrimci romantizm dogması, gerçekliğin bu uydurma ve tipik olmayan görüntülerinin daha büyük bir gerçekliği olduğunu ileri sürüyordu. Gerçi yanlış kuram bu başarısızlıklar için bir özür sayılabilir, fakat bu eserleri hiç bir zaman sanat bakımından inandırıcı kılamaz."

YAZKO EDEBİYAT'ın Aralık 1982 sayısında, romanda tip sorunu üzerine Bekir Yıldız'ın söylediklerini okuduktan sonra yazdım bunları. Bekir Yıldız, düşüncelerini içtenlikle açıklıyor; içten olması, çelişkiler içinde olmasını, bilgi yanlışlıkları yapmasını, giderek hiçbir sanatçının söyleyemeyeceği şeyleri söylemesini engellemiyor elbette; ama özeleştiriyle karışık bu içtenlik, söyledikleri üzerinde içtenlikle tartışmak isteğini uyandırıyor.

Bekir Yıldız, "İnsanı tanımadan mı yazdın bunca kitabı?" diyecekler çıkabileceğine aldırmadan, "İnsanı tanımaya başladıkça.." diyebiliyor. Vardığı sonuç şu: "Ele aldığımız insanları kutsal insanlar gibi görmeye devam edersek, o insanların sorunlarına temelden bir çözüm getirebilme şansımız da olmaz."

Bekir Yıldız, belli, bir sanatçı olarak tedirgin; yaptıklarının doğruluğundan şüphe etmeye başlamış: Gerçekçilik hakkında, sanatçının görevi hakkında öğrendikleri ile insanları "tanımaya başladıkça" yaşamdan öğrendikleri çelişmiş, bu çelişme kafasını karıştırmış Bekir Yıldız'ın. Ama Bekir Yıldız'ın tutumu, kitabın dediğiyle yaşamın öğrettiği arasında bocalayınca yardan da serden de geçemeyen bir sanatçının tutumu. Çünkü Bekir Yıldız, aynı tümcede, birbiriyle uyuşması olanaksız iki görevi birden yüklüyor sanatçıya; bu bakımdan, bugün ulaştığı aşama, Ahmet Haşim'in o ünlü iki dizesini anımsatıyor: "Yarı yoldan ziyade maha yakın / Yarı yoldan ziyade mahtan uzak." Bekir Yıldız, yaşamdan bir şeyler öğrenmiş, ele alınan insanları "kutsal insanlar" olarak görmemek gerektiğini söylüyor; ama yetinemiyor bunla eklemeden edemiyor: "... o insanların sorunlarına temelden bir çözüm getirebilme şansımız.."

Bekir Yıldız, gelişmesini sürdürürse, "... insanımızın iyi yanlarını öne çıkarıp kötü yanlarını bir kenara itmek değil de iyi ve kötü yanlarıyla **olduğu gibi** (Altını ben çizdim. — FN) ortaya koymak gerekli diyorum artık." sözünün sanatçının görevinin sınırını çizdiğini görecektir. Ve şunu da: "O insanların sorunlarına temelden bir çözüm" getirmenin sanatla, edebiyatla bir ilintisi olmadığını, bu işin sanatçının işi değil, siyasal eylemcinin işi olduğunu.

Ne sanıyor Bekir Yıldız "o insanların sorunlarına temelden bir çözüm getirebilme"yi? Hangi siyasal örgüt bilebilmiş bu çözümü ki bir sanatçı bilebilsin! Hangi bilim adamı bulabilmiş bu çözümü ki bir sanatçı bulabilsin!.. Kulaktan dolma ya da çeviri kitaptan aktarma reçetesi yok bu çözümün. Üretim güçleri, üretim ilişkileri, toplumsal güçler, vb. gibi sözcükleri tekrarlayarak bulunamıyor çözüm yolu. Değişen Türkiye'nin nesnel gerçekliklerini tanımak gerek; bu gerçekliklere göre, tarihimizden bize miras kalan koşullara göre Türkiye'ye özgü çözüm yolunu bulmak gerekir. İki yüz yıldır üstesinden gelinemeyen de bu. Bu, işin siyasal yanı. "Temelden çözüm getirme" isteğinin edebiyat alanındaki örnekleri de ortada: Kimi romancılarımızın kuramsal olarak çözdüklerini sandıkları sorunları açıklamaya yarayan "uygun kişiler"; karşılıklı oturup bu romancıların kuramsal düşüncelerini özetlemeye yarayan karton kişiler; roman kişileri değil, romancı borazanları!

Bekir Yıldız'ın Gaffar'a öfkesi de yanlış bence; kaynağı, "ele aldığı insanları kutsal insanlar gibi görmek"te olan bir yanlış. Kırsal kesimde ağa zulmünü yaşayan Gaffar, kurtuluşu ağa zulmüne baş kaldırıp dış göçe yönelmekte bulacaktır diye düşünmüş Bekir Yıldız; "Birer ağa olmayı seçtiler." diye kızıyor onlara. Ne bekliyordu Bekir Yıldız? Kendi düşüncelerinin Gaffar'larca benimsenmesini mi? Birtakım düşüncelere doğru oldukları için ancak aydınlar inanır; halk yığınları "bir şeyin doğruluğuna ancak onu yaşayarak inanabilirler." Unutmayalım: "O topraktan öğrenip / Kitapsız bilendir." Gaffar'lar varsalar, ağa zulmünden kaçıp gene birer ağa olmayı seçiyorlarsa, yazarın işi onlara kızmak değildir, onları anlamaktır.

Bekir Yıldız'ın sözlerindeki çelişkilere bir örnek: Hem "Her şeye karşın insandan umudu kesmemekle birlikte..." diyor, hem de "... yazmak istediğim birçok konu olmasına karşın, insanoğlunu anlatmaktan utanıyorum."

"Yazmak istediğim bir çok konu olmasına karşın insanoğlunu anlatmaktan utanıyorum." diyebilen Bekir Yıldız, öyle sanıyorum, yeryüzünde böyle bir şey söyleyen ilk sanatçı.

KÖŞEDEN

MURAT BELGE

İKİ DAVRANIŞ TİPİ

Geçen haftanın gazetelerinde, "magazin"in bilinen kalıplarına çok iyi uyduğu için epey tantanayla sunulmuş bir haber vardı. Bir genç, birkaç ay önce yangından bir çocuk kurtararak "gazetelere manşet olmuş"; aynı genç şimdi de "elini kana bulamış", katil rolüyle yeniden birinci sayfalarda yerini almış. Şimdi bu durum, doğal olarak, bir "kontrast" özelliği gösteriyor; magazin basın açısından da bu nedenle ilginç.

Kültürümüzün içinde barındırdığı karşıtlıklardan, çelişikliklerden sık sık söz ederiz. Böyle bir olayı da bu bakımdan üstünde durmaya değer bulabiliriz. "Aynı adam, hem can kurtarıyor, hem can alıyor." Ama ortada bir "kontrast" varsa, gerçekten bu noktada mı acaba? Bana kalırsa, söz konusu genç belirli bir davranış koduna göre hareket ediyor. Kendi açısından ve o davranış kodu çerçevesinde, gazetelere yansımış eylemlerinin ikisi de tutarlı. Çelişiklik, onun benimsediği bu davranış kodu ile toplumun özellikle üst kesimlerinin benimsediği -ya da benimsemiş göründüğü- bir başka kod arasında. Bizler olaya bu ikinci kod içinden baktığımız için delikanlının iki eylemi arasında bir karşıtlık görüyoruz.

Bu "karşıtlık" arayışından vazgeçip davranışın kendi tutarlılığına bakacak olursak, iki eylemi birleştiren "pratik-etik" kavramın "mertlik", bir çeşit "erkeklik" olduğunu görürüz. Her toplum biçimi, bu kavramları kendine göre yeniden yorumlar. Buradaki "mertlik" ya da "erkeklik", bu kavramların kapitalistleşmiş toplum içindeki yorumlarına pek fazla yakın değil; ondan **önceki** bir toplum biçiminin yoğurduğu kavramlara uygun. İşte biz de olaya ikinci **perspektiften** baktığımız için bu "kurtarma" ve bu "öldürme"yi çelişik öğeler gibi görüyoruz. Bizim bakışımızı belirleyen, öncelikle bir "hukuk" ideolojisi" var: Bireyler, kendi aralarında çıkan çözülmez anlaşmazlıklarda belirli mercilere başvururlar. Örneğin kumardan çıkmış bir anlaşmazlığı bıçakla çözmek söz konusu olamaz. Böyle bir hukuk anlayışıyla yanyana giden bir ahlâk anlayışı, "hümanizm" zaten insanların birbirlerini öldürmelerine izin veremez. Böylece, bunlar ve benzeri ideolojik belirlenmelerimiz nedeniyle, cinayeti hoş görmeyiz; cinayet işleyene "Erkek adammış", demeyiz.

Oysa gazetelere geçen hikâyenin kahramanı başka bir toplum biçimi içinde oluşmuş, başka bir ahlâkın ve davranış kodunun temsilcisi. Burada, bizim bildiğimiz çağdaş hukuk kurumları, yasalardan fazla ağırlık taşıyan hümanist değerler ve benzerleri yok. Bireyler, soyut kurumlara değil, daha somut ve dolaysız "aile,", "aşiret" gibi kurumlara bağlı. Dışarıdan gelen tehdidi böyle belirlenmiş birlikler ve araçlarla savuşturmaya çalışıyorlar. Çağdaş hukukun, somut **düşmanı** soyut ve "yasal" **hasım** haline getiren mekanizmaları onlara yabancı. Simgesel bir biçimde cinayet olayına sebep olan "kumar" gibi görüyorlar hayatı. Bilmedikleri kurallara göre belirlenen olaylar bir biçimde çıkıyor karşılarına; onlar, bileklerine güvenme koduna göre bu olaylara cevap veriyorlar. Kumarda kavga çıkaran düşmanı temizlemeyi başarmak da yangından bir çocuk kurtarmak da eşit derecede şerefli davranışlar. İkisi de yapanın başarısının kanıtı. Delikanlı, iki davranışı arasında bizim gördüğümüz uçurumun hiç de farkında değil. Bu ahlâk, kıyıcı öğeler taşıdığı için insanlık dışı, "sevgisiz" değil; sadece bunları farklı bir biçimde tanımlamış. Çocuk kurtarıyor, düşmanı öldürüyor. Çünkü "düşman" karşısında bu anlamda tavizsiz olmak zorunda.

18. yüzyıl akılcılığı ve aydınlanmasından aldığımız ideoloji ve hukuk gereğince onu ve benzerlerini mahkûm ediyoruz. Bunun bir tarihi aşama olduğunu, o aşamaya belli koşullarda varıldığını düşünmüyoruz. Bunu insanlığın zorunlu zemini sayıp ona uymayan, çünkü başka türlü bir tarih yaşamış insanları cezalandırıyoruz. Böylece aslında bir **tarihi** cezalandırmış oluyoruz, bu bir; ikincisi, bu insanlara, sonuçlarını yansıtmalarını beklediğimiz tarihi gelişmeyi yaşattırmak için de en ufak bir çabamız yok. O zaman, durum bir tuhaf oluyor ve sadece "magazin"de ele alınabiliyor.

MİZAH

Teodor Kasap'ın anısına

TURGUT ÇEVİKER

KARİKATÜR VE KARAGÖZ

Tanzimat karikatürü deyince, akla hemen **Karagöz** gelir. Türk karikatürü, **Karagöz ile başlamaz** ama (1), mizah yayıncılığı, **Hayal**'in (1873) kapısını açtığında, artık o gündemdedir. Kurulan hayal perdesinde artık **Karagöz** ve **Hacivat** bütün zenginliğiyle karikatürü etkiler. Bu seyirlik oyunun mizah vadisine girişini **Teodor Kasap**'a (1835-1905) borçludur. Türk

sel seyirlik oyunlarından da yararlanarak bize özgü olanı yaratmaktı. Bu uğurda, Batı tiyatrosunun uygulayıcısı **Güllü Agop** (1840-1902) ile kapışır. Hem de, öyle böyle değil. Bu tartışma, ancak **Saray** tarafından önlenebilir.

Teodor Kasap, Karagöz sevgisini, mizah yayıncılığına da taşır. Seyirlik komedya evrenini, yazı ve çizgiye bağlı bir evrene sokar. **Diyojen** (1870) ve **Çıngıraklı Tatar**'da

Hayal'de etkin kalemi, başyazıları Karagöz-Hacivat'ın karşılıklı konuşmaları biçiminde (**Muhavere**) yansıtırken; dönemin önemli karikatürcüsü **Nişan G. Berberyan** (1842 - 8.1.1907/Pera) da gazetenin karikatürlerini çizer.

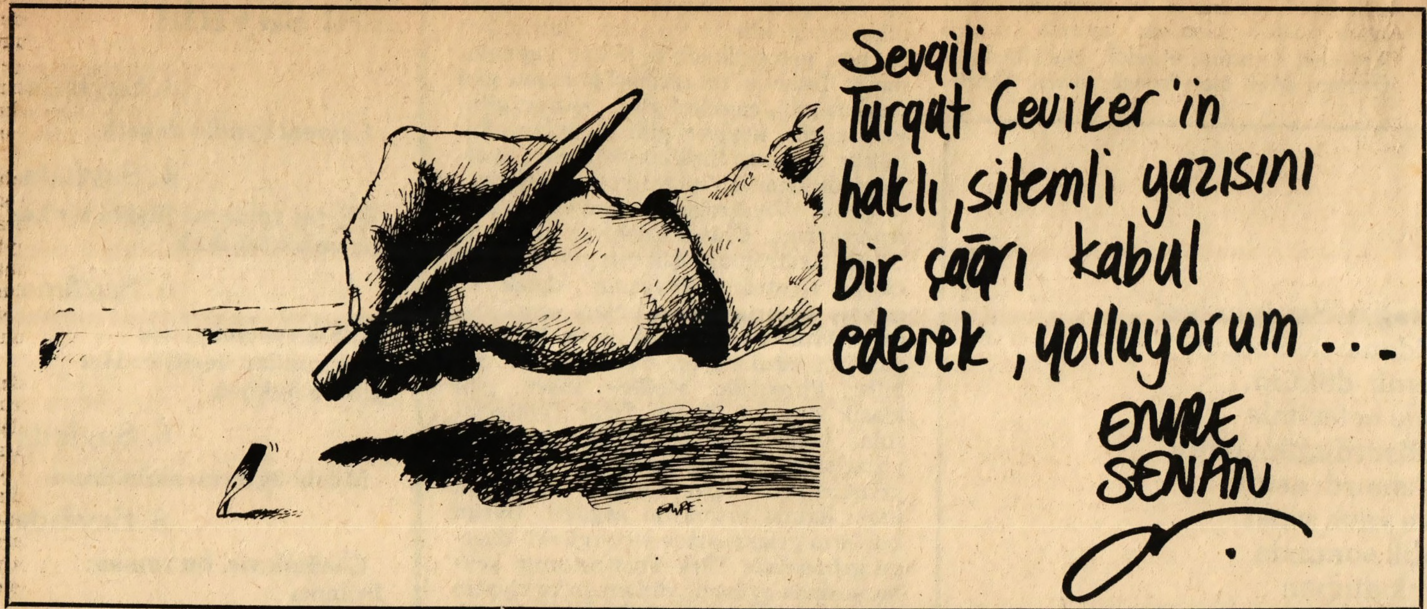
Hayal'in karikatürleriyle, başyazıları arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki, çok önemlidir. Önemliliği, karikatürün başyazı

deki sorunsalı ele alıyorsa, bu **Hayal**'le başlayan bir çabanın ürünüdür. Hiç değilse Türkiye özgülünde böyledir. Bu Batı'da nasıl yerleşti bilmiyorum. Teodar Kasap'ın Paris'te geçen yıllarını, yayıncılığının da eğitim yılları olarak düşünmek akla uygun. **Alexandre Dumas Pere**'nin katipliğini bile yapmış olan Üstat, Fransız karikatürünü, mizah yayıncılığını incelemiş, gözlemlemiş olmalı. Yaşamı, iktidarı eleştirmek ve Batı

Batı tiyatrosunun, aynen aktarılması değil, Karagöz-Hacivat ve Ortaoyunu gibi gelenek-

(1873) yayıncılığının çıraklığını yaşayan Kasap, **Hayal** (hanesin)i (1873), kurar.

etkinliğini yüklenmesindedir. Bugün hâlâ karikatür gazetenin ilk sayfasında gündem-

DİL

FİLOLOJİ ÖĞRENİMİ VE YAZINIMIZA YABANCILAŞMA

AHMET CEMAL

Belli bir dil ve yazın çevresini, o çevrenin belgelerine dayanarak derinlemesine irdelemek - günümüzde filoloji öğreniminin içeriği, kabaca budur. Batı üniversitelerindeki gibi, bizim üniversitelerimizde de başta İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan vb. olmak üzere çeşitli filolojiler bulunmaktadır. Filolojiler açısından Batıdan ayrılan yanımız ise, ülkemizde bu bölümleri bitiren öğrencilerin gerek Türk yazını, gerekse Türkçe dili bilgilerinin genelde şaşılacak denli az oluşudur. Örneğin dışardan bakıldığında, çevirmen yetişmesi açısından ana kaynağın bu kurumlar olduğu, haklı olarak düşünülebilir. Oysa durum, biraz farklıdır ve ülkemizdeki filolojileri bitirenler arasından çıkan çevirmenlerin sayısı, düşüktür. Bunun böyle olmasının baş nedeni, bu eğitim kurumlarını bitirenlerin yabancı dil bilgilerinin değil, Türkçe bilgilerinin eksikliğidir. Çağdaş ölçütler doğrultusunda, bir insanın yabancı bir dili ve o dilin yazın çevresini iyi bilmesi, kendi dili ve yazını üzerine bilgilerinin ise bunun çok gerisinde kalması, normal bir durum değildir; bu olguya başkaca ilerlemiş ülkelerde rastlamak, güçtür. Bunun nedeni, o ülkelerde ortaöğretim düzeyinde öğrencilere kendi dillerinin ve yazınlarının iyi öğretilmesidir.

Bizde ortaöğretimde öğrencilere Türk dili ve yazını konusunda verilebilenlerin yetersizliği, bilinen bir gerçektir. Bunun doğal sonucu, öğrencilerin üniversiteye Türkçe ve Türk yazını konusunda eksik bilgilerle gelmeleridir. Öğrencilerin seçtikleri öğrenim dalı - **dili ve yazını konu alan** bir dal olunca, sorun çok ağırlaşmaktadır.

Sorunun ideal çözümü, hiç kuşkusuz ortaöğretim düzeyinde getirilebilir. Ancak biz, yalnızca üniversite düzeyinde yapılabilecekler üstünde duracağız.

Kesin olan, filolojilerde çalışan öğretim üyelerinin bu durum karşısında "ne yapalım, bu işin günahı üniversitede değil, biz yalnızca kendi programlarımızı uygularız", deyip geçmemeleri gerektiğidir. Çünkü üniversiteye ortaöğretimden gelen öğrencilerin yapısını düşünmeden yüksek öğretim programlarını uygulamaya kalkışmak, "fildişi kuleye çekilmek" olur.

Üniversiteye yetersiz Türkçe ile gelen öğrencilerin bu yanlarını güçlendirmenin bir yolu, yabancı dile ilişkin dilbilgisi derslerinin, Türkçe dilbilgisi ile **karşılaştırmalı** olarak verilmesidir. Dilbilgisi ya da dilbilim alanına giren bir konu açıklanırken, aynı ya da benzer durumun **Türkçe'de nasıl olduğunun** özetlenmesi sanıldığı kadar zaman yitirilmesine yol açmaz. Böyle davranan öğretim üyesi, öğrencilerin Türkçe dilbilgisi yetersizliklerinin nerelerde odaklaştığını kolayca saptayabilir ve buna çözüm getirebilir. Dilbilim derslerinde de böyle bir yöntem uyarlanırsa, kimi öğrencilerin -bugün olduğu gibi - **bilim'i öğrenip dil'i** öğrenmeden üniversite diploması almalarının önüne de geçilmiş olur!

Türkçe bilgilerindeki yetersizliği gidermenin bir başka yolu da, filolojilerin ilk yılında bağımsız Türkçe dilbilgisi derslerine yer verilmesi olabilir. Kimi filolojilerde, ortaöğretimlerini yurt dışında tamamlamış işçi çocuklarının sayılarının giderek arttığı da düşünülürse, böyle bir önlemin yararı daha iyi anlaşılır.

Türkiye'de bir yabancı **filolojiyi** bitirip yabancı yazın çevresini iyi tanıyan, ama Türk yazınını yeterince bilmeyen Türk öğrencilerinin konumuna gelince, bu konum ancak sağlıksız bir çelişki diye adlandırılabilir. Alman **Filolojisi**'nde okuyan birinin Türk yazını konusunda, Türkolojide okuyan biri ölçüsünde bilgi sahibi olması beklenemez. Ancak Alman Filolojisi bölümünü bitirmek üzere, ama örneğin bir Sabahattin Eyuboğlu adını duymamış öğrencilerle karşılaşılmaktadır; kendi yazınına ve kendi ülkesinin düşünce yaşamına bu denli yabancılık da olmaması gereken bir durumdur.

Burada karşımıza çıkan çelişkinin sağlıksızlığı, kendi yazınına ve düşünce yaşamına bu boyutlarda yabancılaşan birinin, kendi ülkesinin kültür ve düşünce alanına giren sorunlar konusunda bir senteze varabilmesinin olanaksızlığından kaynaklanmaktadır.

Filolojilerde görevli öğretim üyelerinin bunu giderebilmeleri için başlıca yol, yabancı yazının geniş ölçüde Türk yazını ile **karşılaştırmalı** öğretilmesidir. Yabancı yazının belli bir dönemi ya da akımı üstünde durulurken, aynı dönemde Türk yazın ve düşünce yaşamının konumunu da özetlemek, hem dersleri daha ilginç kılar, hem de öğrencilerde çok "ilgisiz" şeyler okudukları izleniminin doğumunu engeller.

Üniversitelerin öğretim birimleri, programları ne olursa olsun, kendilerini içinde bulundukları ülkenin düşünce, kültür ve yazın düzeyindeki genel konumundan soyutlamamaları gereken kurumlardır. Yüksek öğretimde bu yolda bir bakış açısı egemen kılındığı takdirde, kimi yüksek öğrenim dalları bugünküne oranla çok daha üretken bir işlevsellik kazanacaktır.

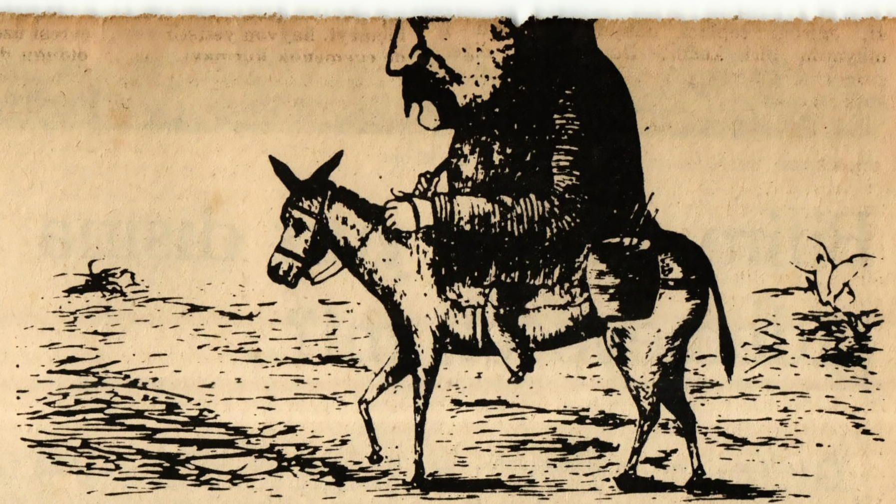
aktarmacılığıyla savaşmakla geçen Teodor Kasap'ın yayıncılığının ilkelerinde de kendine özgü olana yönelmiş olması, akla uygun gelir.,

Kasap başyazılarını **Berberyan**'a çizgiletir.

Bu, bir yazıya çizilen **vinyet** niteliğinin dışında yer alan bir olgudur. Bir bakıma, başyazarın ele aldığı konuyu, kendi eylemi içinde yeniden -çizgiyle- üretmesidir. Denebilir ki, bu ilişki **Hayal**'in ömrünce sürer. Yer yer dışına çıkılır ama, bir bağlılık durumu doğmuş ve yerleşmiştir. Öyle ki, **Çaylak (Mehmet) Tevfik**'in (1843-1892)gazetesi **Çaylak'ta**. (1876) da sürecektir. Daha sonraki zamanlara da bakmak gerekirse **Ali Fuat Bey**'in Ö/1920'ler Karagöz'ü (1908) ve diğer **Meşrutiyet** mizah gazetelerinde de göze ilişecektir. Başkarikatür, başyazıya bağlılıktan kopacak, karikatürcünün seçtiği bir **olgu** çevresinde etkinliğini koruyarak, yaşamını sürdürecektir. Bu Meşrutiyet karikatüründe başlayıp, **Kurtuluş Savaşı** karikatüründe iyiden iyiye kendini kabul ettirecektir.

Hayal'de Kasap ve Berberyan'ın bu ortak çalışması, karikatürü **barutla** doldurmuştur. Bilinen şudur ki, Teodor Kasap ilk **asi** gazetecilerdendir (**Mithat Cemal Kuntay**). Bir başkaldırıcının yazılarındaki keskin eleştiriyi görüntülemek, Berberyan'ın karikatürlerini öfkeleri, kabartacak düzeye çıkartır. Burada şu akla gelebilir: Nişan G.Berberyan, bilinçsiz bir vatandaş mı? Kasap'ın dışında karikatürüne **barut** dolduramaz mı? Onun hakkında bildiklerimiz düşünsel düzeyinin dışındadır. Çıraklıktan yetişme çinkograf (klişeci/tahta **oymacı - çizer**) ve basımevi sahibidir. Ermenice **Teotiq Herkesin Yıllığı**'nı ölene değin mlar ve kitaplar resimler. Resimleri, karikatürlerinden daha güzeldir. **Hayal**'in dışında **Tiyatro**'ya (1875) da karikatür çizer. **Tiyatro**'daki ürünleri, bağımsızdır. Karagöz- Hacivat yoktur, bu karikatürlerinde. Çünkü, gazetenin sahibi **Güllü Agop**'un ateşli savunucusu - ünlü Ermeni mizahçısı- **Agop Baronyan**'dır (1842- 27.5.1891/Ortaköy). Baronyan, Teodor Kasap **tipi** mizah yayıncılığının dışında kalır. Tiyatro sanatına da yer veren gazetesini bir mizah yayını olarak da sürdürür. Berberyan'ın **Tiyatro**'daki karikatürleri, **Hayal**'dekilerin etkinliğinden uzaktır. dersek yanlış olmaz. Eleştirel tavrı, sürer. Ama, **Hayal**'ın bir kaç kez kapanmasına neden olan karikatürlerini düşündükçe; Berberyan karikatüründeki Kasap etkinliğini **anlamakta güçlük çekmeyiz**-

Tanzimat karikatürü, Karagöz-Hacivat'la karşılaşınca, resimle olan ilişkilerinde bir **kıpırdanma** gözlenir. İnsanın, abartılabilir uzuvlarına **eğip/bükerek** karikatürsele yaklaşmayı deneyen **çizerler**; Karagöz ve Hacivat'ın yer aldığı karikatürlerde farklı bir eğilim içine girer. Karagöz ve Hacıvat'ın -o **doğal**- karikatürsel form yapısı, **resimsel çizgiyi**, onun ötesinde duran **karikatürsel çizgiye**

Teodor Kasap / Hayal / 1874 Çekim / Celal Ertem

uyandırır. Karikatürdeki insan (**çizgi**) örgüsü, giderek bu çizgiyle örülmeye başlanır.

Tanzimat karikatüründe **Tınghır** ve Ali Fuat Bey, diğer **iki eğilimi** yansıtır. **Tınghır**, **Zakarya Beykozluyan**'ın üç kez yayımladığı **Latife**'de (1874-1875-1877) ve **Tiyatro'da** karikatür çizer. **Gündeşlerinden farklı bir yoldadır. Karagöz** estetiğinin **dışında kalmış** mizah yayınlarında çalışması, onun için de karikatürümüz için de yararlı **olmuştur**. Tınghır, doğrudan karikatüre **soyunur. Doğal** olanı bozarak, tiplerini **karikatürize** eder. Bunu yaparken insan uzuvlarıyla **oynamanın** kısır döngüsünden kurtulamasa da **karikatürünü, resmin ötesinde konaklatma bilincinin** ürünlerini verir.

Ali Fuat Bey, **Letaifi Âsar'da** (1874) başladığı karikatürü, **Çaylak'a getirdiğinde** başlangıçtaki çocukça **naif**'likten kurtulmuş; güçlü bir desenle yüklü taramalarla oluşturulmuş bir **karikatüre ulaşır.Çaylak**'ın başyazılarından **gücünü** alan Ali Fuat'ın karikatürü, etkin bir işleve uzanır. Onun karikatürünü iki şey etkiler: **İlki**, gazeteye adını veren **uçarın** her **karikatürde** değişik bir canlı olarak **yer almasının getirdiği olanak**; ki, bu Fuat'ın resimden oluşan karikütürünü yavaş yavaş etkiler. Çizgisini bozar. **İkincisi**, acımasız bir savaşın karikatürünü çizmesidir. Savaşın öfkesi, yeterince çizgi namusunu bozmasada bundan yine de nasibini alır. Bu iki nitelik Ali Fuat Bey'in çizgi evrenini farklı bir konuma çeker.

Resmin, bozuşup karikatürize olması yolunda Batılılaşmayla gelen yeni giyim-kuşam/yaşama biçimleri, çirkinleşen siyasal **yaşantı ve insan ilişkileri ve de insan kirinin buzdağı, savaşın derin etkileri olmuştur.**

Toparlarsak, **Tanzimat karikatürü: Bir**, resimle; **iki**, resmi dışlayıp **doğrudan karikatürsel** olana yönelerek; **üç, Karagöz estetiğinden sezgisel olarak yararlanarak varolmaya** çalışmıştır.

Belirli bir çizgiye **güçbela** ulaşan Tanzimat karikatürü, **Osmanlı- Rus Savaşı**'nı (1876-1877) bahane ederek karanlığını ilan eden **II. Abdülhamit** tarafından sürgüne yollanacaktır. Tabii, sürgüne çıkan bir yaşamdır aynı zamanda: **Terakki** dönemini sonlayan...

Sürgün yaşamında, sokakta büyümüş bir çocuğun **hırçınlığını**, vahşiliğini edinecek; **"hüngür hüngür güldürmek"** isteyen **Jön Türk** mizah gazetelerinde, anasütünden uzakta yaşamını sürdürecektir: Paris'te, Cenevre'de, Londra'da, Kahire'de...

1 **Karagöz** ve **Mehmet Siyah Kalem, benim** için Türk karikatürünün **ön tarihinde yer alan** vazgeçilmez iki **önemli kalıttır. Bunu da** belirtmek isterim. Ayrı bir yazı **konusu olduğu için burada yeri yok.**

Karagöz / Ayrıntı / Hayal / 1873 / Nişan Berberyan Çekim / Celâl Ertem

Çaylak / Ayrıntı / 1876 / Ali Fuat Bey
Çekim: Celâl Ertem

yazko **somut**
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl : 3
Sayı : 30
Tarih : 25 Şubat 1983
Fiyatı : 50 lira

S.S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi - YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kemal Ağaoğlu/Sayfa Yönetmenleri: Ahmet Cemal, Zeynep Avcı Karabey, Öner Ciravoğlu/Teknik Yönetmen: Oğuz Tan/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı/Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi, No: 17, Kat: 2, Cağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442, Sirkeci, İstanbul/Telefon: 22 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1250 lira, 12 aylık: 2500 lira. Yurtdışı için iki katıdır./İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim /sütun: 1000 lira, (İlanlar için sutun eni 3 cm'dir) /Ofset Hazırlama: Yapımevi/Dizgi: Pano/Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.S./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

Çevre olayı son yarım yüzyılda insanlığın bir numaralı sorunlarından biri haline geldi...

ÇEVRENİ KENDİN DENETLE!

Çevre sorunları, son yarım yüzyılda insanlığı harekete geçiren önemli sorunlardan biri. Hem de çok farklı kesimleri bir araya getiren bir sorun. Avrupa'da yüzbinlerce insanı, bir araya getiren belki de, iki slogan var. Nükleer silahlara karşı olmak ve çevre sorunları...

Çevre sorunlarının Japonya'dan Danimarka'ya kadar birbirini hiç tanımayan insanları bir araya getirmesinin nedeni insanların olguyu hep birlikte ve her gün YAŞIYOR olmasıdır. Bu sorunun son yarım yüzyılda "acilleşmesi' sanayileşmiş toplumların artık 'pisliklerini' dökmeye başlamasındandır. Japonya'da Concord uçaklarının bir havaalanına inmesini engellemek için çatışmalara giren insanların gerçekleri 'gürültü ve çevre kirliliği'nin önlenmesi idi. Almanya'daki 'hiç hesapta yokken' % 5 sınırını aşarak parlamentoya giren GRÜNEN'lere oy getiren en etkin slogan 'çevre kirlenmesine karşı savaş' olmuştu. Çevre sorununun böyle acilleşmesi, yaşamın belirli bir biçimde ve düzeyde üretilmesidir. Öyle bir biçimde üretilmektedir ki yaşam şimdilerde, üretimine bütün insanların katılmasına karşın düzenlenmesine katılım oldukça sınırlı kalmakta.

İşte çevre sorunlarında bizim vurgulamak istediğimiz ve tartışmak istediğimiz nokta bu. İnsanlar çevreyi ve sorunlarını her an birlikte ve yeniden üretirler. Kendi ürettikleri şeyleri de denetleyebilir, onlara müdahale edebilirler. Çevre sorunlarının çözümünde biz ne denli etkin olabiliriz?..

HAYDAR KARABEY

Dışımızdaki herşey; devinen, şekil alan, bizi etkileyen, koşullandıran... Tüm dünya; dünü, bugünü, yarını birbirine bağlayan sonsuz sayıda bir ilişkiler yumağı sonucunda her gün yeniden kurulan bir örgü...

Doğayı, insanı, toplumu, onların tüm yapılarını anlamak, yorumlamak bu ilişkiler yumağını kavramakla olası. Çevremizde devinen her olgu bu ilişkilerin birer göstergesi. Yaşamak için çevremizle bağ kurmak, seçmek ve davranmak zorundayız.

"Yaşamak" en yalın tanımıyla "çevre ile bağ kurmak" demek, kurduğumuz bu bağ **nefes almak** gibi çok basit bir düzeyde olabilir; bir çiçek gibi. **Beslenmek, çiftleşmek**; bir at gibi. **Konuşmak, bilgi alıp vermek, iş yapmak, üretmek, sevmek**; bir insan gibi. Doğal evrimin basamaklarında yükseldikçe canlının çevresiyle kurduğu bağlar çoğalıyor, karmaşıklaşıyor... Bu evrim sonucunda, toplumsal bir varlık oluyor, birlikte yaşıyor insanlar. Sorumluluk duyuyor, ilksel gereksinmelerini karşılamak yanısıra çok daha üstün nedenlerle çevresiyle ilişki kuruyor insan. Çevresini değiştirmek, doğru öngördüğü yönde düzenlemek istiyor. Doğayı, toplumu dönüştüren işte bu dinamiği insanın.

Tarihi insan yazıyor, çevreyi insan yeniden yaratıyor bugün. Elbette çevrenin sorunları da onun ürünü. Bu tarihsel evrimin bir "yan ürünü" bile diyebiliriz çevre sorunlarına.

Çevresini dönüştürmek, geliştirmek isteyen insanın yapabileceği ne denli çok şey var bugün: Eğer sorumluluk duyuyorsa çevreye, topluma, kendisine karşı. Gerçek insanın tanımı bunu gerektiriyor kanımızca.

BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ

Hepimizin bildiği bir öyküyle girelim konuya...

Güneş sistemimizde 9 gezegen var. Bunlardan biri de dünyamız. Güneşe en yakın, en küçük ve de en yoğun olanlardan biri. Dünyamız, yaşamın üzerinde süre gittiği ince bir kabukla kaplı bu tabaka öylesine ince-

Çevremize bir bakalım. Dünden bugüne insanın öyküsünü dinleyelim: İnsan dünya yaşamında oldukça geç kalmış bir canlı türü demiştik. İşte sahneye çıkış sırasıyla bazı canlılar:

Tek hücreli yaratıklar	450 milyon yıl önce
Balıklar	400 milyon yıl önce
Karaya çıkabilen su sürüngenleri	270 milyon yıl önce
Sürüngenler	250 milyon yıl önce
Kanatlı böcekler	250 milyon yıl önce
Ot yiyenler	215 milyon yıl önce
Kuşlar	140 milyon yıl önce
Maymunsular	80 milyon yıl önce
İlk insansılar	0,5 milyon yıl önce

Bugünküne benzer ilk insanın (Homo Sapiens-düşünen insan) yalnızca yarım milyon yıl önce ortaya çıktığı biliniyor.

Ancak insan, maymunsuluktan sıyrılarak düşünen ve iş yapan bir türe dönüştüğünde önceki türlerden bir çoğu ortadan yokolmuştu bile... Nasıl olduysa...

Onlar için, bugünün insanınkinden daha ciddi çevre sorunları oluştuğunu ve türlerini koruyamayarak ortadan kaybolduklarını biliyoruz: Doğal, iklimsel dönüşümler, büyük yangınlar, bir başka türün sürekli saldırısı ve benzerleri.

Bugünün insanını da bu anlamda tehlikelerin beklediğini biliyoruz. Açlık, yoksulluk dünyanın bazı yörelerinde insanları toptan yok eden felaketler. Bazı bölgelerin buzullaştığını, bazılarının çölleştiğini de biliyoruz. Gene bazı yerlerde havanın kirliliği suyun kirliliği insanı yaşamını tehdit etmiyor mu?... Hele şu temizli-pisli bombalar, savaşlar... Ama gene de yaşam sürüyor ve sürecek dünya üzerinde.

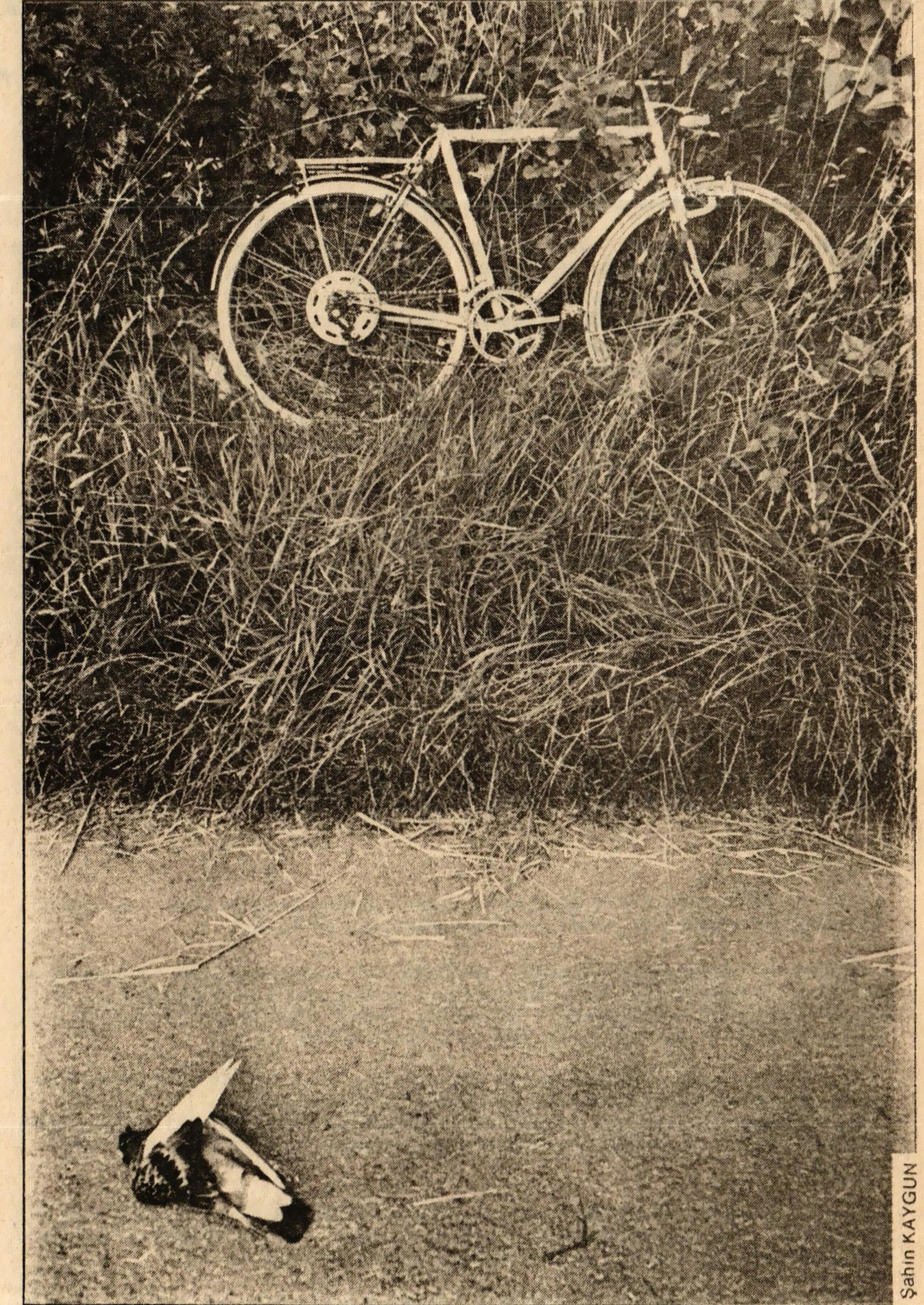
Binlerce yıl insan, **otlayan, avlayan, avlanan bir yaratık gibi yaşadı.** Yaşamını sürdürebilmek için savaştı ve öldürdü. Bir Sümer yazıtı, insan tarihi ile ilgili en eski görüşleri yansıtıyor: "İnsan ortaya çıktığında ne giysisi ne ekmeği vardı. El ve ayakları üzerinde yürüdü. Diğer hayvanlar gibi otlar, dereden su içerdi." Ancak var olma savaşımı sırasında insan özel yetenekler geliştirdi, teknikler edindi.

İşte, bir gün, bir yerlerde insan ekin

İnsanlık bunca yolu böyle kirli, yorgun, savaşan, aç bir dünya için mi aldı?

"Yaşamak" en yalın tanımıyla "Çevre ile bağ kurmak" demek, kurduğumuz bu bağ nefes almak gibi çok basit bir düzeyde olabilir; bir çiçek gibi

İnsan çevreyi bu hale getirdiği gibi, geleceğe yönelik olumlu yönde değiştirebilir

Şahin KAYGUN

Altın Boynuz'un temizlenmesi ve Taymis örneği

VEHBİ BELGİL

Şehircilik tarihini incelediğimiz zaman çarpıcı bir gerçekle karşılaşıyoruz: İlk yerleşim merkezleri, akarsu, deniz kıyılarında veya bunlara çok yakın yerlerde kurulmuştur. Bu bir rastlantı değildir. İçmek, yemek pişirmek ve temizlik için su gereklidir. Yolların ilkel olduğu zamanlarda su yolu ve deniz yolu, en uygun yollardı. Yelkenlilerin suda kolaylıkla gitmesi rüzgâr gücünden parasız yararlanmayı sağlıyordu:

getirmemiştir. Haliç kendiliğinden, doğal olarak bu hale gelmiştir; başka yerlerde de olduğu gibi.

Şimdi, önemli olan, Altın Boynuzluğunu bugün de koruyan bu su yolumuzun nasıl olup da temizleneceği, altı milyonluk bir kentin sağlığını tehdit eder durumdan nasıl çıkarılacağıdır. Bunun için de örneklerden yararlanılmalıdır. Bunlardan biri Taymis Nehri örneğidir. Çünkü, bir zamanlar Haliç gibi açık bir lağım durumunda olan bu büyük

kıyılarında 12 milyon kişi yaşamaktadır. Fabrika sayısı Haliç'tekinden çok çok fazladır.

Haliç'in uzunluğu 7 kilometreyi bile bulmamaktadır (Taymis'inkinden 50 kez kısa). Çevresinde, Taymis'in çevresinde olduğu gibi 12 milyon değil, belki yarım milyon kişi yaşamaktadır.

Ancak, işin bu noktasına geçmeden önce, Haliç'imizin sorunlarına kısaca değinmekte yarar vardır.

ki, ağırlığı toplam dünya ağırlığının 1 milyarda biri kadar. Bu tabaka, diğer gezegenlerden bakanların farkedemeyecekleri kadar da ince.

Çok sağlam da sayılmaz: Evrenden gelecek bir dış etki ya da üzerinde olup bitenler bir gün bu kabuğu kolayca tahrip edebilir, yokedebilir yaşamla birlikte. Gene de, yaşam, bu kabuğun üzerinde, dünya tarihinin oldukça uzun bir döneminde var olmuş. Şimdilik de sürüp gidiyor. (Atom, Hidrojen, Nötron bir yana sürüp gidecek de...)

Ama şu daracık evren aralığında; diyelim su altına doğru 8.000 metre, su üstüne -havaya- doğru 12.000 metre, toplam 20 kilometrelik bir yaşam tabakası içinde olup bitiyor herşey... Bu tabakaya Biyosfer diyoruz. Tarih, tarihimiz burada yazıldı. Ne çok kıpırdanıp duruyoruz bu dünyada. Yaşlı dünyanın dili olsa da anlatsa diyor insan neredeyse. İşte insan dünyanın evrene göre çok kısa tarihinde, daha da kısa sayılabilecek ufacık bir rolü üstlenmiş. Oyun nasıl sürecek pek bilemiyoruz bugün. Bu işle uğraşanlar var. Falcıları kastetmiyoruz elbette. Bilimsel olarak "gelecek' üzerinde çalışanlar var; Fütürologlar: Gelecek bilimciler...

Biz gene ayaklarımızı yere basalım.

biçmeyi, hayvan yetiştirmeyi, çevresi üzerinde egemenlik kurmayı, parçası olduğu doğal ortam ile bütünleşerek güçlenmeyi başardı.

Gerçekten insanlık ve dünya tarihinde bir dönüm noktasına gelinmişti. Bu aşama, **Tarım Devrimi** olarak adlandırılır. Bugünlerden yaklaşık 8000-12000 yıl kadar öncelerde Mezopotamya, Anadolu, Uzakdoğu ve Orta Amerika'da aynı dönemlerde başlamıştı. O zaman dünyada yaklaşık 10 milyon kişi yaşamaktaydı. Bugün Londra'da ya da Doğu Marmara'da aynı sayıda insan var: İşte o zamanların 10 milyon kişilik dünyasından **2000 yılının 10 milyarlık dünyasına yaklaşıyoruz bugün.** Ve binbir sorunumuzla: İnsanlık bunca yolu böylesine kirli, yorgun, savaşan, aç bir dünya için mi aldı? Hepsi düşünmeye tartışmaya, irdelemeye değer ne çok sorun var önümüzde. Bakın antropolog C.Levi Strauss ne diyor: "İnsan yapıtı çağdaş kentlerin şu akıl almaz yapısı gözleri kamaştırıyor. Bu karmakarışık görünüm gizli açık sonsuz sayıda etkinin bir ürünü. Ancak, bu görünümün ardında gizlenen ve kimsenin tümüyle düzenleyemediği kaynağın gücüne ulaşıp ona yön vermek hâlâ olası."

O halde, konuya yaklaşalım, görüntülerin ardındaki gerçekleri kavrayalım, yön verelim çevremize ve yaşamın anlamını yerine getirelim.

gücünden parasız yararlanmayı sağlıyordu. Deniz ve nehir limanları gemilerin barınmasına, ticaret mallarının depolanmasına kolaylık sağlıyordu. İşte bütün bu nedenlerledir ki Antik Çağ'ın kentleri hep deniz ve akarsu kıyılarında kurulmuştur: Mezopotamya Uygarlıkları, Mısır Uygarlığı nehir kıyılarında kurulmuştur. Aynı kural İstanbul için de geçerlidir. Bu kent de, eskilerin Altın Boynuz dedikleri Haliç kıyısında kurulmuştu.

Ortadoğu'dan Batı Avrupa'ya geçince yine aynı gelişme ile karşılaşıyoruz: Durum, Belçika, Hollanda, Danimarka için de aynıdır.

Sonradan, sanayi gelişmeye başlayınca, doğal olarak, fabrikalar da su kenarlarında yerleşmişlerdir. Bu, ülkemizde de böyle olmuştur ve olmaktadır: İlk fabrikalar Haliç kıyılarında yapılmıştır. Buraları esasen gemilerin yapıldığı, onarıldığı yerler olduğu için üretim birimlerinin de burada kurulması doğal görülmüştür.

Bu açıklamalar birçoklarına gereksiz görünebilirse de değildir. Bunların belirtilmesi, bazı kimselerin iş yapıyor görünmesini önler. Çünkü, bugün Haliç'in temizlenmesinden söz edilirken, bu su yolunun, hep, kimin tarafından bu hale getirildiği araştırılmakta, bu konuda herkes bir ad ortaya atmakta ve onu saldırı hedefi haline getirmektedir. Şunu hemen belirtelim ki, bu kısır çekişmeler bizi hiçbir yere götürmez. Haliç'i kimse bu hale

nehrin suyu âdeta bardakla içilecek hale getirilmiştir.

Taymis Nehri'nin sorunları da aynı sorunlardı: Lâğım suları ve fabrika artıkları. 150 yıl öncesi İngiltere'de, pislikler, lâğım çukurlarına (fosses septiques) gidiyordu. Oxford gibi bir kentin 1880'den önce kanalizasyon sistemi yoktu. Reading kentinde kolera, 1867'ye kadar kol geziyordu.

Daha 1843 yılında 200.000 lâğım çukurunun kapanması ve bunların sahiplerinin, lâğım borularını kanalizasyona bağlamaları emredilmiştir. Fakat, kanalizasyon suları oldukları biçimde Taymis Nehri'ne akıyordu.

Yirmi yıl kadar sonra, Joseph Bazalgette adlı bir mühendisin önayak olması ile Londra'nın bütün mahalleleri kanalizasyona bağlandı. Böylece, herkesin fosseptik yaptırması önlendi. Ancak, lâğım kanallarının getirdikleri pislikler Londra'nın kuzey ve güneyindeki iki toplanma merkezinde birikiyor, buralardan, suların yükseldiği zamanlarda (gel-git hareketi) nehre veriliyordu. Dalgalar bunları alıp "güya" denize götürüyordu (Fransa, Paris için hâlâ bu sistemi uygulamaktadır.)

Böyle bir uygulama, bir yeri temizlerken başka bir yeri kirletmek olduğu için, Ondokuzuncu Yüzyıl'ın 80'li yıllarında, pis suların, katı kısımları ayrılıp tutularak Taymis Nehri'ne verilmesi yöntemi getirildi. 1882'de kurulan bir Krallık Komitesi bu hususta kesin bir hüküm getirmişti: "Bundan böyle, ayıklanmamış lâğım sularının bir damlası bile Taymis'e dökülmeyecek." Bunlar bir yerde biriktirilip mikropların etkisi ile metan gazına dönüştürülüyor. (Bizde de başlandığı gibi). Buradan elde edilen gazla temizleme tesislerinin enerji gereksinmesi karşılanıyordu. Hatta, katı maddelerin metana çevrilmesi için gerekli ölçüyü de o zaman İngilizler bulmuştu: B.O.D., biochemical oxygen demand (bioşimik oksijen gereksinmesi). Bunun anlamı şu idi: Bir mikrobun, katıyı işlemek ve maden haline getirmek için ihtiyacı olan oksijen miktarı. Bunun yanına bir de "5" sayısı konuyor ve DBO-5 formülü elde ediliyordu. "5", bu iş için gerekli günü gösteriyordu. Çünkü, bir damla su Taymis Nehri'nin kaynağından ağzına 5 günde gidiyordu.

SABIR, KORUK VE HELVA

Dilimizde çok güzel bir atasözü vardır: "Sabırla, koruk helva, dut yaprağı atlas yorgan olur", diye. Bu işte de böyle olmuştur: İngilizlerin 150 yıl önce başlatıp yüz yıl önce hızlandırdıkları nehir yıkama işi meyvelerini 1960'lı yıllarda ucun ucun göstermeye başlamış, 70'li yıllardan bu yana da kesin sonuç elde edilmiştir.

Ancak, sadece lâğım sularını zararsızlaştırmakla iş bitmiyordu. Taymis Nehri'nin iki yakasında, özellikle ağıza yakın yerlerde, fabrikalar da suyu kirletiyordu. Hükümet, bunlara, ne yapacaklarını göstermiş, önlem almaları için süre tanımıştır. Müessese sahipleri: "Üretim durur, işsizlik artar, ihracat azalır, memleket batar, yüzbinlerce aile aç kalır..." gibi şantaj yoluna gitmemiş, hükümetlerinin önerilerini anlayışla karşılamış, gerekli önlemleri almıştır.

1964 ve 1968 tarihlerinde çıkarılan su yasaları Londra liman yöneticilerine, alınması gerekli önlemler konusunda tam yetki vermiştir. Bunların koydukları kurallara uyabilenler işlerini sürdürmüş, öbürleri fabrikalarını kapatmışlardır. Ve bu biçimde de Taymis, berrak bir su yolu haline gelmiştir.

Şimdi bu noktada şöyle bir itiraz akla gelebilir: "Türkiye bu iş için bu kadar büyük masraflara giremez. İngiltere zengindir, yapar."

Böyle düşünebileceklere şunu hatırlatalım ki Taymis 344 kilometre uzunluktadır;

Haliç'in birinci sorunu, yatağının temizlenip derinleştirilmesidir. 60 yıl önce Kâğıthane'ye kadar giden vapurlar şimdi Eyüp'e bile uğramakta güçlük çekmektedir. Haliç'in dibinde, İstanbul'un ilk kurulduğu yıldan (İsa'dan 650 yıl önce) bu yana geçen 2600 küsur yıl içinde yaşamış olanların izlerinin mevcut olduğu söylenmektedir: Gemi parçaları, paralar, çanak-çömlek, ev eşyası gibi...

Haliç'in dibi temizlendikten sonra bir daha bu hale gelmemelidir. Bunun için sürekli su akımına gereksinme vardır. Akım, ya Karadeniz'den Kâğıthane'ye bir kanal açılmasıyla veya Boğaz içinden bir yerden bir kanal açılmasıyla sağlanabilir. Kanal geniş tutulursa bir kısım tekneler buradan geçerler ve Boğaz trafiğinin hafiflemesine katkıda bulunurlar.

Haliç'in ikinci sorunu, lâğım suları sorunudur. Kıyı evlerinin, sırtlardaki evlerin, Deniz Hastanesi'nin mikroplu pis suları sorunu. Şurasını hemen belirtmekte yarar vardır ki, Kasımpaşa kanalizasyonundan ve Deniz Hastanesi'nden akan mikroplu sular bir iki kilometre aşağıda balıkhanede, balık lokantalarında kullanılmaktadır: Balıkların kokmaması için üzerlerine su atılmak suretiyle veya tabak, bıçak, çatalların yıkanmasında...

Üçüncü bir sorun Sütlüce'deki mezbahanın artıkları, kanları sorunudur. Kesilen hayvanların kanları denize akıtılmaktadır. Oysa bunlar sanayide, bir zerresi bile ziyan edilmeden, kullanılabilmektedir.

Dördüncü sorun, fabrikalar sorunudur. Bunlar başka yere taşınabilir. Bunun için de bunların sahiplerine, tercihan Anadolu'da, kuruluş yeri gösterilmelidir.

Haliç'in çevresinin evlerle dolmasının bir nedeni fabrikalar olmuştur: Ama sadece Haliç'in iki kıyısındaki fabrikalar değil, kentteki fabrikalar, Anadolu'dan göç, İstanbul'un sanayi kenti haline gelmesiyle başlamıştır. Bir zamanlar 700 bini aşmayan kent nüfusu bugün 5 milyonun üzerindedir. Yaz aylarında buna eklenmeler olmaktadır. Bazı yetkililer, bilmem kaç yılında nüfusun 10 milyonu aşacağını âdeta sevinçle bildirmektedirler. Oysa İstanbul şerit biçiminde bir tür köprüdür. Bu kadar nüfusu kaldırmaz...

Bugün örneğin, Fransa'da, Paris'teki fabrikaların genişletilmesine bile müsaade edilmemektedir. Bunlara, yurt sathına yayılmaları önerilmektedir. Çünkü, günümüz taşıtlarının çokluğu ve çeşitliliği fabrikanın kuruluş maliyetine fazla bir etki yapmamaktadır. Yapsa da, bu yükün üstlenilmesi gerekir. Seyyar satıcılara her istedikleri yerde satış yaptırılmayan bir zamanda, her isteyenin, işine en uygun yerde fabrika kurması kabul edilemez.

Haliç'in beşinci bir sorunu, fabrikalardan ve evlerin büyük bir kısmından arınacak kıyıların ne yapılacağı sorunudur. Haliç'i Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği bağlık bahçelik hale, hatta, Pierre Loti'nin anlattığı biçime sokabilir miyiz? Bunun da önceden kesin bir çözüme bağlanması gerekmektedir.

Haliç'in lâğım sularından arındırılmasına başka örnekler de gösterilebilir. Fransa'nın İsviçre sınırına 25 kilometre kadar yakınındaki "Annecy" Gölü bugün cennet haline gelmiştir. Oysa 5-10 yıl öncesine kadar burası da fosseptik durumunda idi, turistler gelmez olmuştu, çevre insanları bile başka yerlere göçüyorlardı. Sonra, gölün kıyısına çepeçevre kanalizasyon yapıldı ve sular kurtuldu. Bugün Fransa'nın gözde turistik merkezlerinden biri oldu bu göl.

Son olarak şunu da eklemek isterim ki Taymis örneği, bizi hemen üst düzey turistik gezilerine itmemelidir. Sorunun nasıl çözüldüğünü yukarda anlattım. Gerekirse daha bilgi toplanabilir ve bunlar değerlendirilebilir.

NELERDİR ÇEVREMİZDEKİ SORUNLAR?

Aşağıdaki uzun listede, kendi çevremizde rastladığınız sorunların yanına birer işaret koyun. Sonuçta çevre kirlenmesi ve sorunlarıyla ne denli yoğun olarak karşılaştığınızı göreceksiniz.

HAVA KİRLİLİĞİ

— Kent-sanayi artıkları, dumanı ve gazının etkisi.
— Yangın ve yakılan çöplerin dumanı.
— Tozluluk.
— İklimsel farklılaşma sonucu sis, pus gibi hava ağırlaşması.
— Egzos gazları.

SU KİRLİLİĞİ

— Deniz ve kıyılarda suyun kirlenmesi.
— Akarsularda kirlenme.
— Göllerde kirlenme.
— İçme ve kullanma sularında kirlilik.
— Yeraltı sularında, kaynaklarda, kuyularda kirlilik.

SU KİRLİLİĞİNİN KAYNAKLARI

— Petrol ve artıkları.
— Deniz taşımacılığı ve kazaları.
— Alüvyonlar.
— Aşırı su avcılığı.
— Kentsel çöplerin sulara atılması.
— Kanalizasyonların akması.
— Sanayi artıkları.
— Atmosferden çöken toz, gaz vb. ile oluşan su kirlenmesi.
— Karadan (yüzeyden) akıntılarla oluşan su kirlenmesi (içme suyuna kanalizasyon, pas karışması).
— Isı artırımı (sanayi, özellikle nükleer santrallerin oluşturduğu kirlilik.)
— Radyoaktivite.

TOPRAK KİRLİLİĞİNİN NEDENLERİ

— Çöpler ile
— İlaçlama (Kentsel-tarımsal) ile.
— Organik çürüme ile.
— Erozyon ile.
— Aşırı çıkartım sonucu çökmeler (Maden ocakları)
— Toprak kaymaları.

— Ağaç kesme, tarla açma, yakma, yoğun tarım, kentleşme (inşaat artıkları) ile.

BESLENMEDE ORTAYA ÇIKAN KİRLİLİK

— Deniz ürünlerinde (dolaylı) kirlilik.
— Bitkilerde (dolaylı) kirlilik.
— Gıda maddelerinde kimyasal maddelerin kullanılması sonucu oluşan kirlilik.
— Mikroplar (bakteri, virüs vb.)
— Hileli ya da yanlış yapılmış bozuk gıda maddelerinin oluşturduğu kirlenme.

HAYVAN VE BİTKİ TÜRLERİNİN TAHRİBİ, DEĞİŞİMİ SONUCU OLUŞAN KIRLENME

— Böceklerin artması ve zararlılar.
— Aşırı avlanma ve toplama ile türlerin eksilmesi.
— Fiziksel çevrenin kirliliği ile türlerin bozulması.
— Arsa açma kentleşme ile türlerin değişimi, eksilmesi.
— Orman yangınları ile bitki örtüsünün yok olması.
— İlaçlama ile türlerin yok olması.
— Doğal evrim sonucu türlerde dönüşüm.

GÖRÜNÜMDE VE SİTELERİN TAHRİBİNDE KİRLENME

— Doğal sitelerde kirlilik.
— Aşırı kullanım sonucu kirlilik. (Turizm)
— Kaynak yağması sonucu kirlilik. (Kıyılarda, doğal kaynaklarda).
— Maden çıkarma ve işlenmesi. (Taş ocakları)
— Plansız imar ve değiştirme (yakma, yıkma şeklinde) çirkinleştirme.
— Plansız, dengesiz sanayileşme veya yatırımlar ile çevre tahribi.

DİĞER ÇEVRE SORUNLARI

GÜRÜLTÜ

— Trafik gürültüsü
— Diğer kentsel gürültü. (İnsan veya makineler ile)
— Havaalanlarının kaynaklık ettiği gürültüler.

BOZUK KENTLEŞME SONUCU KENTSEL ÇEVREDE DİĞER FİZİKSEL SORUNLAR

— Yeşil alan (spor, dinlenme, oyun, park alanları) yetersizliği aşırı veya dengesiz kullanımı.
— Yoğun trafik rahatsızlıkları, trafik kazaları.
— Yetersiz ulaşım olanakları, zaman kaybı yıpranma.
— Güneşsiz, ışıksız hava almayan konut.
— Yetersiz konut. (Mekân olarak)
— Yetersiz donatım (eğitim, kültür, sağlık...)
— Yetersiz alt yapı (Kanalizasyon, su, elektrik, enerji, yakıt, yol, haberleşme...)

TOPLUMSAL İÇERİKLİ ÇEVRE SORUNLARI

— Yaygın hastalıklar.
— Yetersiz beslenme.
— Suçluluk. (Çocuk suçluluğu, terör...)
— Kültürel yetersizlik.
— Kültürel kayma ve yabancılaşma.
— Ruhsal bozukluk.
— Komşuluk ilişkilerinde yetersizlik, ilgisizlik.
— Yaşlılık sorunları.
— Yönetim yetersizliği, düzensizliğin yansımaları.

EKONOMİK KÖKENLİ ÇEVRE SORUNLARI

— Plansız ekonomi.
— İşsizlik
— Enflasyon, pahalılık.
— Dengesiz, eşitsiz gelişme.
— Toplumsal, ekonomik gelişmenin birlikteliğinin sağlanamaması.

KÜRTAJ YASASINA İLİŞKİN BİRKAÇ SÖZ VE BİR TANIKLIK

STELLA OVADİA

Yeni Kürtaj Yasası, görece bir özgürlük getirdi "aile birimi"ne. Bu özgürleştirme gereği neden duyuldu? Özellikle bugünün ortamında? Toplumlar hangi şartlarda kürtajı özgür kılarlar, hangi koşullarda kovuştururlar?

Görece özgürlük getiren bu yasa, toplumsal bir isteğin, bir mücadelenin ürünü değil. Aksine, eğitimle sonuç alınamayan nüfus planlamasını gerçekleştirmek için bulunmuş bir yol. Her toplumda çocuk aldırmayı düzenleyen yasalar, yöneticilerin nüfus planlama siyasetleri ile en ilgili kesimin -kadınların- istekleri arasındaki güç dengesini ifade eder. Bizim toplumumuzda kadınların kendi isteklerini dillendirebildikleri kurumlar olmadığına göre, çeşitli kürtaj yasaları hep nüfus planlamasının ve çeşitli ahlak değerlerinin (İslam ve batı kaynaklı ahlakların) yansıması olmuştur. Bu yasa, bugün kabul ediliyorsa bu, kadınlara sorumlu birey ve özne olma hakkı tanındığı ya da kadınların kendileri bu yolda mücadele ettikleri için değil. Aksine, yalnızca nüfus patlaması, ekonomik ve toplumsal nedenlerle frenlenmek istendiği içindir.

Aldanmayalım, bugün özgürlük getiren bu yasanın ardındaki düşünce, şartlar elverdiğinde zorla kısırlaştırma gibi yollara da başvurabilir. Çünkü evli olmayan kadına cinsel yaşam hakkı tanımadığı gibi, evlilik içinde de kadına, erkek vesayeti altında kalmaya mahkum, sorumsuz bir eksik-insan olarak bakmaktadır.

Kürtajın yasak olduğu sürede çocuk aldırmanın pahalı ve ucuz yolları nelerdi? Şehir ve kasabada hangi doktorlar, hangi özel klinikler bu yasaktan yararlanıp milyoner oldu? Köyde kaç kadın öldü, kaç kadın sakat kaldı? Bu konuda hanım milletvekillerimiz kaç yasa taslağı önerdi, mecliste kaç kez söz aldı?

Çocuk aldırma olsun, gebelikten korunma olsun, her kadını ilgilendiren bu konular "özel hayat, mahremiyet" alanında bırakıldıkça, kadın emek gücüne sahip olmadıkça, bedenine sahip yani kendi üzerinde söz sahibi olmadıkça, bir vesayet durumundan ötekine geçecek ve başını hiçbir zaman kaldırmayacaktır. Bu durumda hele demokratik hedef, cinsel eğitimin ve özgürlüğün yaygınlaşmasını ve kadınların nüfus planlamasında söz sahibi olmalarını istemektir.

●

Otobüste sıkıştırılmak ve babamın öğütleri...

ALEV IŞIK

12 yaşındaydım daha. Kolej hazırlıkta öğrenci. Kısıtlı harçlığımla otobüse binmeye mecbur, ama her gün nefret ederek... Kimseye de anlatamazsın ki. Kime başvuracaksın? Babam derdi ki: "Kızım, iyi aile kızları otobüste kendisini sıkıştırtmaz!" Sıkış tepiş otobüse binersin. Hemen biri peydahlanır, yanında, arkanda. İlk mücadele kendinledir. Ya yanılıyorsam? Ya adam/çocukcağız içerinin kalabalıklığından bana böylesine yapışmaktaysa?.. Yanılmanın ayıbı da büyük. Gerçekten yanılıyorsan, bu kez "Kızım, sen aranıyorsun" tepkisi ürkütücü. Üstelik adam bana yanaştıysa-babamın dediğine göre-bundan ben de suçluyum. Babam bir şey daha der: "Dişi köpek kuyruğunu sallamazsa erkek köpek yanaşmaz!" Gel de kurtul bunun baskısından! Bağırıp çağırarak tepki göstermek, suçunu herkese ilan etmek değil mi?.. Dizlerinin bağı çözülür, tam anlamıyla tecavüze uğramış hissedersin kendini. Çoğu kez miden bulanır. Yalvarır gözlerle, çevrendeki aile babalarına bakarsın. Kimse oralı olmaz. Ara sıra "Gel kızım sen şurada dur/otur" diyen orta yaşın üstünde kadınlardan gayrı. Dirseklerinle adamı uzaklaştırmaya çalışırsın. Çaktırmadan, "saldırgan" olmadan. Bir otobüs yolculuğu da böyle biter. Bir hesaplayın; bir okul yılında kaç iş günü, kaç otobüs yolculuğu var, kalabalık saatlerde...

Biraz daha büyüdüğümde, dirsekleri kullanarak kendime yer açmakta ustalaşmış, ama hâlâ ürkek, hâlâ sessiz, hâlâ bir kadermişçesine katlanan tavırda. Önemli bir fark, artık uyanmış olan cinselliğimle "sarkıntılığı" salt bir "rahatsız edilme" biçimi değil ama, cinselliğime yöneltilmiş iğrenç bir saldırı gibi algılamamda. Öylesine güçlü bir iğrenme duygusu bürür ki içinizi, cinselliğin her biçiminden iğrenmeye, nefrete dönüşür. Büyüklerin cinsel ilişkiyi neden suçluluk duygusu ile birlikte "pis" bir iş olarak yaşadıklarına şaşmamak gerek...

Nihayet, hepten büyüdüm. Nasıl oldu biliyor musunuz?.. Sabahın köründe bir adam, daha durakta, arkamdan yanaşıp "Ah sana bir..." dediğinde dönüp: "Eğer bu otobüse binersen öldürürüm seni" diyebildiğimde. Sesim, dediğimi yapacak kadar öfkeli olduğumu belirtiyordu. Mesajım algılandı. Aynı otobüse binmek zorunda olan adam, aramızda birkaç metre aralık bırakmaya büyük özen gösterdi. Gerçek bir büyüme ve kurtuluş hissi duydum. Korkmuyordum artık -ne cinselliğini zorla vermeye kalkan erkeklerden, ne de bundan dolayı beni suçlu görmeye hazır toplumdan! Ben suçlu değilim. Hiçbir kadın da değil. Öğrenmeliyiz erkeklerin cinselliğinden korkmamayı. En önemlisi kendimizden ve bizi böylesine eziklik lere tutsak eden erkek-egemen toplumdan.

Bir kürtaj hikayesi

İnsan kendi durumu üstüne düşünmeye, durumu birden karşısına çıkınca mı başlar?.. Eline gelen bir cisim gibi. Somut ve aşılmaz. Karanlıkta bir duvar.

Ilişkiler ve değerler ağına doğuyoruz. Asırlardan bu yana gelen ilişkiler ve değerler, ve farkına bile varmadan bu ilişkiler ve değerler içinde yerimizi alıp hayatı sürdürüyoruz. Kendi hikayemizin bu genel hayat içindeki yerini, bizi aşan ilişki ve değerlerin tek tek hayatlarımızı nasıl etkilediğini, biçimlediğini tam da farkedemeden ölenlerimiz çok.

Ben de öyle yaşayıp gidecektim ki alışılmış değerlerin, yaşama biçimlerinin kendi çıkarlarımla çakışmadığını, hatta çeliştiğini farketmek zorunda kaldım.

Çocuğu büyütmek kadının işiydi ama, çocuğun dünyaya gelmesine kararı erkek veriyordu. Erkek baba olmak istemiyorsa, ona korunmak değil, kadına çocuğu aldırmak kalıyordu!..

Kadın, benim gibi, deli bozuğun teki ise kürtajı reddetmeye kadar gidebilir. (Çocuk fazla büyümüştür ve kürtaj başka doğumları tehlikeye atacaktır. En kasap doktorlar bile kürtajı reddedip kadını korkutmuştur, ya da kadın çocuk istiyordur sadece!..)

İşte o zaman dünyaya bir "piç" gelir. Babası meçhul bir çocuk. Bu, erkeğin arkasında kapı gibi duran toplumun baskısıdır.

Sanırım beni en çok şaşırtan "benim-tanıdığım-solcu-erkeğin' toplumun kendisine cinsinden dolayı hediye ettiği egemenlik yerini sorgulamadan kullanması oldu. Ve sanırım o andan sonra -bana "Erkekler değil, kadınlar korunur" diyebildiği andan sonra- baba mı olmak istemiyor, çocuk mu kalmak istiyor beni hiç ilgilendirmedi. Ve çocuğum dünyaya piç gelmedi ise, bu babası olduğundan değil, yüklenmeyeceği çocuğa soyadını noterde bağışlayacak kadar çelişkiyi içinde barındırabilen bir adamın çocuğu olduğu içindir.

Bu noterden inme soyadı başıma inanılmaz işler açacaktı... Yurtdışına çıkmak için soyadından izin almak gereği, anayla kızın soyadı tutmadığı için ananın kızın anası olduğunu kanıtlamak gereği (ki bu kanunen olanaksız, memurun iyi niyetine kalmış bir iş...)

Bunlar çıplak baskılar... Bir de örtük baskılar var: Kürtaj yapması istenen doktorun muayene sırasında sesini alçaltarak "Çocuğu istiyormusun?" demesi... Kürtaj için geç kalındığını baba namzedine bildirdikten sonra fikrini değiştirip çocuğun beş aylıkken erken doğumla alınabileceğini -yani çocuğu beş ay büyütüp gerçek doğum sancıları çektirerek ve kaza eseri çocuk yaşarsa öldürülerek alınabileceğini- söylemesi gibi... Ya da nüfus memurunun bakışları, pasaport memurunun "Babanın hakkını koruyorum" demesi, kendi soyadımın kızımla ilgili hiçbir kâğıda geçmemesi, kızımın soyadından memnun olmayın

KADIN ÇALIŞINCA

Evde ve ev dışında üretim yapan kadının ikili rolünde toplum ne denli yardımcı oluyor?..

TÜLAY ARIN

Özellikle büyük kentlerde giderek daha çok sayıda kadın ücretli emekçi ve ev kadını olarak, ikili bir rol yüklenmekte. Her geçen gün, daha fazla kadın, yalnızca çocuk doğurduğu zaman işten geçici olarak ayrılmakta, bunun dışında sürekli olarak evin dışında da çalışmak durumunda kalmakta. Dolayısıyla, tüm zamanını ev işlerine, çocuk bakımına ve aile bireylerine ayıran kadın sayısı azalmakta.

Buna karşın, toplum bu gerçeği henüz kabullenmiş değil. Ev yönetimi, çalışma hayatı ve sosyal içerikli devlet hizmetleri, sanki geleneksel ev kadınlığı rolünde hiçbir değişme olmamış gibi, eski örgütlenme biçimlerini sürdürüyor. Ev işlerinin görülmesinde kadın hâlâ temel taş olma görevini üstlenmekte. Erkekler eşlerini hâlâ haftada en az kırk saat çalışan, işe gidip gelmek için zamanını ve enerjisini harcayan insanlar olarak görmüyorlar ve onlardan tüm vaktini ev işlerine ayıran geleneksel ev kadını rolünü sürdürmelerini bekliyorlar. Devlet hizmetleri ise, hâlâ çocukların, yaşlıların bakımının, pek çok hizmetin aile ilişkileri içinde yürütüldüğü varsayımına göre örgütlenmekte.

Kadınların çalışma yaşamındaki bu evrim, aslında toplumsal yaşamın değişik boyutlarında -giderek de artması kaçınılmaz olan- gerilimler ve çatışmalar yaratmakta. Kadın, geleneksel ev kadını rolünü sürdürme ve çalışma yaşamına ayak uydurma zorunluluğunu bir arada yürütmeye çalışırken, aynı zamanda son derece sınırlı bir seçiş alanı içine

kreş, yuva, iş saatleri dışında bakım gibi kurumlar yetersizdir.

Bu sınırlı seçiş olanaklarından dolayıdır ki, çalışan kadınlar evde ikinci vardiya yapmaktadırlar. Çalışma saatleri esnek olan işlerin sayısı da son derece azdır. "Part-time" (yarım gün) çalışma olanağının olduğu koşullarda da, kadınlar, çalışma süresi görece kısa, iş güvencesi daha az, ücreti daha düşük işleri seçmek zorunda kalmaktalar.

Ev işlerinde cinsiyete dayanan geleneksel

benimkini taşımak istemesi gibi, gündelik tatsızlıklar... Çocuğu yalnız büyütmenin getirdiği geçim sıkıntısı yanında hayatın örgütlenmesinden gelen sıkıntılar...

Çocuğu aldırmam için yapılan bu baskılarla "kürtaj yasağı" aynı dünya görüşünün, aynı toplumsal amaçların sonucu: Aile kurumunun, ailede erkek **yetkesinin** savunulması... Kadının bedenine bile sahip olamaması, en küçük isteğini **gerçekleştirmek** için ait olduğu erkeğin -baba, koca ne ise- keyfine bağlı olması, kendi hayatı üstünde bile söz hakkı olmaması... **Karar verememesi**... Özne olmaması... Toplumsal bir görevin uygulayıcısı olmaktan **ileri gidememesi...Başında bir bekçiyle** evlilik hayatı yaşamak zorunda olması, **kendisini ezeni, toplumdan aldığı gücü ona karşı kullananı** sevmesi...

Karanlıkta, elime bir cisim gibi gelen durum, 70'li yıllarda "Türkiye'de kadın olma durumum..."

Nilgün Oykut

sıkışıp kalmaktadır.

Kadının yaşamını temelden değiştiren kararlardan biri, çocuk sahibi olup olmamakla ilgilidir. Bugün varolan en gelişmiş doğum kontrolü yöntemlerinin bile sağlıklı olup olmadığı tartışmalıdır. Ayrıca bu yöntemler doğum kontrolünün sorumluluğunu hemen tümüyle kadına yüklemektedir. Kürtaj henüz yasallaşmış bile değil!.. Daha önemlisi, çocuk aldırmak, kadın için zor bir karar olduğu kadar, zor bir fiziksel ve ruhsal deneyimdir.

Ama, çocuk sahibi olma kararı da, daha kolay bir karar değil. Çünkü kadınların kimileri bir yandan ücretli bir işte çalışmak zorunda veya arzusundayken, öte yandan çocuğun bakımı ve genel olarak ev yaşamının örgütlenmesi bakımından seçiş özgürlüğüne sahip değil. Bu bakımdan karşılaştığı almaşıklar çok sınırlı. Çalışan kadının **çocuğu**, gene ancak yakın aile ilişkileri içinde, **ya da** yetersiz bakıcılar tarafından **büyütülmekte**. Akşamları, sorumluluk gene kadının. **Çalışan** kadınların zaten pek azının **yararlanabildiği** iş bölümü sürdükçe, kadının yükü büsbütün **ağırdır**. Bunlar kadınla erkek arasında **paylaşılsa bile, erkeğin** katkısı sınırlı kalacaktır. Çünkü günümüzde geçerli olan çalışma hayatı modeli, hâlâ, erkeklerin "full-time" (tam gün) ev kadını eşleri olduğu varsayımına dayanmaktadır. Erkekler "full-time" işlere girmekte, çalışma saatleri esnekliği pek söz konusu olmamakta, daha uzun saatler çalışmayı **gerektiren işleri seçebilmekte. Erkeklerin kadınlardan "daha başarılı"** olması **beklenir**. Bu da ev **yaşamının** farklı örgütlenmesini **güçleştirir**. Bu olgu, geleneksel aile, ideolojisi ile birleşince, kadınların çalışması erkeklerin yaşamını köklü bir **şekilde etkilemediği gibi, erkekler bu durumun değişmesi için pek çaba göstermezler, ya da değişikliklere direnirler.**

Kadın-erkek eşitliğinin gerçek anlamda sağlanması için (?) ev yaşamı, çalışma yaşamı modelinin ve toplumsal bazı hizmetlerin yokluğuna ya da eksikliğine dayanan kurumsal modelin, kadınların da çalıştığı gerçeğine uyarlanması gerekiyor.

KÜRTAJ OLMAMA HAKKI

DİLEK CİNDOĞLU

Kürtaj olma hakkının **verilmeye** çalışıldığı şu günlerde, belki de en az kürtaj olma hakkı kadar savunulması gereken bir başka hak var; kürtaj **olmama** hakkı. Ve belki de kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması sürecinde birbirini tamamlayan haklar bunlar.

Nedir kürtaj?.. İstenmeyen gebeliğin yok edilmesi. Bu önermenin hem 'isteme' hem de 'yok edilme' kısımları ayrı ayrı tartışılabilir.

Gebeliğin istenmemesi nedir?.. Anne niye çocuğunu istemez? Sorun bireysel olduğu kadar, belki de daha fazla toplumsal. Söz konusu istek toplumsal değerlerce belirlenmiş bir duygu burada. Doğum sonrası çocuk bakımını paylaşacak kurumların eksikliğinden, parasal zorluklardan, 'babasız' gebeliğin problemlerine dek uzanan bir yelpazede somutlanan. Oysa anne, kimi zaman da 'hal ve koşullar nedeni ile' engellenen özgürlüğüne karşı bedenini savunabilmeli.

'Yok edilme' kısmına gelince; önce istenmeyen gebeliğin var olmamasının koşullarını hazırlamak gerek. Yani doğum kontrolünün kadın bilgisi ve pratiği içinde olabilmesi sorunu. Doğum kontrolü-aile planlaması değil-çağdaş eğitim sistemi içinde her kadının mutlak haberdar olması gereken bir konudur. Gebe kalan kadındır çünkü.

Ve bugün, artık savunulması gereken; kürtaj olma hakkı bir yandan **resmen** verilirken, kürtaj **olmama** hakkını da edinmeye çalışmaktır.

Gazetelerden bir haber üzerine:

NASILSINIZ BEYLER?

Aradabir bazı gazeteleri başka bir gözle okumak... Birlikte deneyelim, böyle bir okuma türünü. Hem okuyalım, hem düşünelim isterseniz.

Çok satan gazetelerimizden birinde, birinci sayfada, altlarda da olsa iyi gösterilmiş bir haber: "YASAK İLİŞKİNİN KORKUNÇ SONU" diyor, başlıkta. İki küçük başlık verilmiş. Güzelce özetlenmiş olay: "Yıllardır sürüp giden gayrımeşru ilişkisinden artık bıkan M.K. (kadın) hayatını paylaşan 52 yaşındaki T.Ö. (erkek)'den bir gençle evlenmek için izin istedi." ve sonra? "Evlenirsen seni mahvederim cevabını alan genç kadın, zabıta komiser muavini olan dostunun başına taşla vurdu. Ö., beyin kanamasından can verdi."

Haberi iyice okuduğumuzda, olayın bazı ayrıntılarını da öğreniyoruz: Adam, bir süre önce arkadaşına ait bir evi kiraya vermiş, bu genç kadına. Evi kiralarken de bu bekâr kadına bir "ilgi" duymuş ve sık sık evine gitmeye başlamış. Böylece, yaygın bir deyişle kadın adamın "metresi" olmuş. Olmuş ama, bir süre (yıllarca, deniyor bu süreye) sonra kadın bu "çile"den bıkmış. Evlenip "meşru" bir yaşam sürmeye karar vermiş. Bir gençle nişanlanmış. Bunu duyunca adam küplere binmiş. Küplere binişini iki biçimde ifade etmiş. Birincisi, "Evlenirsen seni mahvederim" diyerek. Hemen ardından da mahvetme planının ilk aşamasına geçerek: Kadına evden çıkmasını söylemiş. Böylece tetik çekilmiş, kadın bir taşı kaptığı gibi komiser muavininin başına indirmiş...

Adam 52 yaşında, güvenlik görevlisi, karısı ve tam altı tane çocuğu var.

Sıra düşünmeye geldi galiba.

Düşünmeye başlar başlamaz kızmamak elde mi?

Bakın şimdi duruma: Kadın duygusal ve mekânsal olarak bağımlı adama. Belki işin içinde ekonomik bir bağımlılık da var. Geleceğe yönelik düşünebildiği tek yol görünüyor ufukta: Bir başka adam bulup duygusal bağını onunla kurmak. 'Belki ekonomik çözümü de orada arıyor. Mekân sorununu da aynı adamla çözmeye **karar** vermiş ki, komiser muavinini yere **yıktıktan** sonra nişanlısının evine kaçmış.

Ya adam? Komiser muavini? Bir yanda altı tane çocukla evinde cebelleşen karısı, öte yandan başkasıyla "meşru" ilişki bile kurmasına izin vermediği bir başka kadın. Komiser muavinliği maaşıyla "bir eli yağda öteki balda" değildi mutlaka ama ya morali? Her an duygusal aç, her an güvensiz bekleyen metresi, eli kolu bağlı ona yönelik. Altı çocuğuyla karısı, O'nsuz hiçbir şey yapamaz. İki kadın da umarsız, iki kadın da sonuna dek bağımlı. Komiser muavini kendini iyi mi hissediyordu acaba?

Bir süre iyi hissetmiş olsa gerek. Öylesine iyi, öylesine haklı, öylesine kendine güvenli ki, "metres" bir **başka adama yönelip** onunla evlenmek isteyince horoz gibi kabarıyor, onu mahvetmeye karar veriyor...

İyisiniz beyler...

İDEAL KADIN NEDİR?

John Ireland

Genellikle bu soruya verilen yanıtlar birbirine pek benzer: "... erkeğine destek olan..." "... kadınlığını bilen..." "... erkeğini mutlu etmesini bilen..."

NİLGÜN TURA

İdeal kadın nedir?..

Bu soru hemen her zaman erkeğe sorulur. Erkekse eskiden beri duymaya alışık olduğu sorunun - bu kez de kendisine yöneltilmiş olmasının verdiği, sıradan olmayan bir duyguyla - bilinen yanıtını söyler: "**Erkeğine destek, onun her zaman ardında, onu rahatlatan kadın...**" İlk bakışta biraz da divan yastığı tanımına uyan bu betimleme, hep çarpar gözümüze ya da kulağımıza.

Nedense bu türden yanıtlar kimseleri pek rahatsız etmez. Zaten soru bile saçma bulunmaz ki...

"...Evlilikte erkeğin en az bir adım gerisinde durabilen..."

"...Yüzünden tebessüm eksik olmayan..."

"...Kadın erkeğine vermiş olduğu destekle değerlendirilir..."

Bu türden konuşmalarda ortaya çıkan durum aslında hep ortalıkta olan ama gözden kaçan, böyle gelmiş böyle gider tavrıyla belki de omuz silktiğimiz garip, saçma durumlardan pek de farklı değildir. Gün geçmiyor ki, ünlülerden birilerine böyle sorular sorulmasın. Yanıtlarsa aşağı yukarı aynı. (Çok farklı olabilecek bir yanıt belki soruya itirazla başlayan bir yanıt olabilir.)

"...erkeğine yardımcı..."

"...erkeğini mutlu etmesini bilen..."

"...kadınlığını bilen..."

Erkeğe ilişkin, erkeğe ait, erkeğin olan 'kadın'ın ideali. Erkeği(ni) rahatlatacak, destek olacak, güler yüzlü olacak, hep biraz da geride olacak bu sadık, uslu, aksesuar varlıklar, yani kadınlar.

Soru tersinden sorulacak olsa, yani olumsuz, kötü, istenmeyen kadının nasıl olduğu sorulacak olsa bunun yanıtı, kötü, istenmeyen erkeğin nasıl olduğuna ilişkin sorunun yanıtına paralellik gösterebilecektir. Diğer bir deyişle, olumsuz özellikler sıralanırken cinsiyet işin içine girmeyebilirken aranılan; iyi, ideal söz konusu olduğunda çok açık - seçiktir cinsiyet farklılığı...

İşte göz önünde-gözden kaçan şeylerden biridir bu.

Belki sorulmuş soruları sorgulamak; yeni sorular sorarken bir yandan yapılabilecek şeylerden biri olabilir.

'İdeal'ler mı zedelenir?..'
Bu da bir soru...

OKUR İLİŞKİLERİ

GENÇLER!

Yaptığımız çağrıdan sonra, sütunumuza gelen yanıtlar giderek artıyor. Bu bizi sevindiren, sizlerle bağlarımızı daha da güçlendiren bir gelişme. Yalnız, dikkatinizi çekmek istediğimiz birkaç nokta var.

Birçok arkadaşımız şiir, öykü, karikatür, deneme gibi ürünlerini yayımlatmak istiyor. Ancak şimdilik bu ürünlere ayırabilecek bir köşemiz yok. Bu yüzden, gönderdiğiniz ürünleri yayımlayamıyoruz.

Size duyurmak istediğimiz bir konu daha var. SOMUT'un, sanat-kültür haberleri için 10 satırı geçmemek kaydıyla, yörenizdeki sanat-kültür olaylarını bize bildirebilirsiniz. Yalnız, aktarmak istediğiniz etkinlikleri, başlamadan önce haber vermeniz iyi olur.

Ayrıca, yazılarınızın bir sayfayı aşmamasını ve olanaklıysa, daktiloyla yazmanızı bir kez daha rica ediyoruz. Böylece, bize yazan diğer arkadaşlara da yer ayırabiliriz.

Gösterdiğiniz ilgiye içten teşekkürler...

Gençlik ve yozlaşma

Gençlik; toplumun en dinamik, en genç ve çağdaşlığa en açık kesimidir ve gelecekteki toplumu gençlik oluşturacaktır diyoruz. Şimdi acaba gençlik geleceğe nasıl hazırlanıyor buna bir göz atalım. Bunun için de ilkokuldan başlayarak orta öğrenim ve yüksek öğrenimdeki gençliği de kapsayacak bir inceleme yapmak gerekir.

İlkokul ve orta öğrenim dönemindeki çocuğun eğitimine (örgün ve yaygın eğitimine) göz atarsak: Çocuk, macera ve sonuçsuz hayal dolu dergilerle, yani Teksas, Tommiks gibi zararlı yayınlarla yozlaşmaya itiliyor. Bundan başka TV'de bazı programların etkisinde kalarak olay kahramanının yaşantısına özeniyor. Ayrıca, bir başka etken olarak da, radyoda, TV'de ve gazetelerdeki spor yayınlarını sayabiliriz.

Yüksek öğretim düzeyindeki gençlere bakınca, büyük sorunun ortaya çıktığını görüyoruz. Üniversitede okuyan bir öğrenci demek, birkaç yıl sonra, herhangi bir yerde, topluma hizmet verecek kimse demektir. (Bu hizmeti vermek için iş bulur mu, bulamaz mı orası ayrı sorun.) Topluma verimli hizmet yapabilmesi için, toplum yararına, teknik bilgi, siyasi düşünce ve çağdaş düşünceye sahip olması gerekir. Bunlardan birisi eksik olunca, yeterli hizmet veremez. Üniversiteli gençlerimize bakıp, onların bu üç nitelik doğrultusunda nasıl yetiştirildiklerini gözlemlediğimizde, karşımıza şunlar çıkıyor.

Teknik bilgi konusunda çeşitli olumsuzlukları (öğretim üyesi açığı, araç-gereç, yer sorunu ve bölgeler arası eğitim eşitsizliğini) saymazsak, normal yetiştiriliyor diyebiliriz. Diğer iki konu nasıl veriliyor, bunlara bir göz atalım:

Gençliğin çoğunluğunu oluşturan bir kesim, dünyanın ve ülkenin toplumsal sorunlarından habersiz, kendisine sunulan yoz dünyada yaşayanlardır. Kimisi bütün vaktini kahvehane, bilardo salonu, vb. gibi yerlerde harcıyor. Kimisi ise kız-erkek ilişkisine ayırıyor. Gün boyu geziler düzenleyip, pastanelerde vakit geçiriyor. Evet, kız-erkek ilişkisine karşı değiliz. Ama bu tür bir ilişki, yalnızca cinsel ve duygusal, anlık gereksinimleri karşılayacak nitelikte bir ilişki olmamalı. Sürekli fikir alışverişinde bulunabilen, ortak çalışmanın ve başka sosyal alanların mevcut olduğu bir ilişki olmalı. Kimisi de bütün vaktini sportif faaliyetlere ayırıyor. Amacı ve düşüncesi, spor. Toplumsal sorunlarla ilgilenmeye gerek duymaz. Cebindeki son kuruşunu dahi maç bileti almak ya da Spor-Toto oynamak için harcar. Herhangi bir kültür, sanat yayınını ya da sosyal içerikli bir yayını okumaya gereksinim duymaz. Bir günlük gazeteyi eline aldığında -diyelim gazetenin birinci sayfasında, İsrail-Filistin savaşı, Falkland savaşı, Afrika'da 2000 kişinin açlıktan ölmesi, İzmir'de bir iş adamının oğlunun düğününde yirmi milyon masraf etmesi gibi haberler var. -Birinci sayfadaki bu haberleri okumaz, hemen spor sayfasını açıp G.Saray-F.Bahçe maçının sonucuna bakar. Yahut da fotoroman, magazin sayfasını açıp, sinema sanatçılarıyla ilgili haberi okur. İşte buna YOZLAŞMA denir.

Peki sorarım size. Bunlar kalkıp bu kafayla yarın topluma ne hizmet verecekler? Teknik bilgi mi?.. Bir bilgisayarı veya bir robotu programlasan, bunlar da aynı işi yapar. Bu kadar masrafa ne gerek var?..

Aziz MENGÜŞOĞLU
Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Beklentimiz

Magazin basının renkli, bol kadınlı, skandallı gazetelerinin süslediği gazete satıcılarının sergilerinde Somut'u, yazın dünyasının bir gülü gibi onların arasında görebilmek, genç bir yazınsever olarak beni mutlu etti. Öyle sanıyorum ki benim gibi daha birçok genç yazıncı sevinmişlerdir, kendilerine yönelik böyle bir sanat dergisine kavuştukları için.

Biz genç yazınseverlerin beklentileri nedir?

Bence "genç" sömürüsünden uzak, yazın ve kültür alanındaki olayları ve gelişmeleri net bir şekilde yansıtabilen, gençlerin olgunlaşma yolundaki ürünlerini, onlara yön veren bir eleştiriyle sayfalarında sunan, bu arada içeriğini usta yazarlarla oluşturan bir yazın dergisi.

Bu olgu Somut'un ilk sayısında göze çarpıyor. İlerki sayılarında daha da gelişeceği kuşkusuz.

Ben Somut'un, usta yazarların yazdığı birkaç dergiyle, gençlerin yazın dünyasına

OKUL YAŞAMI

Bir öğrencinin okul yaşamından kesitler

HER GÜNÜN ÖYKÜSÜ

Yeterince değerlendiremediğimiz bir yaşam içerisinde, kısıtlamalarla, olanaksızlıklarla karşı karşıyayız. Okul düzeni yaşantımızın büyük bölümünü doldurarak bizi biçimlendiriyor. Peki bu salt öğrenciler için mi böyle? Çalışan gençler, boşta gezenler, okumuşlar ve okumamışlar, çoğumuz için aynısı değil mi? Sultanî benzeri okullar, düşlediklerimize benzemeyen, yabancılaştığımız işlerimiz, üretkence değerlendiremediğimiz boş zamanımızla benzer sıkıntıları duyuyoruz.

Bu iddialı lafları kimin söylediğini mi merak ediyorsunuz? Benim adım Tamer. Bir yatılı lisede öğrenciyim. Yani işte onsekizine merdiven dayamışlardan. Aşağıda da bir günümün öyküsü veya baska bir deyişle her günümün.

KALKIŞ		7.00, sabah zili. Her gün aynı başlar. Yataktan çıkmak için hocanın teşrifini bekleriz.	Odamız beş kişilik. Giyinip yüzümü yıkar, arkadaşlarımla etüde inerim. Sınıfın çoğu hâlâ uyuklamayı sürdürür.	7.45, yemekhane yarışı başlıyor. Ben rahatım, çünkü masa abisiyim. Çocuklar ben gelene dek yemeklere dokunmazlar.	Yemekten sonra, narkotik şube muavini Tıfıl'la günün ilk köşe kapmacası. Narkotikçiler donarak arka bahçeye birikip, tuvaletlere doluşur.
DERSLER	Hocamızın komutlarıyla 15 dakika sabah sporu! Dersler tekdüze geçer, fırsat buldukça şamata koyarız.		Gündüzlülerle yatılılar arasında kendiliğinden bir ayrışma vardır. Ama ders kaynatırken tek bir vücut gibiyiz. Bir de hafta sonunda onlardan borç alırız.		Öğle yemeği 12.00'de. Kapıcı Fethi abi'yi atlatabilirsek önden tüyeriz, yoksa arka kapıyı kullanırız.
BÜYÜK TENEFFÜS	Okul bitince gündüzlüler yola koyulur, biz içerde kalırız. Top oynayarak, kantinde bir şeyler atıştırarak vakit geçiririz.			Okulda uğraşacak bir etkinlik yok. Kırmak da fayda etmiyor, nereye gidebiliriz ki? Elimiz mahkum içerde kalmaya.	
ETÜTLER		Etütler çok uzun, 17.00 de başlıyor. Elektrik tasarrufu için sınıfları birleştiriyorlar. Akşamları hocalar sırayla nöbetçi durur. Ayrıca 6'iardan üç yardımcı öğrenci var.	Ama hepsi de iyi çocuklar, ispiyon değiller. Dersleri bitirdikten sonra yapacak iş kalmaz, laflarız.		Akşam yemeği genellikle berbattır. Kaşık seremonisiyle yemekleri protesto edince müdür çok bozulur.
YATIŞ	21.30'a dek temizlikle uğraşırız. Su soğuk olunca bazen üşenip boşveririm. Sonra yarım saat kadar sohbet ederiz.	Çoğunlukla seks fıkraları anlatılır, okuldaki kızların özellikleri, hocaların gizli yönleri konuşulur. Her kızın takma adı vardır, koyun, uskumru gibi.		Bazen de güncel olayları konuşuruz, ama fısıltıyla. Arasıra şamata yaptığımız da olur. Yemekte doymamışsak, hazırlıklara "orman"a gideriz. Müdür buna da bozulur.	
AYRICA			Okul çok tekdüze. Gazete ve her türlü kitabın girmesi yasak. Görevimiz yalnızca ders çalışmaktır.	Bir televizyonumuz var, o da yalnız ulusal maçlarda açılır. Liseli'lerden küçüklere yer kalmaz. Herkes bağırıp çağırır, sonra yatmaya gideriz.	Sınav öncesi biraz daha değişik geçer. Herkesi büyük bir telaş sarar. Sabahın köründe kalkarız, titreye titreye ders çalışırız. Son ana dek moraller bozuk olur.

CİNSELLİK

adım attığı bu ortamda, bir sanat köprüsü oluşturacağına inanıyorum.

Ercan Akbay (İstanbul)

Barışın gerekliliği

Günümüz dünyasında silahlanma yarışı son hızıyla devam ediyor. Acaba bunun sonu neye, nereye varacak? Bugün yarın bir Üçüncü Dünya Savaşı'nın çıkmayacağını kim garanti eder?.. Oysa daha yakın tarihimizde yüzbinlerce insan savaşta hayatını kaybetti. Savaş insana acıdan, felaketten başka bir şey vermez. Bundan 38 yıl önce, 1945 yılında Japon kenti Hiroşima'ya atılan atom bombası, yüzbinden fazla insanın hayatına feci bir şekilde son verdi, bunun iki katı sayıda insanı da sakat bıraktı. Şimdi ise bu bombaların çok daha kuvvetlisini yapmaktadırlar. Oysa dünyamızda savaşın acıları henüz dinmiş değil.

Bugün her beş saniyede 12.500.000 TL. silahlanmaya harcanıyor. Dünyamızda açlıktan yüzbinlerce insan ölüyor. Bu paranın dörtte biri bu insanlar için harcansa, dünyada açlık diye birşey kalmaz. Evet, eğer savaş istemiyorsak, barış yanlısı olalım; her yerde, her zaman barışı savunalım. Bugün bir Üçüncü Dünya Savaşı çıksa, dünyamız yarım saat içinde yok olur, yeryüzünde canlı diye bir şey kalmaz.

Necati KORKMAZ (Bursa)

Ara sınavlarda baraj kaldırılmalı...

Uygulanan yeni sınav yönetmeliğine göre, öğrencinin bir dersten finallere girebilmesi için, ara sınavlarda (vize) en az % 40 başarı sağlaması gerekiyor. Final ile ara sınav ortalaması en az % 50 olacak. Bu ortalamayı sağlayamayan öğrenciden ise, bütünleme sınavlarına girebilmesi için, finalde en az % 30 alması isteniyor. Yoksa öğrenci o dersten başarısız sayılıyor ve doğrudan gelecek yıla kalıyor, bu durum ikinci kez tekrarlandığında okulla ilişkisi kesiliyor. Şimdi bunu bir örnekle açıklayalım.

Öğrencinin ara sınavları 35 ve 45 olsun. Dolayısıyla ortalama 40 olduğundan, bu öğrenci finalde 60 almalı ki, ara sınav-finali ortalaması 50 olabilsin. Aksi takdirde bu öğrenci bütünlemeye kalacak. Bütünlemede en az 50 alması gerekirken 49 alsın. İşte bu öğrenci aldığı dersten başarısız sayılacak, bu durum ikinci kez tekrarlandığında okulla ilişkisi kesilecek. Bu örnek sadece final ve bütünleme hakkını elde eden bir öğrenci için geçerli. Bir de % 40'ı sağlayamayan bir öğrenci topluluğunu düşünürseniz, bu katı uygulamanın biz üniversite öğrencilerine ne gibi zararlar verdiği daha iyi anlaşılır.

Şurası unutulmamalı ki, ara sınavlarda % 40'ı sağlayamayan bir öğrenci başarısız sayılamaz. Örnek mi?.. Bu yıla kadar uygulanmış eski sisteme bakın, ara sınavlarda 5-10 alıp finalde geçerli notu sağlayan birçok öğrenci göreceksiniz. Kısacası, öğrencinin kaderi ara sınavlarda aldığı notlarla tayin edilmemeli.

Tayfun OLTULU-Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Kampüsü Kimyagerlik Öğrencisi

İlan Tahtası

MERAKLAR

Edebiyat, tiyatro, sinema, müzik, yolculuk etmek gibi çok yönlü meraklarım var. Aynı konulara ilgi duyan kız ve erkek arkadaşlarla kültürel işbirliği yapabiliriz.

Ali Selçuk PAKER
Yıldız Üniversitesi Vatan Mühendislik
Fatih-İST.

TÜRKÜ SÖZLERİ

Yöresel türkü sözleri topluyorum. Bildiklerinizi bana yollar mısınız?... Yazışalım...

Sevim OLGUN
Bostancı, Emin Ali Paşa Cad.
108/3 İSTANBUL

KİTAP İSTİYORUM

Ben bir doyumsuz açım! Ne bulursam okurum (zararlı kitaplar hariç...) Ben biraz şair, biraz da yazarım. Bir sözüm var, "İnsanlar kitaplarla da sevişmeli!.." Maddi durumum iyi değil. Kültür fakiri de kalmak istemiyorum. Kitap, dergi yardımlarınızı bekliyorum. Unutmayın, benim size gönderebilecek bir şeyim yok...

Ayhan HAMLI
Yenidoğan Mah. Fatih Cad. No: 95
SAMSUN

KADIN DERGİLERİ

Eski yazı ya da yenisiyle... Kadın dergileri topluyorum. Elinizde, işinize hiç yaramayanları varsa gönderebilir misiniz?... Yapacağım araştırmada yardımlarınız çok işe yarayacak.

Müveddet R.TANRIKULU
Çengelköy, Bahçelievler
Sultanmurat Mah. Ayla Sok. 20
İSTANBUL

DANS, CİNSEL İSTEKLERİ DIŞA VURMAK İÇİN Mİ YAPILIR?

HER DANSTA CİNSELLİK ÖĞESİ VAR

Çıkışında tango bile "ahlâksızlık" olarak nitelendirilmişti.

Bir iddiaya göre, dans etmek cinselliğin dışa vurumudur. Dans eden bir kişi veya bir çift, ritm ve devinimlerle cinsel isteklerini, davranışlarını ifade etmeye çalışır. Kimi zaman eder de...

Size, bu konuda, bir İngiliz Pop ansiklopedisinde yayınlanan "Cinsellik ve dans" başlıklı bir yazıyı aktarıyoruz. Konu halâ tartışmalı. Cinsellik belirtisi ortaya koymak için mi dans, yoksa dans ederken ortaya çıkan olgulardan biri mi, cinsellik?

Siz karar verin...

Dansta, çiftlerin gövde hareketlerindeki açık erotik ögeye karşın, başka insanlarla bir arada gerçekleştirilen bir tür "**güvenceli**" cinsellik söz konusudur. Başka bir deyişle, dans eden çift, yakın bir gelecekte simgesel cinsellikten gerçek cinselliğe geçmek istediğini anlatmaya çalışır.

Kuşkusuz ki her dans bu uç noktada değildir. Dans bazen salt başkalarıyla ilişki kurmanın bir yoludur. Bir anlamda müziğe uydurulmuş bir selamlaşmadır. Ne var ki, 200 yıldan beri yaygın olan kanı, dans etmenin salt "**selam**"dan öte birşeyler olduğudur. Bugün modası geçmiş, "**sıkıcı**" sayılan vals bile çıktığı tarihlerde sert tepkilerle karşılandı. Neden? "**Ahlak bozucu**" olduğu için. O çağın gazetelerinden biri, vals üzerine bakın neler yazıyordu:

"Hangi anne kızını vals denen bu dansın akıntısında bir erkeğin kollarına terkedebilir? Hangi koca sevgili karısını, topuklarının ya da ayak parmaklarının ucunda dönen bir maskara tarafından yarı kucaklanmış görmeye dayanabilir?"

Böyle yorumlar şimdi gözümüze gülünç görünse de, tangodan rock'n roll'a kadar birçok dansın çıkışı sırasında benzer eleştiriler gündeme geldi. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında bir yandan cinsel değerler çözülürken, öte yandan danslarda cinsel ögenin bastırılması çabası da neredeyse sona erdi. Artık, özellikle gençlik tarafından beğeni kazanan danslar tüm cinsel isteklerin anlatımı amacıyla rahatça kullanılmakta.

Şimdi isterseniz, bazı danslar üzerine cinselliğe ilişkin görüşleri, dansların çıkışlarını ve aldıkları tepkileri kısaca inceleyelim.

TANGO

1912 yılında, Kuzey Amerika'dan yayılan tango, bir heyecan fırtınasıyla karşılandı. Çiftler, birbirlerine yapışıp, erotik vuruşlarla bezenmiş bir müzik eşliğinde dans pistinde kıvranıyorlardı. O dönemin ahlakçıları, kadınların, jigololarla eşdeğerde görülen dans öğretmenlerinden ders almak için çırpınmalarından yüreklenerek,tangoyu gençliğin engellenemez baştan çıkarıcısı olarak görüyorlardı. Bu inanış, tangonun "**davet edici kalça hareketlerine**" dayanan özelliğiyle destekleniyordu. Rudolph Valentino, New York'ta, bekar kadınlarla tango yaparak ününe ün eklemeye başladı. Cinsellik ögesi o güne göre büyük olmasına karşın, tango çok çabuk kabullenildi, üstelik kısa zamanda saygınlık da kazandı.

CAZ ÇAĞI DANSLARI

Çarliston, Shimmy ve Black Bottom, 20'li yılların ve "**caz çağı**"nın ürünleriydi. Söz gelimi Çarliston, siyahların yaşadığı, gün boyu içki içilen ve "**kibar**" dünyaya hiç de uygun olmayan bir kentten, Charleston'dan adını almıştı. Gençlerin, göğüslerin öne çıkması, bacakların açılıp kapanması, hattâ vücutlara dokunulmasıyla, cinselliği önemli ölçüde vurgulayan bu dansları hızla benimsemesini, o dönemlerdeki dans öğretmenlerinin, bu dansların gettolardan kaynaklandığını söyleyerek karşı çıkışları bile engelleyememişti.

ROCK'N ROLL

Bu dönemde, artık cinsellik korunmuyor, gizlenmiyordu; Herşey apaçık ortadaydı. Erkek, kızı açık bacaklarının arasından geçiriyor, onu son derece çekici bir durumda geriye doğru yatırıyor, egemenliğinin belirtisi olarak havalarda savuruyor ve bunun yalnızca dans değil, cinsel ilişkiyi dans pistinde yeniden yaratma çabası olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Kız, bacaklarını erkeğin beline dolayarak, kendini ona sunar gibiydi. Tüm bu devinimlerin arkasında, rock'n roll'un gençlere cesaret ve enerji veren, daha ileri gitmeleri için onları yüreklendiren ritmleri duyuluyordu. Büyüklere göre bu, tüm ahlâk değerlerinin çöküşüydü; ama yine de bu tür şeylere göz yuman toplum, henüz doğmamıştı. Dans pistinde sergilenen bu atletizmin, tenha yerlerde çok daha ileri götürüldüğünü söylemek pek olası değildi. Belki de rock'n roll -o dönemlerde- "**gerçek şey**"in yerine kullanılıyordu.

TWIST

Rock'n roll'un yoğun cinselliğinden sonra, 60'larda çok garip bir olgu gelişti: vücutları birbirine hiç değdirmeden dans etmek. Twist, belki de büyük dans çılgınlıklarının sonuncusuydu. Fiziksel yakınlığın olmaması, twist'in cinsel boyutu olmadığı anlamına gelmemeli. Bu dönemde dokunmanın görülmemesi, 50'li yıllarda çok görülmesinin karşıtı bir nedene bağlanabilir. Oluşmaya başlayan yeni toplumla birlikte gençler, artık o denli bastırmadıkları cinsel gereksinimlerini diskoteklerde karşılamıyorlardı. Twist'in yalınlığı, kısa zamanda büyükler tarafından da benimsenmesine neden oldu. Pop'a, artık yetişkinler de ayak uydurmaya başlamıştı.

TINA TURNER

Gençlerin yaşadığı çılgınlık döneminin durulmasından sonra, dans solo bir gösteri haline geldi ve o dönemin şarkıcıları tarafından, giderek artan bir şekilde sahnelerde sergilenmeye başladı. Birçok sanatçı, yaptıkları müzik kadar, sahnedeki davranışlarıyla da tanınıyorlardı. En çok dikkati çeken, Holywood cinselliğini pop'a taşıyan Tina Turner oldu. Şarkıcı, yalnızca onu seyretmeye gelen erkeklerle, bir konser salonunu doldurabiliyordu. Tina Turner'in müziği insanın kalbini değil, belinden aşağısını etkiliyordu. Cinselliğin, müziğin ve hareketin ayrılmaz biçimde kaynaştığı bu gösteriler kısa sürede birçok şarkıcı tarafından uygulanmaya başladı.

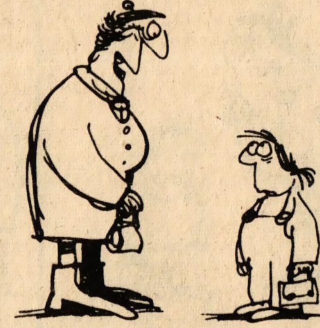
MICK JAGGER

60'ların başında, Tina Turner'in erkekler arasındaki temsilcisi Mick Jagger ün kazanmaya başladı. Rolling Stones'un plaklarını bilmeyenler, onun hareketlerini en ince ayrıntılarına dek biliyorlardı. Onunki, olağanüstü bir cinsellikti; kimi zaman tümüyle erkeksi, kimi zaman yarı kadınsı ama her zaman çarpıcı, çekici ve müzikle çok iyi bir uyum içinde. Tüm gençlerin hemen uygulamaya başladığı sahne figürleri, müziğindeki cinselliği ve ritmlerindeki saldırganlığı açıkça ortaya koyuyordu. Jagger, vücudu müziğinin uzantısı olan tek "showman"di. O zamana dek kimse, bu denli güçle gelip, bu denli etki yaratmamıştı. Zamanın çok az bile olsa dışında yaşayan kimseler için son derece rahatsızlık verici olan Jagger, son engeli de böylece yıktıktan sonra, yol açıldı. Artık dans hiçbir biçimde eski günlerine dönemezdi. Jagger'ın yaptığı, rock'un kalbinde yatan tarzı, bir dans ve müziğin türünü yansıtan bir hareket şekline dönüştürmekti.

insancıklar

Claire Bretécher

Çev: Esen Çamurdan

EĞİTİM

ÖĞRETMENİN SAYGINLIĞI ÜZERİNE

Eskilerde ana-babalar çocuklarını okula yazdırırken, öğretmene "**eti senin kemiği benim**" derlerdi. Öğretmene ve öğretmenlik mesleğine duyulan saygıyı dile getirirdi bu içtenlik. Öğretmende topluma ve sorunlarına karşı sorumluluk, toplumda öğretmene karşı güven ve saygı vardı.

Şimdilerde öğretmene genel yaklaşımımız değişiyor. Son yıllardaki kargaşa, terör, anarşinin etkisiyle, okuyan ve araştıran, toplum sorunlarına eğilen öğretmeni, dayanılmaz kuşkuculukla soluk aldırmaz bir denetimin altına soktuk. Evet, okullardaki siyasi kamplaşma toplumu ve eğitimi olumsuz etkiledi. Siyasi nedenlerle eğitim yapılamayan öğretmen yetiştiren kurumlardan, "**hızlandırılmış eğitim**"le mesleki açıdan yetersiz binlerce öğretmen diploma aldı. Siyasi görüşler öğrencilerin bilgilerinin değerlendirilmesinde önemli etken oldu. Daha nice olumsuzluklar eğitimi zaman zaman rayından çıkardı. Bütün bunların izlerinin silinmesi, aynı şeylerin yenilenmemesi için önlemler alınmaktadır. Ama bu önlemler alınırken öğretmeni kırmamak, küstürmemek, en önemlisi toplum sorunlarına karşı ilgisiz kalmaya itmemek de gerek.

Türkiye'de öğretmenlerin toplum sorunlarına karşı bunca ilgi duyması ve bu sorunların çözümünde etkin bir rol oynamak istemesi, toplumsal stratejisini Atatürk'ün çizdiği bir eğitim anlayışının mirasıdır. Öğretmenler, hem toplumu kuracak uzman kadroları yetiştirecek, hem yeni devletin siyasi, hukuki, kültürel kurumlarını ideolojisiyle Anadolu'nun en uzak köşesinde savunacaklardır. Bu, tam anlamıyla siyasi bir görevdir. Öğretmen yeni devletten yana olmuş, onun kurumlarını eskiyi, geriçiliği diriltmeye çalışanlara karşı, olağanüstü zorluklara göğüs gererek savunmuştur. Teokratik-monarşik devlete karşı ulusal toplum temelinde örgütlenen yeni devletin kurumları; metafizik düşünceye karşı laik ve bilimsel düşünce. Öğretmen bu mücadelede ödün vermeksizin en önde yerini almıştır. Bu öylesine önemli bir görevdi ki, Atatürk öğretmenlere, "Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve ordularınızın zaferi için, yalnız ortam hazırladı... Gerçek zaferi siz kazanacak ve yaşatacaksınız ve mutlaka başarıya ulaşacaksınız" diyordu. Hem de, 25 Ağustos 1924 'de Türkiye Muallimler Birliği Şurasında, öğretmenleri içinde toplayan bu örgütün "... bütün yurtta örgütlenmesini, Konya'da olduğu gibi, Van'ı da, Hakkari'yi de kuruluşu içine almasını ve her köyde üyesi bulunmasını derin bir ilgi ile bekleyece(ğini)" belirterek.

Öğretmen her köyde, okuldaki eğitimin yanı sıra, halkın yeni kurulan devletin kurumlarına ve ideolojisini benimsemesinden üretim sorunlarının çözümlenmesine kadar bir yığın görevi büyük bir coşkuyla yüklenmiştir. Maddi olanaklarının her dönemde günlük yaşamını bile doğru dürüst sürdürmeye yetmemesine karşın, bu görev bilinci öğretmenin ülküsü olmuştur.

KUŞKULU BİR DENETİM DEĞİL..

Öğretmene toplumda duyulan saygının temeli işte budur.

Toplumdaki bu saygının azalmasını istemiyorsak, okuyan ve araştıran yurdunun, toplumunun sorunlarına eğilen öğretmenlere kuşkuyla bakmamamız gerekiyor. Zor günler geçirdik, okullarda can güvenliğinin bulunmadığı bir dönemi yaşadık. Gerilerde kalan bu günlerin eğitimimizdeki son derece olumsuz etkileri kısa sürede giderilebilecektir. Ama okumayan, araştırmayan, toplumunun sorunlarına eğilmeyen; öğrencilere bilgilerin altındaki gerçekleri yakalamayı, bu gerçekleri açıklayan kuramları eleştirisel gözle inceleyip doğruyu bulmayı ve yaşamda uygulamayı öğreten öğretmenlerin giderek okullardan uzaklaşması, eğitimimiz ve toplumumuz için onarılmaz zararlara yol açacaktır..

Öğretmenin saygınlığı, onun her an siyasi bir kuşkuyla sıkı denetim altında tutulmasıyla değil, özgür ve bilimsel düşünceyi üretebileceği ortama ve yeteneğe kavuşturulmasıyla artacaktır.

Bunun ilk adımı da, belki, terör ve anarşi eylemlerinin dışında kalmış ancak siyasi tutumları ileri sürülerek suçlamalara hedef olmuş öğretmenlerle barışmaktır.

MÜZİK ÖĞRETMENİNİN DRAMI

Yanyana geldiğimizde bir türküyü baştan sona birlikte söyleyemeyen bizler, okullarımızda müzik eğitimine do majör-la minörlerden, Bach ve Beethoven'in yaşamlarından başladık...

SARPER ÖZSAN

Türkiye, her alanda olduğu gibi, müzik alanında da büyük bir oluşum içindedir. Cumhuriyetten bu yana, özellikle de son 25 yıldır ekonomik, kültürel ve toplumsal gelişmeler, müzik alanına da yansımış, halkın müzik beğenilerinde önemli değişmeler başgöstermiştir. Atatürk bir çok başka alanda yapmış olduğu gibi müzik alanında da reform yapmak istemiş; ileri batı toplumlarına koşut, çoksesli gelişmiş bir müzik hayatı oluşması için, daha Cumhuriyetin ilk yıllarında bir dizi işler gerçekleştirmişti. Amaç, ileri ülkeler düzeyinde, gelişmiş bir müzik hayatımızın olmasıydı. İlk ve ortaöğretimdeki müzik eğitimi de işte bu amaç doğrultusunda düzenlenmişti.

Öteki reformlarda olduğu gibi müzik alanında da bütün bu yapılanların, modern toplum yaşantımızın kurulmasında derin etkileri oldu. Bugün bizim gibi "azgelişmiş" denen başka bir çok ülkeyle kendimizi karşılaştırdığımızda, lehimize görünen büyük farkın nedenleri, işte bu reformlar ve daha bir çok demokratik dönüşümlerdir.

Örneğin, müzik alanında bu çabalar, geleneksel müziklerimizin (Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği) yanında yeni, çoksesli, gelişkin bir müzik türünün doğmasına yolaçtı. **Çağdaş Türk Müziği** adı verilen bu türde yaratılan eserler, nicel ve nitel olarak önemli bir birikime sahiptir ve ülkemizi ulaşmak istediğimiz uygarlıklar katında başarıyla temsil etmektedir.

Ancak, gene öteki reformlarda olduğu gibi, müzik alanında da bütün bu yapılanlar, istenen yaygınlaşmaya ulaşamadı; toplumun her kesiminin yaşamında kök salamadı. Çünkü bu olumlu işlerle birlikte, Osmanlı döneminden devraldığımız feodal kalıntıları, başta ekonomik alanda olmak üzere, toplumsal ve kültürel alanlarda yokedecek daha pek çok önlemi alamadık.

Bunun nedenlerini araştırmak yazımızın konusu değildir. Biz yalnız bu durumun sonuçlarına kısaca değinerek müzik öğretmeninin açmazını dile getirmek istiyoruz.

MÜZİK YAŞAMIMIZDAKİ KARMAŞA

Çağdaş Türk Müziği, yalnızca yüzümüzü ileri ülkeler arasında akedecek ya da toplumun müzik beğenisini yükseltecek bir araç değildi. Aynı zamanda geleneksel müziklerimizi geliştirecek bir çıkış kapısıydı. Ancak yeterince yaygınlaşamayınca bu işlevini de yaygın olarak gerçekleştiremedi. Öte yandan kendini toplumsal gelişmeye paralel olarak yenilemeyen geleneksel Halk ve Sanat müziğimiz bir yozlaşma surecine girdi.

Hafif müzik ise, 1960'lardan sonra hayli gelişen ve yaygınlaşan bir tür oldu. Başlarda batı örneklerinin tam bir kopyası durumundayken, giderek türkülere elatılması, yabancı dilde olanların

düşük notlara elimiz varmıyor; bile bile düzeyin düşmesine göz yumuyoruz. Ya da öğrenci velilerinin, öğretmen arkadaşlarımızın, kimi zaman da okul yönetiminin yarı kapalı baskılarına boyun eğmek zorunda kalıyoruz. Müzik dersinin çevremizde pek de öyle önemli bir dersten sayılmayışı hepimizi üzüyor ama bu görüşün yaygınlığı için için bizi de etkisi altına alıyor. Verdiğimiz dersten, mesleğimizden yavaş yavaş uzaklaşmaya, soğumaya başlıyoruz. Bütün bu olumsuzluklara göğüs gerebilen karşı çıkabilenlerimiz ise, sırf ilkelerini gevşetmediği için çevrede "**öğrencilerin kötülüğünü isteyen problemli hoca**" görünümünde olmanın baskısını duyuyor içinde. Zaten bir çoğumuz bu ortamda yalnızca maaşını haketmek için derse giriyor. Birşeyler yapmak isteyen, işine bağlı olanlarımız ise, "**rahat bir okulda**" değillerse, müfredat programına körü körüne bağlı kalmanın, çocuklara dersi sevdirecek yeni yöntemler uygulayamamanın sıkıntısını çekiyorlar. Şikâyet edilmek, müfettiş kovuşturmasına uğramak korkusu, Demokles'in kılıcı gibi sallanıyor başlarında. Kaldı ki, yeni yöntemler uygulamak için araç gereç de yoktur çoğumuzun okulunda. Müzik dersi için en gerekli müzik aleti olan piyano, okullarımızda yok denecek kadar azdır. Olanların da çoğu akortsuzluktan ya da bakımsızlıktan kullanılmayacak haldedir. Akortsuz ve bozuk aletle ders yapmak ise cinayettir. Müzik öğretmenleri çoğu zaman kendi taşınabilir çalgılarını getirmektedirler sınıfa, dersi daha sağlıklı, daha sevimli kılmak için.

yapabildiğimizce iki-üç sesli ya da kanon biçiminde söyletmeye çalıştık. Bu durumda istediğimiz sonuca ulaşamayacağımız baştan belliydi. Örnek aldığımız batı ülkeleri bile böylesi bir kuramsal eğitimi uygulamıyorlar.

Aslında bugün oturup 55-60 yıl öncesini yargılayıp eleştirmek çok kolaydır. O günkü bilgi birikimi ve yeni bir ülke yaratmanın heyecanı içinde bizler de olsak herhalde aynı yoldan gidecektik. Yukarıda söylenenler bu nedenle bir suçlama değil, durum saptaması ve bugün için ders çıkarılması amacıyla yapılan nesnel değerlendirmelerdir. Ancak bu yolun çıkmayacağı en geç 15-20 yılda görülebilirdi. Üzüntü vericidir ki, bu yapılmadı. Bugün, Cumhuriyetin 60. yılına yaklaşırken halâ ilgili kurumlarca meselenin üzerine gidilmiyor; Türkiye'nin değişen koşullarına uygun yeni ve rasyonel müzik eğitimi politikaları ve yeni eğitim sistemleri üzerinde kafa yorulmuyor. Suçlanacak olgu aslında budur.

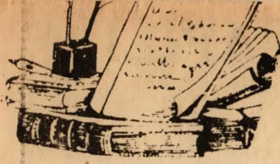
8-11 Haziran 1982 tarihleri arasında

istek var. Görüldüğü gibi bunların hepsi maddi öneriler. Bu önerilerin sözde kalmayıp gerçekleştirilmesini gönülden dilemekteyiz. Ancak görebildiğimiz kadarıyla, raporda her öğretim dalına ilişkin araştırma ve incelemeye dayalı eğitim politikalarının saptanması sorunu gene yoktur. Oysa öteki eğitim dallarında olduğu gibi müzik eğitiminin ve müzik öğretmeninin yukarıda saydığımız sorunları ve açmazları en başta politikasızlıktan kaynaklanmaktadır.

Görülüyor ki, bugün için müzik öğretmeninin elinden tutacak, ona yol gösterecek, sorunlarını çözecek herhangi bir kuruluş ya da merci bulunmamaktadır. İşte bu ortam içinde müzik öğretmeni belki de öteki dallardaki meslektaşları arasında en umarsız, yol göstericisiz ve başıboş bir durumdadır.

Bugünkü görevimiz, yurdumuzun müzik hayatını, müzik eğitiminin durumunu saptamak ve çözüm yollarını araştırmaktır. Devletin bile açık-seçik bir müzik eğitim politikasına sahip olmadığı günümüzde belki de yalnızca

OKURDAN

Acaba kovulsalar mıydı?..

Mehmet Başaran'ın Yazko Somut'un 27. sayısında yayımlanan yazısında geçen olayı yorumlamak için öncelikle Köy Enstitüleri'nin çağdaşlaşma yolundaki işlevine ve toplumumuzun köklü değer yargılarına bakmak gerekiyor. Ki bu sayede iki genç insan arasında gelişen olay karşısında öğrencilerin örnek tavrını anlamak kolay olacak.

Yurdumuzda Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940'da T B M M 'ce kabul edilen 3803 sayılı yasa ile kuruldu. Ki olayda o dönem Ankara'nın Hasanoğlu Köyü'ne taşınan Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde geçmiştir. O dönemin belirli konulardaki tavrı nasıldı?.. Toplum içinde hangi görüşler yaşam sürüyordu?.. Birinci olarak belirli ilerici çevreler dışında kadın-erkek arasında sağlıklı bir ilişki yoktur.

Kadının dıştalandığı yalnızca işte ve yatakta anımsandığı bir toplum. Kadınına öküzünden sonra sofrasında yer veren bir toplum. Diğer yandan geri değer yargılarına bağlı bir yaşam ve evlilik biçimi. Başlık parası, görücülük kurumu, kadının "meta" olması, dinsel yasaların toplumumuz üzerindeki etkisi.

Enstitü'de gelişen ve yaşanan bu olay yukarıda değindiğimiz toplumsal koşullar içersinde bir köyde, kasabada, başka bir okulda gerçekleşseydi; ilk başta insanın içinde iki genç için uyanan kuşkular. Daha sonra okuldan atılma, ailesel baskılar ve "linç" edilmek.

Ne sevindirci ki olay bir Köy Enstitüsü'nde geçmiştir. Laik ve çağdaş bir eğitim ve toplum düzeni içinde çalışan kurumlar. Birlikte çalışan kız, erkek enstitülüler. Dünya klasiklerini, Türk klasiklerini okuyan, tüm geri değer yargılarının, tutucu anlayışların yok edilmesi, kökünün kazılması için emek verilen çocuklar. Ve bu koşullar içinde alınan ortak tavır.

İşte budur Köy Enstitüleri'nin çağdaşlaşma yolundaki görevini kanıtlayan.

Bundan değil midir?.. Onca "irtica" özlemcisinin korkusu. Bundan değil midir? Köy Enstitüleri'ne olan onca düşmanlık. Bundan değil midir? Enstitülere onca kara çalma çabaları...

Ne yazık ki, zaman onların aleyhine işlemektedir. Mehmet Başaran'ın değindiği olaydaki gibi, insanlar ilerlemiştir, toplumlar ilerlemiştir. Nasıl ki sekiz yaşındaki çocuğun ayakkabısı kırk yaşındaki insana giydirilemezse, çağdaşlaşma, çağdaşlaşmış toplumlar düzeyine erişme görüşünün sürekli canlandığı, geliştiği bir toplumda "irtica" umacısı canlandırılamaz.

Ki "irtica"cılara verilen en güzel yanıt adı geçen olayda Köy Enstitülülerce alınan ortak tavırdır.

Kanımca Köy Enstitüleri'nin tek'liğini sağlamlaştıran ve olumlu yapısını, örnekliğini belirleyen bu tutumlar, (Köy Enstitüleri'nde gelişen örnek olayları geçmişten günümüze aktaran Köy Enstitü'lü yazarlara, Köy enstitülülere binlerce teşekkür.) Toplum yaşantısında örneklik oluşturmaktadır.

Ve son olarak diyorum ki; şükür ki olay bir Köy Enstitüsü'nde geçmiş ve iki kişinin toplumdan uzaklaştırılması bir yana, topluma kazandırılmış onca yıl topluma hizmet vermeleri sağlanmıştır.

Güzel olan, olumlu olan da bu değil mi?..

Halim Şafak ŞANLIDAĞ
Develi/KAYSERİ

Türkçeleştirilmesi, Türkçe yeni ve özgün müzikler yaratılması, müzik yaşamımıza yeni bir türün, **Türk Hafif Müziği** türünün katılmasını sağladı. Türk Hafif Müziği, şimdilerde özgünleşme ve yurt dışına açılabilme savaşı veriyor.

Son 15 yıldır toplumumuzun hayatına giren bir başka müzik türü de Arabesk'tir. Ezgide, orkestralamada, çalma-söyleme tavrında Arap müziğinden yararlanan bu tür, vatandaşın çaresizliğini istismar etmekte, kaderci ve yoz birtakım değerleri yansıtan yapısıyla müzik yaşamımızda büyük tahribatlar yapmaktadır.

Kısaca özetlersek, Türkiye'deki müzik yaşamı, büyük bir hareketlilik içindedir. Ancak bu değişme, bütünü gözönünde tutulduğunda yozlaşma yönündedir. Bütün bu oluşumlara yön veren ne Devlet ne de başka bir kuruluştur, yalnızca "**ticaret ilkeleri**"dir. Sayısı gün geçtikçe artan gazinolar ve magazin türü dergiler de bu yoz gidişi desteklemekte, körüklemektedirler.

Cumhuriyetin ilk yıllarında özlenen müzik yaşamı neydi; biz şimdi nerdeyiz? Bugünkü görünümü bir "**karmaşa**" olarak nitelemek, abartmalı olmayacaktır.

MÜZİK ÖĞRETMENİNİN SORUNLARI

İşte böylesine karmakarışık bir müzik ortamı içinde müzik öğretmeni ne yapacağını, ne öğreteceğini bilmez durumdadır. Elindeki ders kitapları, müfredat programları, Eğitim Enstitülerinde verilmek istenen idealler, yaşanan müzik ortamıyla uyumsuz düşmektedir. Hepimiz biliyoruz; okullarda yapılan müzik eğitimini ne öğrenciler önemsiyor, ne de müzik öğretmenleri olarak bizler bu konuda inançlıyız. Öğrenciler esas olarak öğrenmek için değil, not alıp sınıf geçmek zorunda oldukları için derse giriyorlar. Öğrenciler arasında dersi seven, ondan gerçekten yararlanan yok gibi. Genel bir çalışmazlık eğilimi öğretmenin elini kolunu bağlıyor. Bu durum karşısında çoğu kez verilmesi gereken

Okullarda pikap, plak, teyp gibi aletler de bulunmaz. Ya da vardır ama bozuktur. Çocuklara müzik dinleterek zevkli anlar yaşatmak olanağı yoktur. Varsa teybini, pikabını da evinden getirir öğretmen.

Bütün bu sorunlara ücretinin azlığı, tayin ya da nakillerdeki haksızlık, kadro tıkanıklıklarının yarattığı terfi edememe durumları gibi bütün öğretmenlerin ortak sorunlarını da eklersek, müzik öğretmeninin dramını biraz olsun yansıtabilmiş olur muyuz? Eşiyle, çocuklarıyla, arkadaşlarıyla ilişkilerine bile yansıyan bu baskı, sıkıntı ve huzursuzluk duygusu, müzik öğretmeninin ayrılmaz bir parçasıdır.

Bütün bu olumsuzlukları aşıp, öğrencilerle özlenen bir ortamda ders yapan, onlara yararlı olduğunu duyan, çocukların gözlerinde öğrenmekten, müzik yapmaktan zevk almışlığın pırıltılarını gören müzik öğretmeni sanırız çok azdır.

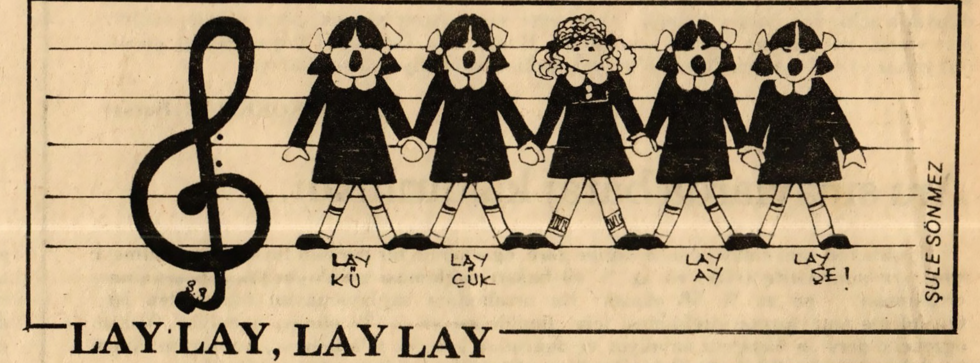
EĞİTİM SİSTEMİMİZDEKİ AKSAKLIKLAR

Doğal ki bu durumun sorumlusu ne öğretmenlerdir, ne de öğrenciler. Çünkü müzik eğitimi sistemiyle müzik ortamı arasında çıkan uyuşmazlığı giderecek olan öğretmen, öğrenci ya da çevre olamaz. Cumhuriyetin ilk yıllarında düşlenen müzik ortamı ve bu ortama varmak için düşünülen müzik eğitimi politikası, esas olarak doğruydu. Çoksesli, çağdaş bir Türk Müziğinin yaratılması ve ileri ülkelerin müzikleriyle birlikte yeni müziğimizin temelde yaşanır duruma gelmesini sağlamak amacına yöneliyordu eğitim. Ancak bu amacı gerçekleştirmede tutulacak yolda yanlışlık yapıldı. Yanyana geldiğimizde bir türküyü bile baştan sona birlikte söyleyemeyen bizler, okullarımızda müzik eğitimine, büyük bir acelecilikle do majör, la minör'lerden, dörtlük, sekizlik nota biçimlerinden, Bach'ların, Beethoven'lerin yaşamlarından başladık. Kulaktan türkü, şarkı öğreterek teksesli bile olsa birlikte söylemenin zevkini tattırmak varken, yabancı bestecilerin kulaklarımıza aykırı gelen müziklerini

toplanan 11. Milli Eğitim Şurası'nda görüşülmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan raporda, öğretmenlik mesleğine ilginin azaldığı ve öğretmenlerin niteliğinde belirgin bir düşmenin gözlendiği saptanıyor. Alınması önerilen önlemler arasında öğretmenin maddi koşullarının düzeltilmesi, nakil, tayin, terfi vb. durumlarda haksızlıkların yok edilmesi, mahrumiyet bölgelerinde çalışacak olanlara tazminat, fazla kıdem, çocuklarına öğrenim bursu vb. özendirici önlemler alınması, çalışma koşullarının düzeltilmesi gibi daha pek çok olumlu

yazışmak, birbirimizden haberli olmak, deneylerimizi birbirimize aktarmak bile büyük bir görevdir. Düşüncelerimize, deneylerimize saygılı, sevecen bir tartışma ortamı yaratabilirsek belki de ülkemizin müzik hayatına en büyük iyiliği etmiş oluruz.

İşte bu alçakgönüllü hedefimize varmak için Dergimize yazalım. Deneylerimizi aktaralım. Dergimizin saflarında birbirimize el uzatalım; destek olalım. İnanıyoruz ki müzik hayatımızdaki ve eğitimimizdeki bu başıboşluk ister istemez yakında tersine dönüşecektir.

LAY LAY, LAY LAY

Artık söylemek istemiyorum:
— "Küçük Ayşe, küçük Ayşe!..
— "N'apıyorsun bize söyle?.."

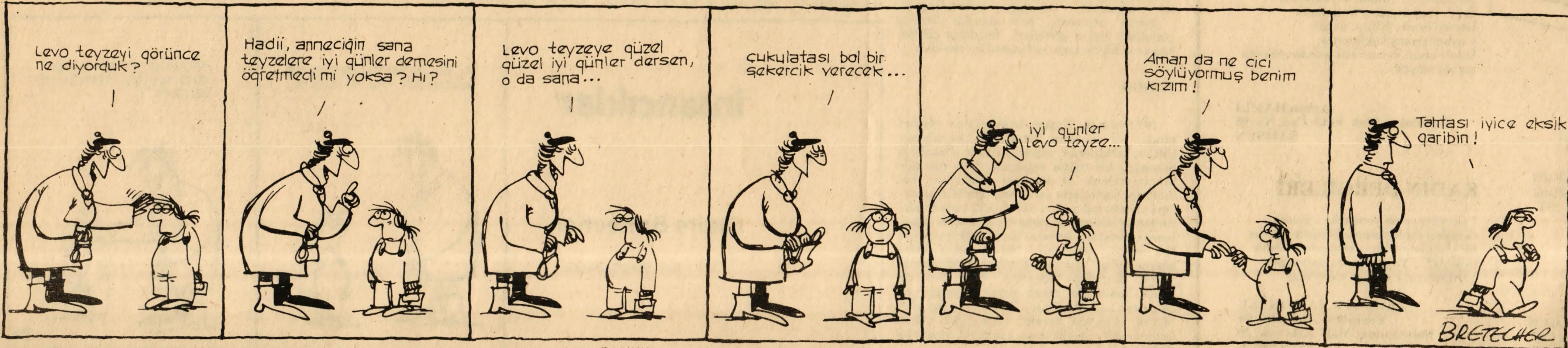
— "Bebeğime bakıyorum.
O'na mama veriyorum."

— "Lay lay, lay lay
Lay lay, lay lay!.."
Şarkısını

Öğretmenim,
bize de öğret.
Karacaoğlan'dan, Pir Sultan'dan,
türküleri!..

AYTEN UYAN

ADAM Yayıncılık 1. Yıldönümü

ANI

PENCEREDEKİ TABLO

Birinci sayımızda yayımlanan çağrımız büyük ilgi gördü. Eğitim kadrolarında çalışan okurlarımız, eğitim sistemini ilgilendiren sorunları yansıttıkları anılarını bize göndermeye başladılar. İlkini bu sayı yayımlıyor, ilginize teşekkürlerimizi sunuyoruz...

CELAL ÖZCAN

1950 ler içindeydik. Sanırım orta ikinci sınıfta, otuz-otuz beş kışılık bir öğrenci grubuyduk.

O gün, o saatteki dersimiz 'resim'di. Sınıfımız, çoğu çam, bir bölümü de iri çınarlarla donanmış okul bahçesine bakıyordu. Mevsim kıştı. Oldukça kar vardı dışarda. Sınıftan bahçenin, hele karlarla örtük ağaçların görünümü oldukça güzel ve çekiciydi. Ders aralarında koşuştuğumuz, anılarla dolu bahçemizde kocaman bir kardan adam, sınıfa doğru sanki bizi dinliyor, bizi izliyormuş gibi sessizce bakıyordu.

Resim dersi öğretmenimiz kara tahtanın önünde bir sandalyeye arkadaşlardan birini ayak ayak üstüne oturtmuştu: "Hepiniz kendi yerinizden bu arkadaşınızın görüntüsünü çizeceksiniz."

Adını şimdi anımsayamadığım o arkadaşın karşısında bizler durmadan karakalem çiziyoruz. Sınıf loş, dışarısı ise kar-gümüş bir cennetti. Bahçeye çıkıp kar evreniyle sarmaş dolaş oynamanın açlığı hâlâ kandırılmamış bir duyguydu bizde. Bu yüzdendi kaçamak tarafından bahçeye göz kaydırmalarımız. Oysa Resimci'nin dersinde kılınızı bile oynatamazdınız. Değil bahçeye ya da sağa sola bakıvermek, esnemek bile büyük bir suç olurdu. Elinde hemen her zaman, dış kapılara özgü kalın, kaba bir anahtar taşırdı. Küçücük bir yanlışlık yapanın alnında patlayıvermesi hiçtendi bu anahtarın.

Resimler oluşuyor muydu? Herhalde? Sıkıntılı dakikaların bitmek bilmez uzaması dış dünyaya duyduğumuz özlemi doruğa çıkarıyordu. İşte böyle bir anda fırlayıverdi resimcinin elindeki anahtar. Gidip pencere önündeki Demir'in kafasında patladı. Çocuk, tüm sınıfın "Hih!" diyen kısa, kesik ünlemesinin yanında elini kanayan alnına götürüp sızlanarak sıraya kapandı.

"Çıkarın şunu dışarı!..."

Bu buyruk üzerine hemen tüm sınıf fırlamıştı.

"Oturun yerinize!" buyruğuyla herkes yerine mıhlandı. Bu kez: "Sen, bir de gördünüz, tanıksınız!" diye bağırdı. "Bu adamı Disiplin Kurulu'na vereceğim. Anlasın bakalım dalga geçmek neymiş!..." Sonra... sonra bizim Demir'ciğin anahtar yarası, bir disiplin cezasıyla bin kat daha derinleşmişti.

Unutamadım sevgili Demir'i. Onun 'omzunda minik bir serçe şakıyan' kardan adamda simgelenen 'doğaya tutkusu'nu.

Zaman geçip yaşamın gidişi içinde öğretmenlik uğraşına atıldım. O kardan adam ve minik kuş, erimeyen, sürekli yaşayan, uyarıcı bir gerçeklikle yüreğimin dallarına konuk oldular.

1960 sonlarıydı. Pendik Lisesi'nde bir öğle sonrası dersim vardı. Karsız geçen kışlardan biriydi. İstanbul'a özgü, baharı andıran bu kış gününün son dersiydi işlediğimiz. Saat 15 - 15.30 suları. Ders konusunun gereği, konuşma ve açıklama ağırlığı bendeydi. Kara tahtaya yönelik dizilişte öğrenciler üç sıra biçiminde gruplanmıştı.

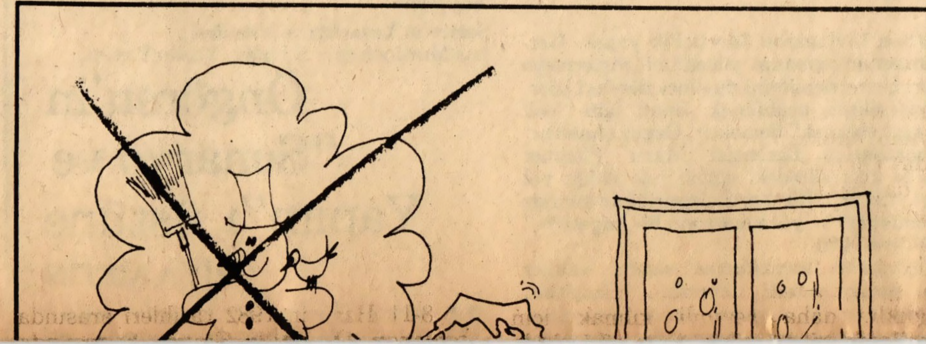
Dersin ilk dakikalarında başlayan, sonra gittikçe yoğunlaşan bir başkalık vardı öğrencilerin bir bölümünde. Özellikle deniz yönüne bakan pencere kıyısındaki çocuklarda. Orta sıranın arkalarındaki cocuklar da öyle. Öndekilerle kapı tarafında duvar dibinde oturanlar yarı ilgi yarı sıkıntıyla beni dinliyor, dersi izliyordu. Öbürlerinin bana ve derse aldırmayıp salt dışarı bakarak orayla ilgilenmelerinin öğretmenlik yetkemi zedelediği kaygısını bir an için yaşamadım diyemem. Sevgili Demir'in serçesi mi gagaladı yüreğimi bilemem ama, hiç ses çıkarmadan izlemeye koyuldum olanları. Bir yandan ciddi pozlanmalarla dersi işliyor görünüyordum. Pencereden uzakta, dışarıya bakma olanağı bulamayan çocukların karşısında 'öğretmenlik' oynuyordum.

'Bu yana bakın bakayım! Dersi izleyin!" gibi bir uyarmaya yönelmeden sesimi yükselttim salt. Dersle ilgili açıklamamı sürdürdüm. Dışarıyla ilgilenen grup tek komutla devinen bir disiplin içinde, önce bana baktı, (ama belli ki bende ve derste değillerdi), sonra sanki aynı komutla hep birlikte gene pencereye döndüler.

İyice meraklanmıştım. Derse devam ediyor havalarında sıraların arasında arka tarafa doğru yürüdüm. Dışarıya baktım . Çocukların ilgilendikleri yöne. Bir de ne göreyim: Tam karşıda Adalar, Adalar'ın üstünde de soluk kesen, gerçekten büyüleyici bir 'gurup' vardı. Çocukların izlediği bundan başka bir şey olamazdı. Doğaya, doğanın büyülü güzelliklerine böylesine tutkun Demirler' ime kızacağıma herhalde onlarla kıvanmam, övünmem gerekiyordu. Salt küçücük bir 'sitem'le seslendim pencere kıyısındakilere: "Sizi benciller sizi!... Bizler ders konusunun ciddiliğine kendimizi kaptırıp giderken, siz acımasızlar dışardaki güzellikle birlikteydiniz ha!... Neden bize de haber vermiyorsunuz?"

Sevimli sevimli gülüşen bu öğrencilerimin yanına, görüntüyü izleyemeyen ötekileri de çağırdım: "Koşun, bu büyü az sonra bozulacak. Hemen gelin, sizler de izleyin.". Hepsi pencereye üşüştü. Ne güzeldiler! Ne canlıydılar.

Acaba suç mu işlemiştim? Dersi 'ihlal' mi etmiştim? Bu 'ihlal'e yönelen öğrencileri azarlamamak ve cezalandırmamakla 'öğretmenliğin' gereklerine aykırı mı davranmıştım?

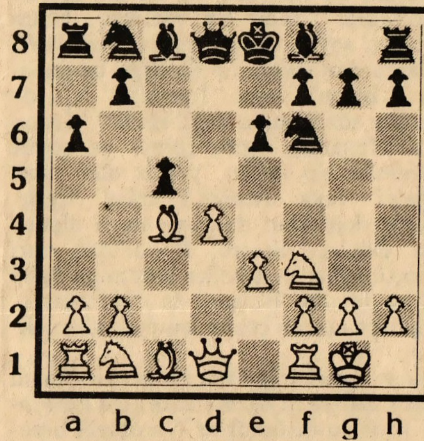
SATRANÇ

ZAVEN ÇİĞDEMOĞLU — VASFİ GÜÇER

Örnek Açılışlar

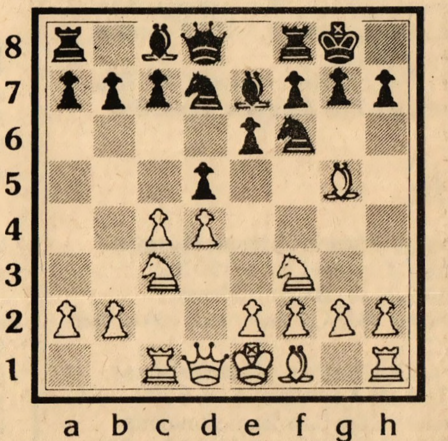
Bu haftadan itibaren belli başlı açılışları, ana devam yolları olarak tanıtmaya başlayıp, fazla detaylara inmeden en çok oynanan açılışları inceleyeceğiz. Daha sonra bu açılışları her hafta biraz daha ileriye götürerek daha ayrıntılı bir şekilde hamlelerin arkasındaki fikirleri öğreneceğiz. Bu nokta çok önemli. Dikkatinizi çekmek isterim. Türkiye'de çoğu oyuncular belli bir açılışın teorik hamlelerini ezberleyerek o açılışı öğrendiklerini zannederler. Oysa açılış öğrenmek sanıldığı kadar kolay bir iş değildır. Çünkü hamle ezberlemek satrançta durağanlığa yolaçar ve artık o hamlenin niye oynandığını araştırmadan mekanik olarak ezbere oynanır. Aslında amaç teorik hamlelerin fikrini kapmaktır. Yalnızca hamle ezberleyen oyuncu rakibi teori dışına çıktığı anda şaşırıp kalmakta, genellikle açılışın ana fikrini bilmediği için, pozisyonla ilgisi olmayan bir hamle yapabilmektedir.

Satrançta açılışlar, belli bir hamleye kadar, o tarihe değin oynanmış oyunların en iyi hamlelerinin bileşimiyle ortaya çıkmış teorik hamlelerden oluşur. Zamanla yeni yeni hamleler keşfedilmekte, yeni yeni devamyolları bulunmakta ve türlü olasılıklar değerlendirilerek teorik hamleler gittikçe oyun ortasına kadar uzamaktadır.. İlk haftanın örnek açılışları: Kabul Edilen ve Kabul Edilmeyen Vezir Gambiti (Gambit: Açılışta piyon feda edip üstün pozisyona ulaşmak için girişilen risk. Vezirgambiti: Vezir kanadı piyonunun fedası.)

KABUL EDİLEN VEZİR GAMBİTİ
1.d4 d5 2.c4 dc4 3.Af3 Af6 4.e3 e6 5.Fxc4 c5 6.0-0 a6 diyagram 1

KABUL EDİLMEYEN VEZİR GAMBİTİ
1.d4 d5 2.c4 e6 3.Ac3 Af6 4.Af3 Fe7 5.Fg5 Abd7 6.Kcl 0-0 diyagram 2

BULMACA

NEVZAT ERKMEN

Çapraz bulmaca

İPUCU: AYRAÇLARIN İÇİNDE:

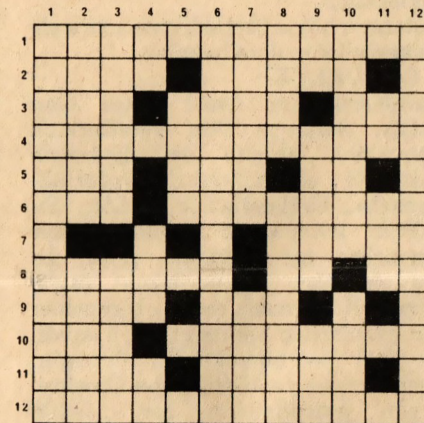
Kimi tanımlar, ipuçlarını da içeriyor-haberiniz olsun.

Örnek: Soldan Sağa 8'in birinci tanımı şöyle:

Nurullah Ataç'ın, Salâh Birsel'in ustalaştıkları bir yazın türü (buna, pek kolay bir türdür, denemez!). Yanıt: D E N E M E -"denemez" sözcüğünde hazırca veriliyor.

Bu tür ipuçları verildiğinde, ayraçların içine alınıyor. Aradığınız sözcüğün harfleri karışık ya da parça parça da olsa, yan yana veriliyor. Örnek: MAÇ - (ÇAM ya da KARNIM AÇ, ya da AÇMA).

Buyurun bulmacaya!

SOLDAN SAĞA

1 Mehmet'le birlikte, (aydın kızlarımıza ve oğullarımıza Türkçe şiirler) yazdı -2 sözcük-.
2 Gevşek, "şülpük" olma -Osmanlıca- (İven kazanır)...
"Paşa"sı da olursa da bu Venedikli yolcu, yukarıdan aşağıya 1'dekiyle uğraştaştır.
3 Önce bu, sonra Vegas...
Tersi: Tekevvün, genesis...
Derinliğin bittiği ya da çıkışın, yükselişin başladığı yer.
4 Vurulmama, yaralanmama - örneğin, bir savaşta -2 sözcük-.
5 Vücut...

kolay bir türdür, denemez!)...
Bonfile, ya da fileminyon...
Edirne ya da Kars.
9 Sarma, devşirip bağlama - Osmanlıca - (Eiffel'e ters bakmayın, başınız döner sonra!)...
"İZM"in İngilizcesi (bu tür adların son kısmı!).
10 Bir iş karşılığı verilen şey, ücret - Osmanlıca - (Ücret tecrübeyle orantılı!).
Tersi: Francois Marie Arouet'in gerçek adı.
11 Lyman Frank'ın soyadı -A B D 'li bu yazar, geçen yıl TV'de izlediğimiz "The Wizard of Oz" adlı çocuk öykülerinin yazarıdır. (Yaa o mu abi?)...
"Marc- ——————" -Fransız dram yazarı - "Aşk Antlaşması"nı, "Hasır

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1 "Seyahatname" yazarı -2 sözcük-.
2 Güzel eserler, nişanlar - Osmanlıca (RASİME hizmetinizde!)...
Gerçek anlamıyla kullanılmayıp benzerlik ve benzetme yolu ile başka bir anlamda kullanılan söz.
3 İnsanlığa yakışan, insanca...
"——— BEY" -Ömer Seyfettin'in, sağlığında yayımlanan iki romanından biri - 1919.
4 Nikel'in simgesi...
Burun; kibir, ululuk satma - Osmanlıca - (Gelincik de enfiye gibi bulunmaz oldu!)...
İ.Ö.'nin az eskisi.
5 Kent - Osmanlıca - (Şehrimizde Marlboro çok!).
6 Ümitlendirme.
7 Tersi: Işınlar...
"Deride ve en çok ellerde oluşan pürtüklü küçük ur"un kuzeyiyle güneyi (siliverin ortasıngı!).
8 Tersi: "——— Byron" -Romantik İngiliz şairi...
Manavdan bir NAR alın; tepetakla edip ekleyin; olsun size "Doğu müziğinde kullanılan şed makamlardan biri olup çargâh makamının, işte bu perdesi üzerine aktarılmış biçimi".
9 Kara kuzusu da olan koyunun olası rengi....
Geçen pazarki "Flamingo Yolu"na göre bu pazarki (Sen batma Şerif Taytıs, e mi!)...
"Geri çevir!" ya da "Ayağınla vur!"
10 Orhan Asena'nın "Tanrılar ve İnsanlar - Gılgameş" adlı oyununu, müziğiyle operalaştıran bestecinin soyadı...

sen!..'' dedi Resimci, ''Siz çıkarın!''

Erkan'la Atilla, Demir'i telaşla dışarı çıkardılar.

Kalemimi tutamıyordum, ellerim çalışmıyordu. Sanırım öteki arkadaşlar da öyleydi. Sandalyede oturanın korku ve sıkıntısı daha da artmış olmalıydı.

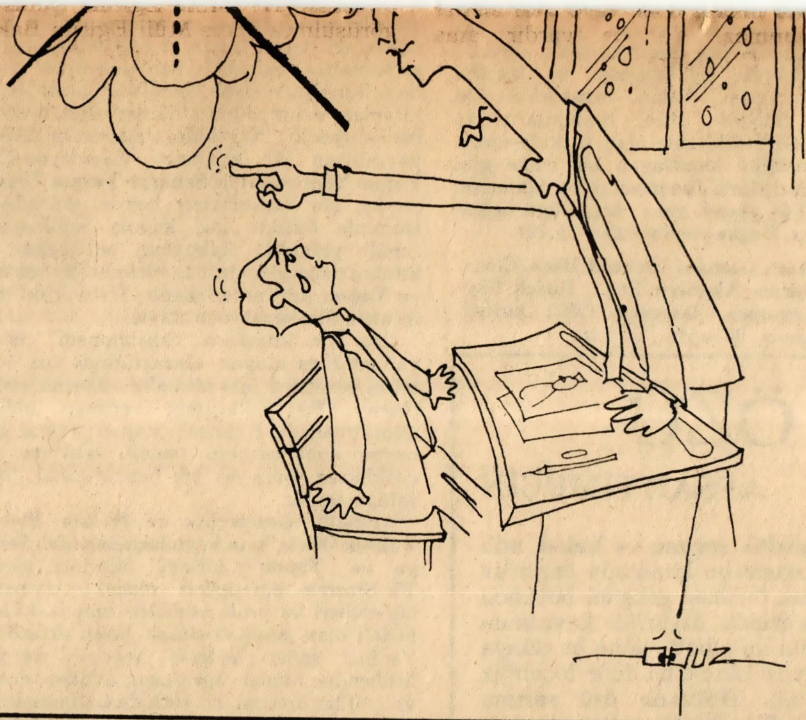
Resimci bu kez Demir'in sırasına doğru yürüdü. Arkadaşımızın yaptığı resmi aldı. Soluk kesip öğretmeni izliyorduk.

''Hıh!.'' dedi önce, ''İsabet olmuş; keşke kırsaydım kafasını!''

Öğretmen bunu söylerken elindeki resim kâğıdını götürdü kara tahtanın silgiliğine yasladı.

''Bakın şuraya, ne yapmış bu adam? Ne görüyorsunuz kâğıdında?'' Resme baktık. Sessiz ve şeytanca gülüştük. Korku dolu gülüşmemizde tatlı bir sevinç de gizliydi. Demir arkadaşımız resminde sandalyeye kardan adamı oturtmuştu. Kardan adamın omzunda da minik bir kuş vardı.

Resimci kalın sesiyle: ''İşte hepiniz

Oğuzhan Özcan

Tersi: Sulhi'nin göbeği, yüzü: Mahlule nin göbeği...
''—— Capone'' (Al bir gangster daha!).
6 Tersi: Bir Gershwin (Arif olan anlar!)..
Tersi: Saygı ve sevgiyle andığımız ''Cemo'' yazarının soyadı.
7 Lord Byron'a göre Kahire.
8 Tersi: Nurullah Ataç'ın, Salâh Birsel'in ustalaştıkları bir yazın türü (buna, pek

Şapka''yı yazdı; Türkçe'deki okunuşuyla.
12 ''Hoştur bize meyhâne ki işret var içinde Ol gözleri mahmûr ile sohbet var içinde'' diye başlayan ve Nedim'in ''var içinde'' redifli gazeline ''Nazire'' olarak yazılan şiirin şairi; Babası, Damat Mehmet Paşa'dır; kendisi de ''Paşa''dır. - 3 sözcük- .

''—— PULLA!'' - yani, ''göz alıcı renklerle ve şeylerle süsle!''
11 İşaret .
''— ——LAF'' - abartılı söz anlamında.
12 Bir Güney Amerika ülkesinin ''hükümet merkezi''nin adını, sonra da bu ülkenin adını yazın -2 sözcük - bu ülkenin başkentinin adı ''Sucre''dir de!

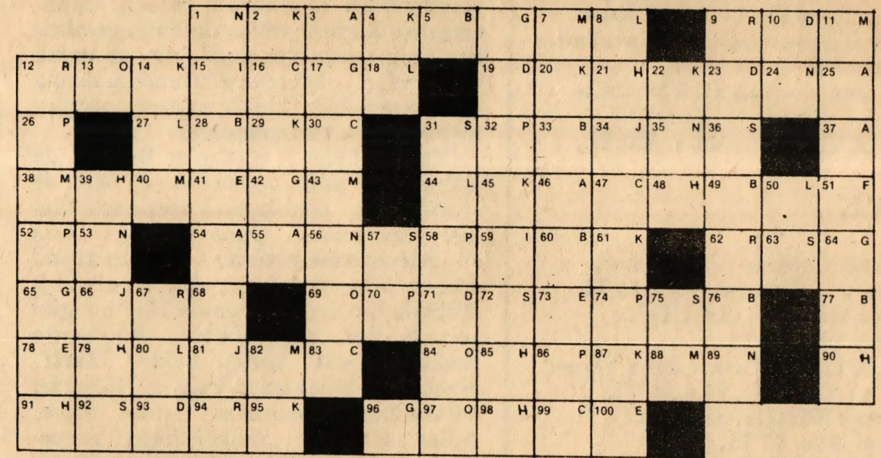
Çifte — Çetrefil (Anakrostiş)

NASİL ÇÖZECEKSİNİZ:

I. Önce aşağıda tanımları verilen sözcükleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir yatay çizgi üzerine gelecek biçimde yazın.

II. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Kara kareler, iki sözcük arasını gösterir. Bir satırın sonunda kara kare yoksa, bu, sözcüğün alttaki satırın başına sarktığını gösterir.) Tanımları verilen sözcüklerin tümünü doğru olarak bulamazsanız, hiç üzülmeyin. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça kimi sözcükler belirmeye başlayacaktır.

III. İşte o zaman bulmacadaki

sözcüklerden yararlanarak tanımların karşılarındaki sözcükleri bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizinindeki harf sırasını göstermektedir.)

IV. Bulmaca tamamlanınca, Suat Taşer'in ''Konuşma Eğitimi''nden ünsüzlere ilişkin bir alıştırma bulacaksınız.

FAŞARILAR FİLERİM!

Tanımlar	Sözcükleriniz
A. Simgesi ''P''dir; sarmısak kokar bu element	54 25 46 37 55 3
B. ''Gördü kim aklı kendüden efsûn Küpe bindi gazaptan ______. - Seyyid Vehbi''	60 77 33 5 49 28 76
C. Beyyine, hüccet	16 99 83 47 30
D. ''Üç Köşeli Şapka'' Bale Süitinin bestecisi	19 23 71 93 10
E. Çihar ya da erbaa	41 78 100 73
F. 500	51
G. ''Adnan ______'' - Cumhuriyetten sonra yetişen bir bibliyografyacı	17 65 64 96 42 6
H. Karışıklığı dolayısıyla anlaşılması ya da sonuca bağlanması güç - ''Çifte''si de olurmuş	98 91 79 21 85 90 39 48
I. ''Oyun ve Büğü'' yazarı	15 68 59
J. Dichlo-diphenyl-tricholor-aethan - kısaltması	81 34 66
K. ''İntibah - Sergüzeşt-i Ali Bey''i yazdı - 2 sözcük	61 29 4 45 95 14 2 22 20 87
L. Farbala	27 8 80 44 50 18
M. Metni Felice Romani tarafından yazılan ''Norma'' operasının bestecisi	11 82 7 40 38 43 88
N. Yunan mitolojisinde geçen, yolculardan birtakım bilmeceler sorarak bilmeyenleri yuttuğu anlatılan canavar	24 1 35 53 89 56
O. Bir Yesari -nam-ı diğer ''Muzaffer Ulukaya''	97 69 13 84
P. Yazar, düşün adamı - ''Uygarlık Tarihi''yle Cavit Orhan Tütengil Toplumsal Bilimler Ödülü'nü kazandı.	74 52 26 32 58 86 70
R. Yanlamasına çalınan, 6 deliği olan tahtadan bir üfleme çalgı	9 94 62 12 67
S. Federico önadlı İtalyan yazar ve film yönetmeni	31 75 63 92 57 36 72

(Çözümler 10. sayfada)

Kitap Haftası

ADAM Yayıncılık,
25 Şubat - 5 Mart tarihleri arasında
bir KİTAP HAFTASI düzenlemiştir.

ADAM her yıl,
bu haftayı çeşitli etkinliklerle
sürdürecektir.

Bu yıl KİTAP HAFTASI boyunca
her gün, yazarlar
kitaplarını imzalayacaktır.
Ve hafta boyunca bütün kitaplar
okura %20 indirimli olarak
sunulacaktır.

İmza yerinde neler var?

Posterler, kataloglar, bültenler,
kitap tanıtma broşürleri,
özel indirim kartları.
Bunlardan yıl boyunca sürekli
ve ücretsiz yararlanabilmeniz için
yayın dağıtım adres formları...

İstanbul dışındaki okurlar için

KİTAP HAFTASI'na,
İstanbul dışındaki
okurlar da katılabilecektir.

KİTAP HAFTASI'nın olanaklarından
yararlanmak istiyorsanız,
aşağıdaki formu doldurup gönderin.
Hem ADAM Yayıncılığın
ücretsiz yayınlarından (broşürler,
afişler, kitap tanıtma bültenleri vb.)
yıl boyunca yararlanın,
hem de ADAM listelerinden
seçeceğiniz kitapları
%20 indirimli edinin.

KİTAP HAFTASI, kitapseverler için...

değerli kitaplar yayımlar.

KİTAP HAFTASI Merkezi :
YADA Yayın - Dağıtım A.Ş.
Doktor Şevki Bey Sok. No: 6
Divanyolu, İstanbul Tel: 207472

ADAM Yayıncılığın
ücretsiz (broşür, katalog,
afiş, bülten vb.) yayınlarının
gönderilmesini rica ederim.

Adı ve Soyadı :

______

Adres :

______

______

______

HAFTANIN KİTAPLARI

ROMAN

Ölünceye Kadar Seninim, Selim İleri, ALTIN Kitaplar 297 S. 350 TL.
Binboğalar Efsanesi, (6. Basım), Yaşar Kemal, TOROS Yayınları, 312 s. 450 TL. Ağalar, Mariano Azuela (Çev. Mehmet Harmancı), ODA Yayınevi 112 s. 150 TL.
Askerin Dönüşü, Hemingway, (Çev. Mehmet Harmancı), ODA Yayınevi, 160 s. 200 TL.
E.T, William Kotzwinkle (Çev: Esat Ören), ALTIN Kitaplar 255 s. 300 TL.

ŞİİR

Kavel, (4. basım), Hasan Hüseyin, BİLGİ Yayınevi, 96 s. 150 TL.
Kızılkuğu (3. Basım), Hasan Hüseyin, BİLGİ Yayınevi, 160 s. 250 TL.
Sevgi Dilli Şairim, Mustafa Savaş, NİTELİK Yayınları, 47 s. 75 TL.
Dizelere Göm Şair Beni, Kıvılcım Vafi, NİTELİK Yayınları, 47 s. 75 TL.

ÖYKÜ

Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek, Halikarnas Balıkçısı, Bütün Eserleri; II, Bilgi Yayınevi, 224 s. 300 TL.
Hikâyeler, Kafka, (Çev. Kâmuran Şipal) CEM Yayınevi, 315 s. 400 TL.

ANLATI

Bir Askerin Anıları, General Heinz Guderian, (Çev: Korgeneral İhsan Gürkan) BASKAN Yayınevi, 445 s. 350 TL.

İNCELEME/ ARAŞTIRMA/ DENEME

Kişilik Çözümlemesi, Wilhelm Reich (Çev: Bertan Onaran) PAYEL Yayınları, 560 s. 600 TL.
1640 İngiliz Devrimi, Christopher Hill (Çev: Neyyir Kalaycıoğlu) KAYNAK Yayınları, 88 s. 180 TL.
Tarihin Bireyin Rolü, G.V. Plehanov, KAYNAK Yayınları, 99 s. 200 TL.
Hukuk Felsefesi, (Ders Notları), Doç. Dr. Niyazi Öktem, ÜÇDAL Neşriyat, 318 s. 400 TL.
Türkiye'de Askeri Darbe Girişimleri, Nevin Yurdsever, ÜÇDAL Neşriyat, 175 s. 250 TL.
İnsanlar Size Gerçeklerin Haberi Veriliyor, Beytî Dost, SİHAP Yayınevi, 255 s. 250 TL.

"Roquentin kuşkuyu bütün genişliği ile çağdaş bir biçimde duymaktadır. Bir metafizikçidir o. İnsan bağlantılarını alışılmışın dışına götürmek isteyen bir metafizikçidir. Bu nedenle **Bulantı,** Sartre'ın felsefi bir mitidir diyebiliriz."

Sartre'ın roman anlayışı geleneksel roman anlayışından ayrılır. Romanda belirginleşmiş herhangi bir konu olmadığı gibi, belirginleşmiş kişiler de yoktur. Kişilerin nasıl hareket edecekleri daha önceden bilinmez...

ÇÖZÜMLEYİCİ BİR ROMAN: "BULANTI"

İHSAN TURGUT

Bulantı Jean-Paul Sartre'ın ilk ve en önemli romanlarından biridir. Yazarın siyasi düşünceleri bir yana, tüm öteki düşüncelerini içermektedir. Bu bakımdan **Bulantı** Sartre'ın öğretisine giriş niteliği taşımaktadır.

"Bulantı"nın konusu kısaca şöyle:

Romanın ana kişisi Roquentin, deniz kıyısında eline bir çakıl taşı alır. Taşın bir yüzü ıslak ve yapışkandır. Onu denize atmaya hazırlanmıştır. Taşa bakar, tiksinti duyar. Korkunç bir ürküntüye kapılır. Taşı bırakıp oradan uzaklaşır. Roquentin bu olaydan sonra buna benzer olaylar yaşar. Dış dünyaya karşı bir ürperti duyar. Bir değişme vardır. Ama hep olumsuzdur. Aynaya bakar, kendini insan dışı bir şey gibi görür, kendisinde de bir değişme vardır. Öyle ise hem kendisi, hem dış dünya değişmektedir.

Bulantıyı böyle özetledikten sonra ele aldığı önemli konulara bakalım.

1- ÖZGÜRLÜK:

Varoluşçuluğun temel ilkesi olan özgürlük, Sartre'ın tüm yapıtlarında olduğu gibi, burada da alışılmışın dışında ele alınmaktadır. Özgürlük, karışmazlık, bağlanmazlık değildir. Sınırlılıktan kopma da değildir. Hele sorumsuzluk hiç değildir. Ama dış dünya ile olan ilişkilerimizde özgür olmalıyız. Karşımızda sonsuz seçenekler vardır. Bunlardan herhangi birini istediğimiz gibi seçebilmekteyiz. Örneğin, Roquentin işsiz ve ailesiz yapabilmekte, her yere gidebilmekte, her olasılığı deneyebilmektedir. Davranışları din, ahlak gibi kurallarla belirlenmemiştir.

2- NESNELERİN BELİRLENMESİ:

Nesneler yalnız başlarına ele alınmamakta, kendi başlarına ayrı olarak çözümlenmemektedir. Varlıkbilimcilerde olduğu gibi, onları varlık katmanları olarak ele almak, veya Kant'ta olduğu gibi, onları kendi başlarına varolan, ama bilinemez (numen) alanına sokmak gibi bir kaygısı yoktur Sartre'ın. Nesneler birey ile olan ilişkileri açısından ele alınmaktadır. Bu ilişkilerde çıkarcı bir yol da izlenmemektedir. Tersine, nesneler bireyle olan ilişkilerinde anlamsız ve saçma olarak görülmektedir.

Birey nesnelerin ancak bir yüzünü, aldatıcı ve saçma yüzünü bilebilir. Tüm anlıktaki bir kavram, ya da bir idedir. "Şu Martı", tikel bir varlıktır. Onun varoluşu soyut bir kavrama, bir ideye, dudaklardan çıkan bir sözcüğe bağlanamaz. "İnsan" veya "İnsanlık" için de aynı şey söz konusu değil midir? "İnsan veya "İnsanlık" gibi tümel ve soyut kavramlar acı çeken, yalnız olan tikel Ayşe'yi veya Ahmet'i nasıl içerir. Onunla doğrudan doğruya nasıl ilişkisi olur. Böylece Sartre, Platon'dan beri gelen tümeller ve tikeller sorununa daha ilk romanında; **Bulantı** da değinmekte, varoluşçu açıdan çözümlemeye çalışmaktadır.

Geleneksel bilgi kuramlarının önemi yoktur Sartre'ın öğretisinde. Bu kuramlar varoluşu dışlamışlar, varoluşla beraber gelen acıyı, yalnızlığı, yabancılaşmayı bir kenara itmişlerdir. Yaşamın kendisi olan varoluşçuluğu kuramlara, kurallara sığdırma olanağı var mıdır? Yaşamı bölük pörçük görmeye, değişmeyecekmiş gibi ele almaya, değişmez kurallara sığdırmaya kimin hakkı vardır? Roquentin, **Bulantı** da tüm bu sorulara yanıt aramaktadır. Kesin yanıt yoktur, kuşku, düşünce ve felsefeyle bakmak vardır.

3- İNSAN İSTEDİĞİNİ SEÇİP YAPABİLİR:

İnsan kendi yaşamını istediği gibi yönlendirebilir. Normlarını, sahip olduğu şeyleri seçebilir. Dışardan gelen hiçbir şey onu bağlamamalıdır. Ama bu seçmelerin sonucunda yanlış bir iş yapmışsa, sorumlusu yine kendisidir. Suç varsa, suçlu olan, kendisine ceza veren yine kendisi olmalıdır.

4- KUŞKU:

Bulantı'daki kuşku bir sanatçı kuşkusundan çok, bir felsefecinin kuşkusudur. Roquentin'in başına gelenler bir filozofun başına gelenlerdir. Roquentin herşeyden kuşku duyar. Sözcüklerden bile kuşku duyar. Sözcüklerle nesneler varolamaz. Varolan şey, kendi başına varolan adsız bir şeydir. Bu şeyin adıyla ilgisi kuşku götürür. Roquentin bu kuşkuyu alabildiğince genişletebilmektedir. İyi ve kötü olarak bilinen herşeye kuşku ile bakar. "İyiyi" "kötü"yü "iyi" olarak ele alır. Çünkü Sartre'a göre "iyi" ve "kötü", "doğru" ve "yanlış" diye bir şey yoktur. Onları böyle sınıflandıran, böyle adlandıran biz veya bizden öncekiler olmuştur. Ama doğruluğu yanlışlığı tartışılmadan.

Roquentin kuşkuyu bütün genişliği ile çağdaş bir biçimde duymaktadır. Bir metafizikçidir o. İnsan bağlantılarını alışılmışın dışına götürmek isteyen bir metafizikçidir. Bu nedenle **Bulantı** Sartre'ın felsefi bir mitidir diyebiliriz.

Bulantı'da başka konulara da değinilmektedir. Örneğin kötü-niyet, burjuvaları eleştirme, yalan söyleme gibi... Burada bunların tümüne değinme olanağı yoktur.

Sonuç olarak **Bulantı** çözümleyici bir romandır. Nesneleri, olayları, daha önemlisi insanı çözümlemeye çalışır. Bu çözümlemede daima ilişkiler ele alınmakta, yeni deneyimlerde bulunulmaktadır.

Romandaki kişilerin davranışları şaşırtıcıdır. Her an beklenmeyen bir eylem de bulunurlar. Özgürlük zincirine göre, her eylemi yeniden çözümlemeye çalışırlar. Ama bu çözümlemelerde tüm kötülük kendilerinden gelmektedir sanki. Diğer kişiler de ana kişilerin karşısında anlaşılmaz bir hoşgörü içindedirler.

Sartre'ın roman anlayışı geleneksel roman anlayışından ayrılır. Romanda belirgenleşmiş herhangi bir konu olmadığı gibi, belirgenleşmiş kişiler de yoktur. Kişilerin nasıl hareket edecekleri daha önceden bilinmez. Her an beklenmedik bir eylemle karşılaşılır. Bir sonraki eylem bir öncekine bağlı değildir. Örneğin, **Bulantı** nın Roquentin'i, **Özgürlük Yolları**'nın Mathieu'sü özgürlük için didinirlerken edilgendirler. Hangi eylemde bulunacakları, ne yapacakları belli olmayan kişilerdir. İstem güçleri yok gibidir.

Roquentin'in oldukça karışık deneyimleri vardır. Bu deneyimler çabuk başlayan çabuk biten deneyimlerdir. Bunlar o kadar kısa sürelidir ve aniden olmaktadır ki, Roquentin onlara bir değer bile biçememektedir. "Nerede ise aklımı kaçıracağım" demektedir. **Bulantı**'nın kahramanı ilginçtir. Yaptığı şeyler daha da ilginçtir. Ama bizi duygulandırmaz. Çektiği acılar bize dokunmaz. Çünkü Roquentin bu acılara kapılmamaktadır. Yaptığı şeylere bizi sürükleyememektedir, çünkü kendisi sürüklenememektedir. Durgundur, edilgendir, vurdumduymazdır. Saçma bir evrende saydam bir kahramandır o. **Bulantı**'nın kahramanı istediği kadar düşünücü ve çözümleyici bir kişi olsun bizi etkilemez. Belki de bu, Rquentin'in bir felsefeci, **Bulantı**'nın bir felsefe kitabı oluşundandır. Ama Sartre'ın öğretisini bu romandan çıkarmaya kalkışmak büyük bir yanılgı olur. Öğretiler sanat yapıtlarında dizgeleşemez. Ama öğretilerin sanat yapıtlarıyla yaşama girip yayılması, daha çok kimse tarafından okunması söz konusudur. Sartre da **Bulantı** ile bunu yapmaya çalışmıştır.

Bulantı, J.P.Sartre. Çev: S.Hilâv, Can Yayınları.
Sartre'ın Yazarlığı ve Felsefesi, Irıs Murdoch çev: S.Hilâv, Yazko Yayını.

MARTI

HİKMET ALTINKAYNAK

Romancı Bach, New York'ta emekli bir pilot olarak yaşıyor. Öbür kitapları içinde **Toprağa Yabancı** (1963), **Uçakla** (1963), **Hiçbir Şeyi Rastlantıya Bırakma** (1967), **Kanatların Armağanı** (1974), **Bir Gönüllü Mesih'in Serüvenleri** (1977), **Böylesine Uzak Bir Yer Yoktur** (1979) gibi romanları bulunuyor.

Romanın özgün adı **Jonathan Livingston Seagull** (1970).

Martı Jonathan Livingston, romanın baskisisi. Birlikte yaşadığı martı toplumunca

Jonathan Livingston öğreticilik yapar. Gerçek anlamda uçmanın yüceliğini göstermeye çalışır. Uçma derslerini düşünce dersleri izler. En yüksekten uçabilmek, onun için "**çok ileriyi görebilmek**" demektir. **Özgür olmak**tır.

Jonathan'ın öğrencisi Martı Fletcher Lynd'in kısa süredeki eğitiminde aldığı yol çok büyüktür: "**Bir martı, özgürlüğün sınırsız bir dönüşümü ve yüce martının bir imgesidir**" (s.90) diyecektir.

Hayvanları konuşturma sanatı -eskiler buna **intak sanatı** diyordu-, Ezop'tan, Lafonten'den günümüze kadar yüzyıllar,

Öngören'in "Senaryo ve Yapım"ı üstüne

ZİYA METİN

Mahmut Tali Öngören'in telefon rehberi oylumunda (700 sayfa) kitabından asıl

KISA KISA

CUMHURİYET DÖNEMİNİN İKTİSADİ TARİHİ (1923-1950), Yahya Sezai Tezel, Yurt Yayınları: 4, Ankara, 1982, 500 s. 500 Lira.

İktisat tarihi ile uğraşan birkaç bilim adamımızdan biri olan Yahya S. Tezel'in, ilgi alanının siyaset ve bilim felsefesine kaydığını öğreniyoruz. Oysa SBF dergisinin ayrı basımlarında değerli araştırmalarının yayımlandığını ve ilgi çektiğini biliyoruz. Sözü geçen bu metinlerin kitabın kimi bölümlerini oluşturması, elimizdeki yapıtın yıllarca süren bir uğraşın ürünü olduğunu düşündürüyor. Kaynak zenginliği, yorumlardaki isabet, yapıtın değerini sergileyen diğer özellikler.

ŞUNDAN BUNDAN, Halil Yüksel, İstanbul, 1982, 136 s. 175 lira.
Karadeniz yöresinin duygu, düşünüş ve özel deyimleriyle, yöresel özelliklerin şiirleştirilmesine çabalamış Yüksel. Yer yer toplumsal yergi ve görüşlerin dile getirildiği şiirler, okuyucunun beğenisine sunuluyor.

SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNE- Anatoli Vasilyeviç Lunaçarski- Türkçesi: Kevser Kavala - Adam Yayıncılık A.Ş. 170 sayfa.

Briç, Charles Goren (Çev: Gülen Aktaş-Ragıp Serdaroğlu) DENİZ Kitapları Yayınevi, 210 s. 250 TL.
Dost Kazanma ve İnsanları Etkileme Sanatı, Dale Carneige (Çev: Anjel Selver) İKİZLER Yayınevi, 288 s. 300 TL.
Yol Kesen Irmak, H.V. Velidedeoğlu, ÇAĞDAŞ Yayınevi, 320 s. 350 TL.
Evren ve Einstein, Lincoln Barnett (Çev: Nail Bezel) VARLIK Yayınları, 142 s. 150 TL.
Veda Töreni ve Jean-Paul Sartre'la Söyleşiler, Simone De Beauvoir, VARLIK Yayınları, 592 s. 500 TL.

ÇOCUK

Pal Sokağı Çocukları, F. Molnar, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Keloğlan Masalları, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Araba İle Dünya Turu, Jules Verne, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Kahraman Köroğlu, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Bambi, Felix Salten, SERHAT Yayınevi, 94 s 75 TL.
Ezop Masalları, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Sirk Köpeği, Jack London, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Kimsesiz Çocuk, H. Malot, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Sevimli İkizler, Enid Blyton, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Dedem Korkut Hikâyeleri, SERHAT Yayınevi, 94 s. 75 TL.
Küçük Şey, Alphonse Daudet (Çev: Murat Aykaç Erginöz) ALTIN Kitaplar, 160 s. 225 TL.

gerçeği, nesnel gerçeği bilemez. Nesneler her an başka görünür bize. Birey çoğunlukla bir yanılgı içindedir. Eğer nesneler değişmiyor görünüyorlarsa, bireyin onlarla ilişkileri tek yönlü, sezgisel ve zorunlu oluşundandır. Oysa bu ilişkilerin mantıksal ve olumsal (contingent) olması gerekir.

Nesnelerin dışına çıkmak, onların ilişkilerinden kurtulmak gerekir. Mantıksal ve olumsal yaklaşım bunu gerektirir. Yalnız nesneler değil, din ve ahlak kurallarının, değer yargılarının da dışına çıkmak gerekir. Çünkü onların doğruluğu her zaman tartışılabilinir.

Ya sözcükler..! Sartre'ın **Bulantı** da üzerinde durduğu en önemli şey belki de sözcüklerdir. Sözcüklerin nesnelerle ilişkisi yapmacıktır. Onlar nesneleri tam simgeleyememektedirler. Mantıksal atomcularla, olgucuların sandığı gibi, bir sözlükle bir nesne arasında bire bir gibi zorunlu bir bağ yoktur. Roquentin parkta "Martı" dediği halde "Martı" sözcük olarak ağzında kalıyor. Nesneler adlarından boşanmışlar sanki, diyor. Adlar (sözcükler) simgeledikleri nesnelerden ayrı şeylermiş gibi geliyor Roquentin'e, 'Martı' diye adlandırdığı bir şeyin varolan bir şey olduğunu hiçbir zaman düşünmediğini farkeder. Bunu yalnız "Martı" için değil, tüm nesneler için düşünür. Roquentin daha önce genellere ve türlere dayanarak düşünmüştür.

Tikel bir varlık olan "Martı"; acı çeken, yalnız olan "Martı", "şu Martı", şuracıkta duran "Martı" ne diye tüm martı tümelinde ele alınsın! "Martı" sözcüğü veya kavramı önemli değildir. Hiç bir anlamı yoktur. Çünkü o soyuttur; dudaklardaki bir sözcük,

dışlanır. Sürgün cezası yer. Suçu, öteki martılar gibi yalnızca "yiyeceğe ulaşıp kıyıya dönmek değil"dir. Jonathan'a göre, yaşamın anlamı "uçmak, yeniliklere ulaşmak, öğrenmek ve özgür olmak"tır. Bu amaçla gizli gizli uçuş eğitimleri yapar, gün karardıktan sonra -ki geleneğe aykırıdır-, sahile gelir. Bu yüzden de toplum dışına itilir. Roman, Jonathan'ın gelişimine koşut bir biçimde, fotoğraflı olarak, üç bölümde işlenmiş.

Martı Jonathan Livingston'un ardından Martı Fletcher Lynd'in aynı düşüncelerle Jonathan'ı izlediği görülür. Sonra başka martılar gelir, birer birer. Hepsine Martı

derin bir geleneğin yirminci yüzyılda bir küçük romanda -büyüklere yönelik olarak-, çağın sorunuyla kullanılması ve kitabın best-seller olması -Yalnız Amerika'da iki yılda iki milyon-, bize, toplumların ve bireylerin özgürlüklerine olan tutkularından vazgeçilmezliğini kanıtlayan bir belge gibi geliyor.. İşte Martı Jonathan'ın bu konudaki yargısı: **"Tek gerçek yasa, özgürlüğü sağlayan yasadır. Başka yasa yoktur"** (s.79).

Martı (roman) Richard Bach/Çev.: Nuran Akgören/Fot.: Rusell/Say Yayınları, İstanbul 1982, birinci basım, 96 sayfa, 125 Lira.

HUKUKUN ÖZÜ

AFŞAR TİMUÇİN

Hukuk felsefecisi Niyazi Öktem 1977'de **Özgürlük sorunu ve hukuk** adlı doktora çalışmasını yayımlamıştı. Niyazi Öktem bu kitabında özgürlük konusunu çeşitli okulların görüşlerine başvurarak tarihsel gelişimi boyunca ele alıyordu. Özgürlükçü dünya görüşü çerçevesinde özgürlük kavramını irdeleyen yazar bu kavramın siyasal uzanımlarına da elbette gene bu dünya görüşü açısından yaklaşımlarda bulunuyordu. Niyazi Öktem bu defa doçentlik tezini **Fenomenoloji ve hukuk** adıyla yayımladı. **Hukukun özü sorunu** altbaşlığını taşıyan kitapta, önsözde XX. yüzyılı bir fikir-madde uzlaşması çağı olarak belirleyen yazar, "XVIII. yüzyıl ve öncesinin idealizmi, XIX. yüzyılın materyalizmi, XX. yüzyılı gerek düşünsel gerek toplumsal planda bir senteze zorlamıştır" diyor. Kitapta Marx'cılık, varoluşçuluk, değerler kuramı ve yapısalcılık XX. yüzyılın etkili dünya görüşleri olarak belirleniyor, Marx'cılık dışında öbürleri "fenomenolojik kökenli" olarak nitelendiriliyor.

Fenomenoloji ve hukuk'ta, "Fenomenolojik akımın genel felsefesi" bölümünde sözkonusu anlayış salt kuramsal düzeyde ele alınmış. İkinci bölümde bu akımın hukuk felsefesine yansıması sözkonusu ediliyor. Niyazi Öktem'in bu kitabı, hukukçular kadar felsefecileri, felsefeciler kadar edebiyatçıları, edebiyatçılar kadar tüm okurları ilgilendirebilecek açık ve aydınlık bir çalışmadır.

Doç.Dr. Niyazi Öktem, Fenomenoloji ve hukuk, Üçdal yay., 1982

yararlanması gerekenler, sinema ve TV filmi üreticileri. Gerçi bunların çoğunluğu değerli zamanlarını okumakla harcamayacak kadar becerikli kişiler. Oysa, kendi alanlarına ilişkin kitapları okumadıkları filmlerinden öylesine belli oluyor ki... Özellikle, Öngören'in 1976'da yayınlanan iki kitabına, **Televizyon-Film Yapım Yöntemleri** ile **Senaryo Yazma Tekniği**'ne hiç göz atmadıkları hemen anlaşılıyor. Bununla birlikte geç kalmış sayılmazlar. Şimdi piyasada kalmamış sözügeçen iki kitabın daha geliştirilmiş biçimi olan **Senaryo ve Yapım**, hizmetlerindedir. Üstelik iki adet de uzun film senaryosu ekiyle.

Bu tür kitaplara "ansiklopedi" işlemi yapanlar da oluyor. Gerektiğinde bir bölümüne gözatmak için satınalıp raflarına yerleştirirler. Bu yaklaşımın verimsiz olduğu unutulmamalı. Bilimsel kitaplar, roman gibi baştan sona okunup, önemli satırların altı çizildikten sonra sık sık başvurulmak üzere saklanmalıdır.

Nitekim **"Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu"nun yayınlarından** olan **Senaryo ve Yapım**'ın birincil okurları elbette TV-Sinema öğrencileri olacak. Uzmanlık öğrencileri ve profesyoneller dışında kitabın hedefi olan geniş topluluk bizce amatörler. Yedinci sanat herkese heyecan veriyor. Mühendis, mimar, öğretmen, avukat, doktor vb.. "film üretimi"ne katkıda bulunmak için çırpınıp duruyorlar. Kesinlikle haklıdırlar. Sinema çağın sanatı, kitlelerin sanatı, sanatların sanatı... Ne var ki okuyup öğrendiklerini uygulamak istediklerinde karşılarına iki aşılmaz duvar çıkacağını unutmadan. Bu ağlama duvarlarından birisi Yeşilçam, ötekisi de TRT. Yeşilçam'da senaryoların tümünü iki-üç kişi yazıyor. Filmleri yöneten ve oynayan da beş-on kişidir. TRT ise, yaratıcılığın karşısına dikilmiş bürokrasinin, amansız denetim mekanizmasının kalesidir. Toplumbilimsel veriler şimdilik bu iki kaleye ulaşılamayacağını gösteriyor. Ama biz, hic olmazsa amatörlerimize nefes gücü dileriz. Böylesi yapıtların kolay üretileceğini sananlar aldanıyorlar.

Lunaçarski, onbeş kadar tiyatro oyunu, felsefe, estetik, tiyatro, sinema ve resim konularında yazılar, incelemeler estetik yaklaşımlı makaleler yazdı. Özellikle, Shakespeare, Dostoyevski, Puşkin, Heine, Renoir gibi büyük sanatçıları sanatsal ve toplumsal açılardan değerlendiren yazılar yayımlandı.

Lunaçarski'nin Adam Yayıncılık tarafından yayımlanan "Sanat ve Edebiyat Üzerine" adlı yapıtında "Düşünen Eylem Adamları", Shakespeare'in Oyun Kişileri ve Bacon" "Mutluluğun Resmini Yapan Adam", "Marcel Proust", "Düşünür Heine", "Jonathan Swift ve Bir Fıçının Masalı", "Dostoyevski'de "Ses Çokluğu", "George Bernard Shaw" üstüne düşüncelerini buluyoruz.

GÖÇEBE, K. Hamsun (Çev: B. Necatigil) CEM Yayınevi, 448 sf. 500 lira.

1920 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Norveçli yazar Knut Hamsun'un "Göçebe" adlı büyük romanı 1979 yılında yitirdiğimiz ünlü ozan ve yazar Behçet Necatigil'in Türkçesiyle yeniden yayımlandı.

Cem Yayınevi tarafından çıkarılan yazarın ünlü romanlarından biri olan "Göçebe" üç bölümlük büyük bir roman olarak biliniyor. Birbirini tamamlayan "Sonbahar Yıldızları Altında" 1906'da, "Hüzünlü Havalar" 1909'da, "Son Mutluluk" 1912'de yazıldı, çıktı. Üçünün kahramanı aynı kişi ve birbirine bağlı dramatik olaylar dizisini tamamlıyor "Göçebe" adlı roman.

yazko edebiyat
en çok okunan edebiyat dergisi
yazko çeviri
Türkiye'nin tek çeviri dergisi
düşünce yaşamında yeni boyutlar
felsefe yazıları
PK 442 SIRKECI-ISTANBUL

HAVASS yayınları
dora d'istria
OSMANLILARDA ŞİİR
(Türkiye'de ilk kez)
I. Hamur Kağıda 300 TL., III. Hamur Kağıda 200 TL.
Posta Kutusu 55 Teşvikiye/İstanbul
Tel. 46 13 19

yaşam için ŞİİR
Aylık şiir sergisi
yaşam için ŞİİR

ELEŞTİRİLER
Osman Zeki Çakaloz
SANATIN GÖRSEL DİLİ
Sezer Tansuğ
URART SANAT GALERİSİ
TELEFON:480326

Simone de Beauvoir
VEDA TÖRENİ
jean-paul sartre'la söyleşiler
(ağustos-eylül 1974)
Varlık yayınları

ERDAL ALOVA
EN SON ÇIKAN ŞARKILAR
ADNAN ÖZER
ÇINGIRAĞIN ÖLÜMÜ
OSMAN KONUK
SENİ YALNIZ BEN ANLARIM
SÜLEYMAN YAĞIZ
YÜRÜ BRE HIZIR PAŞA
(YAŞAYAN HALK OZANLARI ANTOLOJİSİ)
CEMAL SÜREYA
ÜVERCİNKA
üç çiçek yayınevi
YAZIŞMA: P.K: 404 Sirkeci-İST

Necdet Ökmen
2. Baskı
125. T.L.
Hikayeler
KÖPEĞİN BİRİ
İsteme adresi: P K. 14-Üsküdar

YEDİTEPE
SANAT DERGİSİ
yıllık abone 300 tl
posta çeki 87955
p.k 77-istanbul

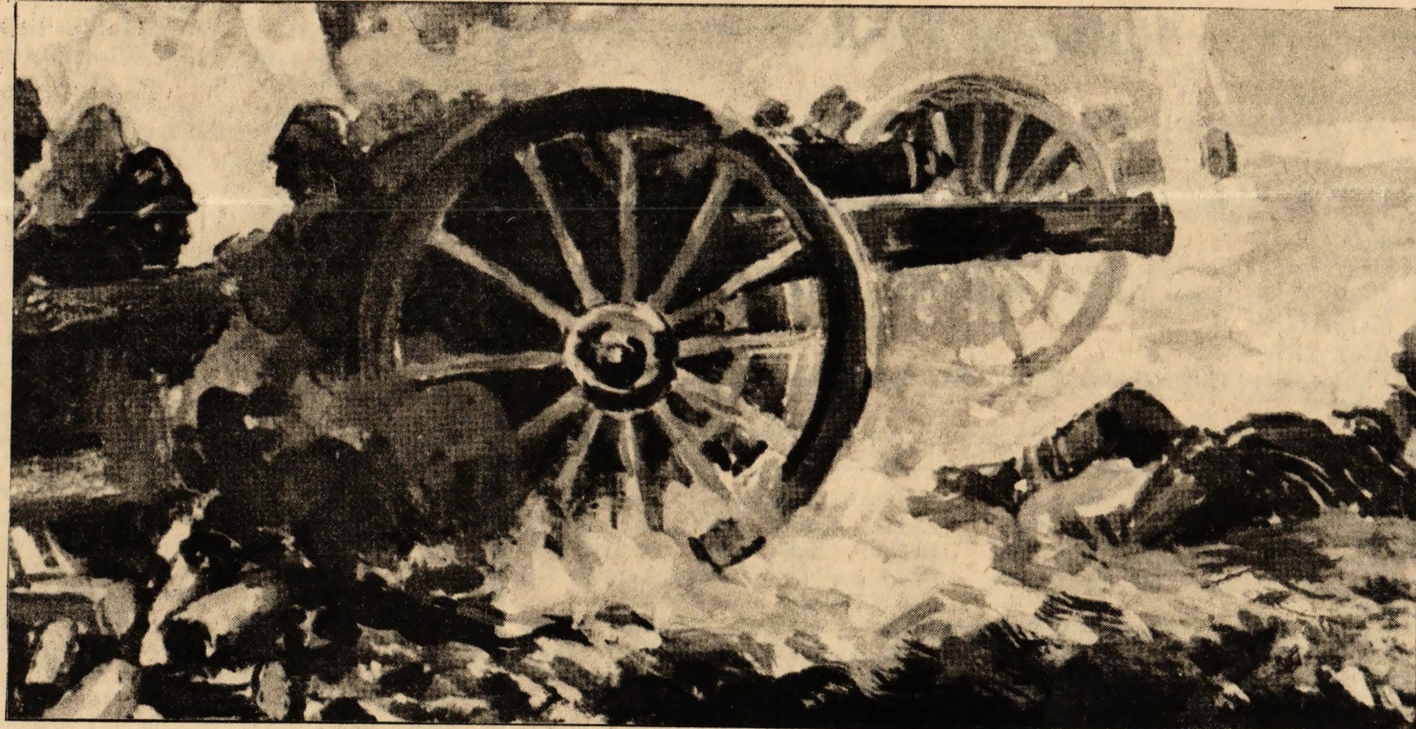
ORTAÇAĞ AVRUPASININ EKONOMİK ve SOSYAL TARİHİ
Henri Pirenne/Çev:Uygur Kocabaşoğlu
alan yayıncılık
Genel Dağ: Cemmay
Ankara Dağ: Adaş
İzmir Dağ: Datic

TAHSİN YÜCEL
yazın ve yaşam
2. Basım
yol yayınları
Dağıtım: Özgür, Say, Cemmay, Geda, Barış, Serhat

100. yıl nedeniyle yapılan yayınlar 1983'de de yoğunlukta.

1981'de Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümünün bizde ve dünyada O'na yaraşır biçimde kutlandığı ve değerlendirildiği kesinlikle söylenebilir. Resmi, yarı-resmi ve özel kurumlar ve kuruluşlarca toplantılar düzenlendi, bilimsel sempozyumlar yapıldı, çeşitli yayınlar çıkarıldı. Atatürk için yazılıp basılmış kitap ve broşürlerin sayısının, son yıllarda çıkanlarla birlikte, artık 10.000'i aştığı sanılıyor.

100. yılda Atatürk üzerine, özellikle öğretmen ve öğrencilerin okullarda ders araç ve gereci olarak işlerine yarayacak pek çok yayın yapıldı: şiir kitapları, şiir ve düzyazı seçkileri, tecimsel amaçlı gelişigüzel derlemeler vb. yayımlandı. Anılar, fıkralar, öykücükler vb. ile bilimsel yayınların sayısı ise epey kalabalıktır. Atatürk yayınları, Atatürkçü düşün ve eylem, 1981 yılıyla sınırlanmış olarak kalmadı, kalmayacak. 1982'de bu yayınlar sürdüğü gibi, bu yıl da sürüp gideceğe benzer. İşte bu yazı, geçen yıl çıkan yayınlardan birkaçını kısaca tanıtmayı amaçlıyor.

ÇEŞİTLİ KURUMLARCA BAŞLATILAN ATATÜRK YAYINLARI SÜRÜYOR

TÜRKER ACAROĞLU

Atatürkçü yazar Sami N. Özerdim'in (doğ. 1918) araştırması, Ankara Ün. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulunun her yıl çıkardığı "Yıllık"ın 1981'e ait VI. sayısından ayrıbasım olarak 1982'de okulun basımevinde basıldı (39 s.)

Ocak 1981'de yazılan bu incelemenin giriş bölümünde yazar diyor ki: "...1981, Atatürk için, sanki bir 'yeniden başlama' yılı gibi görünüyor. Geçen aldatıcı eylem, saptırıcı düşün (ya da: propaganda) yıllarının karalamak istediğini temizlemek; pas lekelerinin, mürekkep karalarının altından Atatürk'ü yeniden ışığa kavuşturmak için bir fırsat yılıdır, 1981; eğer iyi kullanılabilirse..."

Asıl metni 22 bölüme ayrılan bu inceleme, Atatürk'ün yaşamöyküsünü ve etkinliklerini belgelere dayanan sağlam bilgilerle vermektedir. 106 dipnotta kaynaklar sıralanmıştır. Atatürk'ün yaptıklarını anlattıktan sonra, ister istemez, Kemalizmin ilkelerine de giriyor. En sonda "Kemalizm bir öğreti (doktrin) midir?" diye soruyor, şu yanıtla araştırmasını bitiriyor: "...Doktrine gidersek, donup kalırız!" dediğine rastlı-

sım olarak çıktı (1982, ss. 17-37).

Bölüm başlıkları şöyle: I. Çağdaş medeniyete ulaşma, II. Milletlerin başka milletlerden faydalanmaları, III. Osmanlılar ve Batı, IV. Türklerde medeniyet değiştirme hareketleri, V. Türklerde batılılaşma hareketleri, VI. Ziya Gökalp ve batılılaşma, VII. Atatürk'ün batılılaşmak için yaptıkları, VIII. Acaba tam batılılaştık mı?, IX. Devlet kuruluşlarının işleyişi, X. Sonuç.

Yazarların son sözleri: "Atatürk devrinde on yıl içinde yapılan inkılâplarla, özellikle hukuk inkılâbı ile yüz yıllık bir zaman mesafesi kazanıldı. Eğer bu geçiş kendi tabii gelişmesine bırakılmış olsaydı, Batılılaşma büyük sancılarla birkaç nesil sonra gerçekleşebilirdi."

MİLLİ MÜCADELE (ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞI)

Sabahattin Selek'in yapıtının 2. basımı, İstanbul'da Örgün Yayınlarınca yapıldı (1982, 2 cilt, 1275 s.). Bundan önce, 1969-70 yıllarında Ağaoğlu Yayınevince 20 fasikül biçiminde yayımlanmıştı (400 s., resimli). Bu kez resimler alınmamış.

Bölüm başlıklarını veriyoruz: I. Milli Mücadele, II. Mütareke sonrası, III. Kuvaiyi Milliye, IV. M.Kemal Paşa'nın geri çağrılması, V. Sivas Kongresine doğru, VI. Milli Harekete karşı işgal çemberi daralıyor, VII. Yunan taarruzu, VIII. Türk-Yunan savaşı başlıyor, IX. Sakarya Meydan Muharebesi: A) M.Kemal Paşa başkumandan, a. Meydan Muharebesi başlıyor, b. Barış teklifi, c. Büyük taarruz, harbin sona erişi, kronoloji ve istatistikler.

Her bölümün sonunda ekler bulunduğu gibi, en sonda Kurtuluş Savaşı şehitlerinin bağlı oldukları askerlik şubeleri bakımından dökümü, rütbe ve sınıflarına göre şehit subay sayısı (715), yaralanan subay sayısı (2082), esir düşen subay sayısı (360) verilmekte, en sonunda Milli Mücadelenin toplam olarak 9.167 şehit ile 31.173 yaralıya mal olduğu belirtilmektedir.

TÜRK DEVRİM TARİHİ

Prof. Dr. Suna Kili'nin yapıtının 2. basımı, İstanbul'da Tekin Yayınevince yapıldı (1982, 218 s., 300 TL.). Türk Dil Kurumu'nun 1981 bilim dil ödülünü almış olan yapıt, dokuz bölümden oluşuyor: I. Mondros ateşkesi ve Osmanlı İmparatorluğunun sona ermesi, II. Kurtuluş Savaşının başlaması, III. Anadolu'da yeni bir ulusal meclise ve ulusal devlete doğru, IV. Anadolu'yu paylaşma tasarısı ve ulusun gücü, V. Düzenli, düzenceli bir ordu, komuta ve utku, VI. Atatürk devriminden önceki toplumun yapısı ve sorunları, VII. T.B.M.Meclisinde düşün akımları ve siyasal ayrılıklar, VIII. Atatürk devrimi, IX. Türk devriminin Atatürk'ten sonraki gelişme ve çelişkileri. Kitap, seçilmiş bir kaynakça ile sona ermektedir. Ad dizini, konu ve kavram dizini de en sona konulmuştur.

ATATÜRK ŞİİRLERİ

Rahmetli ozan Behçet Necatigil'in derlediği bu seçki, TDK yayınları arasında, Atatürk dizisinin 8. kitabı olarak Ankara'da 3. kez bastırıldı (1981, VII-244 s., 120 TL.).

1943-70 yılları arasında 10 tane Atatürk şiirleri seçkisi yayımlanmış; derleyici bunların adlarını, basım yıllarını önsözde veriyor. Bu seçki, "Ulu Önderimize adanmış şiirlerin en güzellerini derleyebilmek amacıyla" hazırlanmış. Kitap, dergi ve gazeteler taranmış, çıkan seçkilerden de yararlanılmış. Şiirler ilk yayın tarihlerine göre sıralanınca, kitap kendiliğinden üç bölüme ayrılmış: 1) Ata'nın sağlığında yazılmış şiirler, 2) Ölümü üzerine yazılmış şiirler, 3) Yıldan yıla

BİZİ DÜŞÜNMEYE ÇAĞIRAN BİR KİTAP

Şiir okuma notları

ÖNER CİRAVOĞLU

1/S. KUDRET AKSAL

Nasıl unutulur o şiirler? Binlercesinin arasında hemen seçilip öne çıkarlar, binlerce kez dönmek istersiniz:

"Küçük bir halıları vardı eskiden/ Durur-du odanın ortasında/ Görmedim bu kere/ Sade o mu giden"(S.K. Aksal Şiirleri s. 55)

Haliç kıyısında oturan yoksul bir ailenin yaşam çizgileridir, başarılı bir biçimde yansıtılan. Ya da:

"Bir şiir ki sesi duyulsun/ İsteği halkın Rüzgarları essin üzerinde/ Vatanın." (76)

"Alabildiğine insan kalabalığı ardı/ Bir aydınlık geleceğe bakıyordu/

Sevinçti ışıktı türküydü/ Görseydiniz o resimde Atatürk'ü" (85)

Sabahattin Kudret Aksal'ın **Zamanlar** adını verdiği son şiir kitabını okurken, geriye, önceki şiirlerine bakma isteği doğdu içimde. Yukardaki dizeleri paylaşmak istedim okurla, yeniden.

Şimdilerde Aksal'ın şiir tutumu biraz daha ayrı bir zeminde. Ama kendi içinde tutarlı bir şiir anlayışı. Dümdüz bir çizgide iz sürüyor, bir ufuk çizgisi boyunca titreşiyor sanki. Bir yanı gökyüzü, bir yanı engin deniz. Bu iki doğa parçası arasında çalkanıp duruyor, felsefi boyutlarda yoğruluyor ozanın imgelemi:

"... / Akçıl sokaklar, boğuk.
Simsiyah atlar, bulut / Ufka doğru akışta.
(S.K. Aksal Zamanlar s. 46)
"Ufka doğru koşuyor yüzüyle/ Eli kolu zamanla çelişik." (51)

Ve onun şiiri, belirlenmelere, özel durumlara, somut çağrışımlara oldukça uzak durmaktadır artık. Hele son şiirlerde "hece"nin olanakları, ölçüleri de aşıldığı, kırıldığı için teknik bir koşullanmışlık da sözkonusu edilmeyecek, soyutlamalar daha özgürce işlevleri yönüne akabilecektir.

Aksal'da dize işçiliğinin önemi öteden beri vurgulanmıştır. Şiirde bir iç müzik kurma çabasına da engel değildir bu. Eklenmesi gereken özellik bence budur. Uzamsal belirlemeler, izlekler, imler vb. çok daha geri planlara kaydırılınca; örneğin Necip Fazıl şiirinde, Orhan Veli'de arayıp bulamadığınız bir özeni, saydamlığı seçebilirsiniz.

Ama bir de gelin, şu küçük şiire bakın: **"Güneşin evinde yazarız şiirlerimizi / Yüzyüzeyiz karşılıklı/ Gömütlüğe bırakırız sonra/ Kitaplara." (76)**

Şiirin yaşamı, yaratılma sürecinden ibaretmiş gibi deyimleniyor, 'güneşin evi' olarak tanımlanıyor. Şiirin başkasına aktarılması, yani yayımlanması ise bir

yoruz. Doktrinlerin, doğuşlarından bu yana geçirdikleri dönemler; gelişmeler ya da gerilemeler, eskimeler üzerinde düşünmeyi de uzman bilginlere bırakıyoruz. Kemalizm bir ideoloji midir? "Düşünyapı" terimiyle karşılanan ideoloji, bir toplumun yaşamına yön veren niteliği ile ele alınınca, Kemalizmi bir ideoloji sayarız. Ancak, sadece olayların bir saptayıcısı olan bu yazıda, daha geniş bir deyim kullanmak, Kemalizmi, devlete ve ulusa yol gösteren bir "dünya görüşü" saymak daha kolay görünüyor."

ATATÜRK BİBLİYOGRAFYALARININ BİBLİYOGRAFYASI, AÇIKLAMALI

Milli Kütüphane Türkiye Makaleler Bibliyografyası Şube Müdürlüğünün ilk yayını olan bu broşür, Atatürk kaynakçalarından, bir de bunların tanıtmalarından oluşuyor (16 s. fiyatı yok).

Şimdiye dek çıkan başlıca Atatürk kaynakçaları şunlar: **Açıklamalı Atatürk kaynakçası** (M.Türker Acaroğlu, 2 cilt, 1981), **Atatürk and Turkey, a bibliography, 1919-1938** (Abraham Bodurgil, 1974, Washington); **Atatürk bibliyografyası, ebedi Şef Atatürk'ün Hayatı, İstiklal Savaşı ve Türk İnkılâbı için İlmi Rehber** (Dr.Herbert Melzig, 1941, Ankara); **Atatürk Bibliyografyası, Yeni Türkiye'nin Siyasi Bibliyografyası** (Dr. H.Melzig, bundan önceki kitabın 2. basımı, 1944, İst.); **Atatürk Kitaplığı Kataloğu** (Yapı ve Kredi Bankası, 1973, İst.) **Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Devrimler ve Cumhuriyet Türkiyesi ile İlgili Kitaplar** (İsmail Arar, 1960); **Atatürk ve Devrim Kitapları Kataloğu** (Muharrem D.Mercanlıgil, 1953); **Atatürk ve Devrimleri Bibliyografyası** (M.Orhan Durusoy-M.Muzaffer Gökman, 1957); **Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası** (M.M.Gökman, 1963, 1968, 1. ek cilt 1974); **10 Kasım - 31 Aralık 1938 Günlerinde Türk Basınında Atatürk İçin Yazılmış Yazıların Bibliyografyası** (Sami N.Özerdim, 1958) vb.

ATATÜRK İLKELERİ

Ahmet Köklügiller'in yapıtının genişletilmiş 2. basımı, (96., 100 TL.). Atatürk İlkeleri ve Atatürkçülük anlatıldıktan sonra, Atatürk'ün ilke değerindeki sözlerinden seçmeler verilmektedir. Bilindiği üzere, Atatürk'ün başlıca ilkeleri altıdır: Cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, devletçilik, laiklik, devrimcilik. Atatürk'ün bunlarla ilgili düşünceleri de her ilkeden sonra sunulmuştur. Bir kaynakça ile sona eren kitap, Milli Eğitim Bakanlığınca "Tebliğler dergisi" ile öğretmenlere ve öğrencilere salık verilmiştir.

ATATÜRK VE BATILILAŞMA

Prof. Dr. Zahit İmre ile Dr. Osman Nebioğlu'nun ortak incelemesi, "İst. Ün. Hukuk Fakültesi mecmuası"nın "Atatürk'e armağan" edilen XLV-XLVII. cildinden ayrıba-

ARSLAN KAYNARDAĞ

Nazan İpşiroğlu ile Mazhar Şevket İpşiroğlu'nu daha önce yayımladıkları kitaplardan ve yazılardan tanıyoruz. Bu iki felsefeci birlikte yazıp yayımladıkları yeni kitaba **Düşünmeye Çağrı** adını vermişler. "Gerçek Atatürkçülüğe Çağrı" da diyebilirlerdi. Zira onların da önemle belirttikleri gibi "Atatürk devrimi temelde bir düşünce devrimidir." Özünde dogmatik düşünceden kurtulup özgür ve bilimsel düşünceyi benimsemek bulunmaktadır. Nitekim Atatürk, "beni değil, bilimi izleyin" demişti.

Şimdi gündemdeki birinci sorun, Atatürkçülüğün yitirilen bu içeriğinin yeniden kazanılması olmalıdır. Bugünkü duruma nasıl geldik? Bunalımın kökenleri nerededir? Kuşkusuz bunun toplumsal nedenlerinin yanında bir takım kültürel nedenleri de var. Bu bakımdan Dünya ve Türk tarihini etkileşimlerini de belirterek yeniden kısaca ele almak yararlı olacaktır. İpşiroğulları da böyle yapıyorlar. Batı kültürünü ve İslâm kültürünü oluşturan düşünceler nelerdir? Yılların bilgi birikimine sahip olan yazarlar bu soruları kitapta kolay anlaşılabilecek biçimde yanıtlayıp açıklıyorlar. Çıkan sonuç şu oluyor: Biz soyut düşünen bir toplumun çocuklarıyız. Bu düşünce biçimi bize İslâm kültüründen kalmıştır. Abbasîler döneminde iyice soyutlaşan İslâm kültürü bizde de egemen kültür olmuştur.

ATATÜRK ÖZGÜR DÜŞÜNCEDEN YANADIR

Oysa bugün endüstri çağının acımasız gerçekçiliği soyut kavramcılığa yer vermemektedir. Niçin hâlâ bu düşünce biçiminden kurtulup gerçeğe yönelemiyoruz? Yazarlar yayımladıkları kitapta işte bu sorunun yanıtını düşünüyorlar, aynı zamanda kendi kültürümüzle bir hesaplaşma yapıyorlar. Bizi bu konuda düşünmeye ve hesaplaşmaya çağırıyorlar.

Burada akla hemen şu geliyor: Atatürkçülüğü savunurken, Atatürk'ün sözlerini bir dogma haline getirmek, o sözleri kendi bağlamlarından soyutlamak tehlikesi vardır. Daha çok politikacıların içine düştüğü çıkmaz budur. Nazan ve Mazhar Şevket İpşiroğlu her türlü dogmacılığa karşı olduklarından Atatürk dogmacılığına da karşıdırlar.

Atatürk özgür düşünceden yanadır. Yazarların dediği gibi 1933'de Darülfünun yerine ilk üniversitenin kurulması, bunun için Batı ülkelerinden hocalar getirilmesi, özgür düşüncenin öğretilmesi yolunda atılan önemli adımlardı. Üniversiteye özerklik, özgür düşünceye güvence olarak verilmişti. Ayrıca Atatük özgürdüşüncenin özümsenmesinde sanatın payı olduğunu biliyor ve sanat eğitimine önem veriyordu.

İpşiroğulları önemli bir noktaya parmak basıyorlar, şöyle diyorlar: 1950'den sonra kültür politikasında devletçiliğe son verildi. Oysa halk Atatürkçülük çizgisinde bir kültür politikasını kendi başına sürdürecek bir düzeye henüz gelememişti. Yüzyıllar boyunca ihmal edilmiş, hacı hoca peşinde koşmuş, boş inançlara kapılmış bir toplumun, Cumhuriyet tarihinin ilk 25 yılı içinde bu düzeye gelmesi olanaksızdı. Bunu devletin başındakiler de bilmiyor değildi, ama halka yaranma, oy kaygısı ağır basıyor ve Atatürkçülüğe tepkilerin arkası kesilmiyordu.

İpşiroğulları bu tepkileri normal karşılıyorlar: "Yüzyıllar boyu özgürlük tanımamış, mutlak otoriteye bağlı yaşamış bir toplumun düşünce ve vicdan özgürlüğünü benimsemesi kolay değildi."

"BİLGİ AKTARMACILIĞI"

Kitapta bundan sonra plansız bir kültür politikasının, karışık ve toplum gereksinmelerinden uzak, soyut düzeyde kalmış bir eğitim düzeninin verdiği zararlar üzerinde duruluyor. "Öyle ki özgür düşünceye öncülük etmesi gereken sanat kurumları bile medrese geleneğinin bilgi aktarmacılığına zorlanmıştır."

Böyle bir eğitimin sonucu şu oluyor: Son otuz yıl içinde, yaşamda işlevini bulamayan, toplum gerçeklerine kapalı, bunalıma açık, yarı aydın bir sınıf. Kitapta bu saptamadan sonra şu soru geliyor: "Bu genç kuşaklardan Atatürkçülüğü anlamaları beklenebilir miydi?"

Eğitim konusundaki saptamayı doğru bulmakla birlikte bir noktaya değinmek istiyorum. Gerçi plansız ve toplum yararından uzak bir eğitim politikası vardı. Fakat öğretmenlerden çoğu bu politikanın farkında idiler ve eğitimdeki Atatürkçü görevlerini önemli ölçüde yapmaktan geri kalmadılar, bilinç düzeyi oldukça yüksek genç kuşaklar yetiştirdiler. 27 Mayıs devriminin getirdiği ortam hiçbir zaman küçümsenemez. Kitapta 1961 Anayasası üzerinde durulmaması bir eksiklik olarak karşımıza çıkıyor.

Yarı sömürge durumuna getirilmiş bir Türkiye'nin, Cumhuriyet'ten sonraki gelişmelerini önlemek için dışardan tezgâhlanan oyunlar unutulmamalıdır. Bu oyunlar her zaman gerçek Atatürkçülüğe ve Atatürk'çülere karşı tezgâhlanmaktadır, gerçek demokrasiye ve demokratlara karşı olduğu gibi. Şunu belirtmek yerinde olur: Her türlü demagojiden uzak gerçek demokrasi ile Atatürkçülük arasında bir çelişki yoktur. Atatürk'çülük doğal süreci içinde demokrasiye yönelik bir düşünce düzenidir. Şu önemli nokta vurgulanıyor kitapta: "Atatürk döneminde gericilerin sesi kesilmişti. 1950'den sonraki liberalizm ortamında bunlar güçleniyor, Atatürkçülük maskesi altında etkinliğe geçiyorlar."

UYGARLIK BİR BÜTÜNDÜR

Batı'da endüstri devrimi gerçekleşeli çok oldu. Bugün ikinci endüstri devrimini gerçekleştiriyorlar. Böyle olduğu halde Batı bunalım içindedir. Endüstri beklenen mutluluğu getirememiştir, faşizmin kaynakları kurutulamamıştır. Kuvvetlinin haklı olduğu düzeni sürdürmektedir bugün Batı. Ünlü "humanizm" kavramı neredeyse içeriğini yitirmek "soyut" anlamsız bir kavram olmak üzeredir. Ne var ki bütün umutların yok olmadığını görüyoruz. Her şeye karşın iyi, doğru ve âdil olanın kavgası sürmektedir. İslâm ülkeleri, doğal olarak Türkiye de, Batı sömürgeciliğine karşı çıkabildikleri ölçüde başarı kazanacaklardır. Belirtilecek bir nokta daha var: Uygarlık bir bütündür, uygarlık yolunda Batı'nın Doğu'ya, olduğu gibi Doğu'nun da Batı'ya vereceği şeyler vardır. Atatürkçülük uygarlaşma çabası olarak ele alınmalıdır. İpşiroğulları, yukarıda belirttiğim gibi bizleri düşünmeye çağırmışlar. Ben de böylece, onlarınkiyle çelişmeyen yukarıdaki düşüncelerimi söylemiş bulunuyorum.

Bilim hızla gelişiyor diyor İpşiroğulları. Gelişiyor ama, Batı,bilimi çoğu yerde barış için değil, savaş için kullanıyor. Şöyle deniyor kitapta: "Kimi alanlarda bilimsel araştırmalar öylesine hızlı ki, bunları günü gününe izlemek gerekiyor. Varlığımızı sürdürebilmemiz için bu gelişmenin dışında kalmamalıyız."

ULUSAL BİLİNCE VARMAK

Atatürk, devrimini yaparken hemen her fırsatta bilimin önemini belirtmişti. Büyük bir devrimdi Atatürk'ünki. Ulusal varlığımızın bilincine biz bu devrimle vardık. Aşağıdaki sözleri yazarlarla birlikte yineleyebiliriz: "Emperyalist güçlerin sömürdüğü Üçüncü Dünya ülkelerine çağımızda öncülük eden ve bağımsızlık yolunu açan bu devrimdir. Her büyük devrim tepkilerle karşılaşır ve onlarla savaşarak kökleşir" Bu sözlere ben şunu ekliyorum: Her an yeni biçimlere giren sömürgecilik bugün de karşımızdadır.

Felsefeci yazarlar, Platon'un şu tümcesiyle bitiriyorlar kitaplarını: "Büyük olan herşey fırtına içindedir. "Bu bakımdan Atatürk devrimlerinin geçirdiği fırtınalı günleri doğal karşılamak gerekir.

İpşiroğulları'nın yeni kitabıyla ilgili bu yazımı yazarken aynı kitap konusunda Hilmi Yavuz'un bir yazısı yayımlandı, okudum (*).

Hilmi Yavuz gerçekten ilginç olan yazısında kitabın bütünü üzerinde durmamış, bir yönünü eleştiriyor. İpşiroğulları'nın soyut ve somut düşünce kavramlarını belirlemeleri yanlıştır, diyor.

Bana kalırsa **Düşünmeye Çağrı**'da söylemek istenilen şey şudur: İslâmın soyut düşüncesinden kurtulalım, Batı'nın somut düşüncesiyle hareket edelim. Yazarlar Atatürkçülüğü somut düşünmeye yönelme olarak ele alıyorlar.

Yavuz diyor ki, "İpşiroğulları soyut kavramsal düşünceyi eleştirirken bunu sanki bir tür teorik bilgi eleştirisi gibi ortaya koymuşlar". Oysa onların ortaya koyduğu şey tam bu anlamda değildir.

İpşiroğulları, soyut-kavramsal düşünce ile, somut-görsel düşünce arasındaki ayrıcalığı, bunun felsefedeki yerini bilirler. Elbetteki, düşüncenin evriminde somut-görsel olan ilk aşamadır; soyut kavramsal olan ise bir evrimi gösterir. Yavuz'un haklı olarak söylediği şey, bunun Kitapta belirtilmemiş olmasıdır.

İPŞİROĞULLARI'NIN 'SOMUT'U

İslâmdaki soyut-kavramsal düşüncenin yukarda işaret edilen evrimle bir ilişkisi yoktur. İpşiroğulları, medrese düşüncesinin soyutluğuna karşıdırlar ve bizim hâlâ bir çeşit medrese düşüncesinden kurtulamadığımızı söylemek istemektedirler. Öyle ki, Abbasilerden önceki İslam düşüncesiyle, Abbasilerden sonraki İslâm düşüncesini ayırmışlardır.

Onlar somut derken, dogmacılığa, içeriği belirsiz kavramcılığa, toplum gereksinmelerinden uzak, "somut" düzeyde kalmış eğitim düzenine karşı çıkıyorlar. Kitaptaki düşünceleri bu bağlamda ele almak gerekir.

Benim bu yazım adı "Somut" olan bir gazetede yayımlanıyor. Bana öyle geliyor ki, gazetenin adının içerdiği anlamla, İpşiroğulları'nın "somut"u aynı şeydir.

(*) **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Ocak 1983

sonsuzluğa Atatürk.

Bu derlemenin pek çok eksiği olduğunu derleyici de kabul ediyor. Örneğin, Milli Mücadele yıllarının il gazeteleri tam taranamamış. 1934 yılında yaşamakta olan ozanlar kitaba soyadıyla alınmış. Şiirlerin yalnız ilk yayın yılları gösterilmiş. Yabancı sözcükler ve ozanlar için iki dizinle sona eren kitap, derleyicinin de belirttiği üzere, Atatürk için yazılan şiirlerin ancak onda birini kapsamaktadır.

ATATÜRKÇÜNÜN ELKİTABI

Sami N.Özerdim'in hazırladığı bu kitap, TDK tanıtma yayınları arasında, Atatürk dizisi'nin 15'incisi olarak Ankara'da basıldı (1981, 268 s., 260 TL.).

Önsözde kitabın nasıl hazırlandığı şöyle anlatılır: "Atatürkçünün elkitabı" O'nun sözlerinden yapılan seçmelerin bir düzen içinde sıralanmasından ortaya çıkmıştır. Böylelikle; Atatürkçülük, ya da daha somut bir terimle: Kemalizm'in ilkeleri ve izlencesi, kendi anlatımı ile belirlenmeye çalışılmıştır.

"Başlıca kaynaklar, büyük "Nutuk" (Söylev) ile Atatürk'ün "Söylev ve demeçleri"; ayrıca bunlara eklenen bir-iki derlemedir. "Söylev" Türk Dil Kurumu'nun yayımındaki özleşmiş diliyle; "Söylev ve demeçler" ise bizim elimizle sadeleştirilerek, seçmeler bu derlemeye aktarılmıştır..."

Kitabın başına, Ata'nın yaşamöyküsü ile 1919-38 Türkiye'sini tanıtacak, özetlenmiş süredizinler konulmuş; sonunda da 100 kitapla sınırlı bir yardımcı okuma kaynakçası eklenmiştir. Kısa bir sözlük ile bir kavramlar dizini de en sona konulmuştur.

ATATÜRK'TEN

Mehmet Deligönül'ün hazırladığı seçki, Türk Dil Kurumu yayınları arasında, doğumunun 100. yılında Atatürk'e armağan edilen Atatürk dizisinin 18. kitabı olarak çıktı (116 s., 100 TL.).

Sunuş yazısında kitabın içeriği üzerine şu bilgiler var: "Bu kitapçık, Atatürk'ün söylevleri, demeçleri, söyleşileri, genelgeleri, mektupları, telgrafları, günceleri, çeşitli kuruluşların anı defterlerine yazdıkları, yakınlarına söyleyip yazdırdıkları... arasından derlenerek yalınlaştırılmış bir seçkidir. Abece devrimi, Dil devrimi, Basın, Bilim, Kültür, Eğitim, Yazın ve Güzel Sanatlar bölümlerinden oluşmuştur. Seçkide, Atatürk'ün bu konudaki ürünlerinin çoğuna yer verilmiştir.

DİL DEVRİMİ VE SONUÇLARI

Prof. Tahsin Yücel'in bu yapıtı, TDK tanıtma yayınları arasında Ankara'da bastırıldı (1982, 176 s., 180 TL.). İlkin 1968 yılında "Dil devrimi" adıyla yayımlanmış olan bu deneme, dört bölümden oluşuyor: I. Olgular ve tutumlar, II. Eleştiriler ve gerçekler, III. Verimler ve yorumlar, IV. Sonuç.

aktarılması, yani yayımlanması ise bir yabancılaşmanın konusu haline getiriliyor. Şairin ürününü paylaşmasını onun (şiirin) 'ölümü' olarak duyumsatıyor Aksal. Oysa sınırları çizilmiş tek kişilik bir dünya, - baştaki örneklerden gördük- S.K. Aksal'a göre değil, kısır döngü tehlikesini getirir...

Zamanlar'a adını veren uzun şiir ise tekrar tekrar okunup, notlanmayı bekliyor.

2/ECE AYHAN

Tarih mi tekrarlanıyor, tekrarlanan tarihin ezberindeki başka bir tarih midir? Ece Ayhan şiirinin ana 'fırıldağı', bu olsa gerek. Bence Kınar Hanımın Denizlerinden beri alttan alta geliştirilen bir sorudur bu... Tarihin şiire 'koltuk çıkması' değildir sözkonusu olan. Olsa olsa o ihtiyar bilge, bir manyetik alan gibi durur şiir dilinin yanısıra. Ece Ayhan'ın son şiir kitabının adı da olağanüstü duygulu, gerilimli bir tarih momentidir: **Çok Eski Adıyladır.**

Istanbul'dur, çok eski adıyla anılan. O, Ece Ayhan için artık eski bir kent adıdır. Başka birşeye, örneğin 'ihanet'e dönüşmüştür. Öyle ki dünyanın başkenti Sirkeci bile orda kalmıştır ve sürüp onu da çıkarmıştır hayatından. Toplumsal boyutlarda bir geriye evrilme anlamı da duyumsanabilir 'ihanet'in ardında. Zaten tarih, Ece Ayhan şiirinin arka bahçesidir. İşte örnekler:

"....Tarihler iki türün aşklarını da taşır" (Çok Eski Adıyladır (s.9)
"... tarihten 1971 yaz ayları..."(11)
".... Bir oda kiralanmıştır Ortaçağ'dan" (14)

"cesaretlı padişah, zincirsiz aslan diyedir yazmış sapsarı kesildiği belli bir vakanüvis." (59)

Kimi izlekler, imgeler de yeniden gündeme gelmektedir:

"süsüne kaçılmamış bir cenaze törenine gitmek için " (Yort Savul (s.16)
"Eski Mecidiyeköy'den gelenler şunu düşünmüş olabilirler.
'Bu kez süsüne kaçılmamış'! "(Çok Eski Adıyladır, 18)
"Bir talikayla getirirler Niyazi adında bir geyiğin çektiği" (YS, 33)
"Resneli Niyazi geyiğine de getirmiştir Amasyadan İstanbul'a" (ÇEA,43)

Devlet ve Tabiat'ta ağırlıklı olarak öğrenci çocukların dünyasına, onların dramına ilgiyle eğilmiş, bu ilgi **Yort Savul**'da doruğa varmıştır. **Zambaklı Padişah**'ı bir ara-ürün sayarsak (bu onun değerine halel getirmez) yer yer **Çok Eski Adıyladır**'da da sürer trajik olarak:

"çilli gazal bir tebeşire sığınsın sözgelimi.. (ÇEA, 11)

"Cankurtaranlı yavru kurtlar da geçiyorlar..." (16)

"Bütün sınıf korkmuştur; göller, ırmaklar dökülecekler!" (29)

Değinilen kitaplar:
Zamanlar, S.K.Aksal, Karacan Yayınları.
Şiirler, S.K.Aksal, İş Bankası Yayını.
Çok Eski Adıyladır, Ece Ayhan, Adam Yayıncılık
Yort Savul,Ece Ayhan,kendi yayını.

SANAT ÇİZELGESİ

HAFTANIN KÜLTÜR VE SANAT OLAYLARI

Haftanın Yenileri

İSTANBUL
"ALMAN GELİN" **(Lale Oraloğlu)/(Oraloğlu Tiy.) Küçük Sahne/ Pz, Ptsi, Sl, Çrş: 21,15, Çrş: 15,30, Pz: 15.30-18.30**
Baraz Galeri: Tülin Onat, **Resim Sergisi (Mart Ayı)**
Tanak Sanat Galerisi: Muzaffer Akyol, **Resim Sergisi (28 Şubat-19 Mart)**
Urart Sanat Galerisi: Hamit Görele, **Resim Sergisi (3-24 Mart)**
Ümit Yaşar Sanat Galerisi: Müfit Çelik, **Suluboya Resim Sergisi (2-19 Mart)**
ANKARA
Vakko Sanat Galerisi: Jale Erden, **Resim Sergisi (1 Mart-31 Mart)**
İZMİR
Vakko Sanat Galerisi: Şakir Eczacıbaşı, **Fotoğraf Sergisi (1-31 Mart)**

DEVLET TİYATROLARI

İSTANBUL

"İKİ EFENDİNİN UŞAĞI"/AKM Büyük Salon/27 Şubat Pz: 18.30 ve 4 Mart Cm: 20.30
"KIRMIZI PABUÇLAR"/AKM Oda Tiy./26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pz.: 11.00
"KÜL KEDİSİ" (Çocuk Oyunu) / AKM Büyük Salon/27 Şubat Pz: 14.00
"RİTA"/AKM Oda Tiyatrosu/26-27 Şubat: 15.30,1-2 Mart: 18.30

ANKARA

"CİN OYUNU"/Oda Tiyatrosu/ 26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pazar
"GÖRÜŞME-KUTLAMA-ÇAĞIRI" /Altındağ Tiyatrosu/26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pazar
"İMPARATORUN İKİ OĞLU"/Küçük Tiyatro/26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pazar
"ÖNEMLİ ADAM"/Yeni Sahne/26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pazar
"YA DEVLET BAŞA-YA KUZGUN LEŞE"/Büyük Tiyatro/27 Şubat Pazar: 20.00

İZMİR

"OYUN BİTTİ"/İzmir Tiyatrosu/26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pazar

ADANA

"DAHA DÜN GİBİ"/Adana Tiyatrosu/26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pazar

BURSA

"SARI NACİYE"/A. Vefik Paşa Tiy./26 Şubat Ctsi. ve 27 Şubat Pazar

ÇORUM

"AYAKTA DURMAK İSTİYORUM"/Çorum Tiyatrosu/ 26 Şubat Ctsi.

İZMİT

"ROSMERSHOLM"/İzmit Tiyatrosu/26 Şubat Ctsi.

ZONGULDAK

[illegible]

"KALDIRIM SERÇESİ" (Başar Sabuncu)/G.Sururi- E. Cezzar Tiy./ Hodri Meydan Kül./Prş, Cm, Pz: 21.30, Cm: 18.00, Ctsi: 20.15, Pz: 16.00
"KELEBEKLER ÖZGÜRDÜR" (H. Dormen)/Yeditepe Oyuncuları/ (Kadıköy Halk Eğitim Mer.)/ Ptsi, Sl, Çrş, Prş: 20.30, Çrş: 16.00
"KIRKINDAN SONRA"/G.Ülkü-G. Özcan Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.00, Ctsi, Pz.: 16.00
"KÜÇÜK SEVİNÇLER BULMALIYIM" (I.Özgentürk) / Dostlar Tiy./ Çrş, Cm, Ctsi: 18.30, Ctsi, Pz: 15.30
"KÜKREYEN FARE" (Z. Diper) /Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.) /Ctsi, Pz: 15.30, Cm: 20.30
"NEMO BANKASI" (L. Verneuil-L. Kırca) /Hodri Meydan Kül. Merkezi/ Ctsi. 15.00, 18.00, Pz: 13.00, Çrş. 19.00
"NASRETTİN HOCA ve EŞEĞİ" (Z. Diper) /Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.) /Pz: 11.00, 13.15 Çrş: 14.30
"ÖLÜMÜ YAŞAMAK" (Orhan Asena)/Kent Oyuncuları/Cm: 21.30, Ctsi: 14.30
"SEN SEN MİSİN?" (N.Howard) /Kadıköy Halk Eğitim Merk./Ctsi: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"ÜÇ OYUN"/Rockaby (Samuel Beclutt), Pencereler (Turgay Kantürk), Trajedi Değil (Lutzarthenow)/(Genç Oyuncular)/Dostlar Tiy./Her Pz. 18.30 Türk-Alman Kültür Enstitüleri ortak yapımı.

ANKARA

"AYININ FENDİ AVCIYI YENDİ" /(Çocuk Oyunu/AST/Ctsi, Pz: 13.00
"BANKER TANKER"/Ankara Halk Tiy./Sl, Prş: 20.45, Çrş: 18.30
"BİR FİLİZ VARDI"/ Ankara Halk Tiy./Cm, Pz: 18.30, Ctsi: 18.30-20.45
"BOZUK PARA"/Ankara Komedi Sahnesi/Cm, Ctsi: 18.45
"BREMEN MIZIKACILARI" (Çocuk Oyunu)/Ankara Halk Tiy./ Çrş,

Sergisi (17 Şubat-4 Mart)
Fransız Kültür: **Mimar Dr. Mübin Beken, "Side: Rüya ve Gerçek"** Suluboya ve Fotoğraf Sergisi (18 Şubat-5 Mart)
İş Sanat Galerisi: **Fotoğraf Sergisi (A.R.Akalın, K.Cengizkan, T.Çakar, Ö.Esmer, D.Günel, E.Öztürk)/** (14 Şubat-4 Mart)
Leonardo Sanat Galerisi: **E.N. Sağıroğlu**, Resim Sergisi (18 Şubat-4 Mart)
Turkuvaz Galeri: **Rosina Wachmcister** (Özgün baskı sergisi)/(18 Şubat- 4 Mart)
Vakko Sanat Galerisi: **Jâle Erden**, Resim Sergisi (1 Mart-31 Mart)

İZMİR

Vakko Sanat Galerisi: **Şakir Eczacıbaşı**, Fotoğraf Sergisi (1 Mart-31 Mart)

KONSERLER-RESİTALLER

İSTANBUL

Ernesto Farrago (Keman Konseri)/ Piyano: Hülya Saydam/AKM Konser Salonu/3 Mart Prş.
"Fantastik" (Harvey L. Schmidt) /AKM Büyük Salon/İstanbul Devlet Operası/26 Şubat Ctsi: 15.30, ,3 Mart Prş: 20.00
İst. Devlet Senfoni Ork. Konseri/ Şef: Hikmet Şimşek, Solist: Oktay Dalaysel/AKM Konser Salonu/25 Şubat Cm: 18.00 ve 26 Şubat Ctsi: 11.00
"La Boheme" (G.Puccini)/AKM Büyük Salon/İst. Devlet Operası/2 Mart Çrş: 18.30
"Mavi Tuna" (J.Strauss)/AKM Büyük Salon/İst. Devlet Balesi Sanatçıları/1 Mart Sl: 20.00

ANKARA

Konser Salonu: **Konser**/Şef: Veronica Dudarova/25 Şubat Cm: 20.30 ve 26 [illegible]

TÜRKİYE'DE İLK SANAT DERGİSİ

Hat

(Geçen sayıdan devam)

Hat sözcükleri, belirten özel işaretlerin kâğıt veya başka bir yüzey üzerine geçerilmesidir. Eğer yazılanı kolayca okuyabiliyorsa, bu kadarı yeterli görmek ilk bakışta doğru gibi gözükebilir. Bu görüşle bakıldığında "Hat" için okunamaz yazı diyenler vardır. Onlara göre yazıdan amaç okunmaktır. Hat'ın böyle yazılması yeterlidir. Onun dışında Hat ile daha fazla uğraşmak gereksizdir.

Bu görüş ilk bakışta bize doğru gelebilir. Lakin gerçek böyle değildir. Güzellik o "seçkin pırıltı" nerede olursa olsun gözlerimizi, gönlümüzü oraya çeker. İnsan doğası inceliğe ve güzelliğe vurgundur. Dünyayı titreten, boyun eğmek nedir bilmeyen en büyük güçler bile güzellik karşısında yenik düşmüşlerdir.

İnsanoğlu tanrı nurunun ürünü olan bu evren içinde her zaman bir gerçeği arama sevdasındadır. Bu gerçeğin belirtisi olan o ışığı nerede parlar görürse: kalben oraya yönelmesi doğaldır. Ruh alemi maddiyattan çok uzaktır. Güzellik kalbe başka bir temizlik ve tad verir, ruhu yüceltir.

Bahar mevsiminde "Tanrı gücü" kaleminin doğanın zümrüt renkli örtüsüne işlediği o güzel çizgi ve satırları seyretmenin ruhta oluşturduğu yücelmeyi açıklamaya olanak var mıdır?

Gözlerimiz - mantıken bize hiç bir yarar sağlamayacağını bildiğimiz halde- ruhumuza etkisini yansıtamayacağımız güzelliklere bakmaktan kendini alamaz. Gözlerimiz bu doğa örtüsünü seyretmekten zevk aldığı gibi; gerçekten bir güzellik örneği olmak üzere yaratılmış olan bir "Hüsn-i hat" danda o derece zevk alır.

Adı, Hüsn-i hat'ta ilgi duyanlarca her zaman saygıyla anılacak olan Hazret-i Şeyh'in eşsiz güzellikteki yazısıyla ipek kâğıt üzerine yazılmış ve o güzel yazıya uyacak şekilde süslenmiş bir Hilye "Hz. Muhammed'in vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum veya mensur eser" gerçekten "mutluluk ışığının" yansıması denecek derecede görkemlidir.

Hat ustası tarafından herkesin beğenisini çekecek şekilde kâğıt üzerine yazılmış ve bugün İslam ehlinin elini süsleyen Kuran'ın parlaklığından dem vurmak, güneş ışığını tarife çalışmak gibi bir şey değil midir.

Ustaları tarafından uzun çalışmalar sonucu meydana getirilmiş, cami ve mescitlerdeki bir çok güzel levhanın kişide uyandırdığı zevk sözcüklerle anlatılabilir mi? Hat çeşitlerinde gerçekten eşsiz olan büyük üstad Mustafa Rakım Efendi'nin, Fatih camii yöresindeki Sultan türbelerinin çeşitli yerlerinde kazılı ve yalnız o türbeler için değil, memleketimiz için de bir süsleme "Müzeyyenet" olan o yazıyı seçkin bir kalem ustalığı olarak nitelendirirsek abartmış olmayız. Hele bu üstadın Fatih caddesi üzerindeki büyük türbe ile Tophane'de bulunan Nusret camiinin iç duvarlarına Celi Sülüs hattı ile yazdığı o eşi olmayan kemerler; o binalar için birer onur kuşaklarıdır.

Sülüs hattı, kendi güzelliğini hareket ve ayrıntıları gibi süslemelerle bir kat daha fazlalaştırarak hoş bir giysiye bürünerek olgun güzelliğin bir örneği olur. Talik yazısı ise kendi güzelliğine fazlalık eklemeye gerek görmez. Çekiciliğine güvenerek "Ruh-ı mücerred" gibi kendini gösterir. İşte bu nedenle Sülüs yazısını giyinmiş cilveli bir güzele, talik yazısını ise çıplak bir sevgiliye benzetenler doğru düşünmüşlerdir.

Hattatlık, onurlu ve değerli bir beceri idi. Bu dikkate değer eserler sahibi için gerçek bir onur ve özel bir yer sağlardı. Diğer devlet büyükleri şöyle dursun padişahlar bile hattat idi. Sultan II. Mahmut hazretlerinin Ayasofya camii mihrabı yanında asılı olan celi levhası ile Fatih ve Sultan Beyazıt camilerindeki celi yazıları ve sülüs ile yazılmış diğer seçkin yapıtları gerçekten hüsn-i hattın onurunu artıracak övgüye değer ürünlerdir. Sultan Abdülmecit Han hazretlerinin kendi yaptıkları Hurne-i Saadet camiindeki levhalarıyla ulu türbesinde asılı sülüs ve nesil kıtası hayranlık ile izlenecek yapıtlardandır. İşte bu

olgunluğa erişmiş beğeni kazanmış sanat dalı parlaklığını korurken sonradan güzel sanatlar ustalarını üzecek bir şekilde düşüşe uğramıştır. Yüzlerce kere yazık... Hüsn-ı hat gittikçe gönüllerden silinmiş ve o değerli hattatlık bugün önem verilmeyen bir uğraş olmuştur. Memleketimizde yazı sevgisinin yok olmasıyla ona bağlı olarak diğer makbul sanatlarda yok olmuştur.

Hatta doğuştan eğilimi olan eski sadrazam Ahmet Cevdet Paşa hüsn-i hattın tekrar canlanması ve ustalarının çoğalması amacıyla Bâb-ı Ali olarak bazı yararlı girişimlerde bulunmuştu. Onun sadrazamlıktan ayrılmasından sonra bu hayırlı işe önem verilmediğinden istenilen sonuç elde edilememiştir. Bugün hüsn-i hat ile ilgili önemli bir sorun ortaya çıksa işin içinden başarıyla çıkabilecek ancak iki, üç değerli kişi vardır. Bize özgü ve eski büyük ustaların çabasıyla ilerlemiş olan bu İslam sanatına karşı bu derece ilgisiz kalmamıza ne kadar üzünülse yeridir. Hüsn-i hat öğrenimine pek istek olmadığı gibi eski hat ustalarının bize yadigar kalan yapıtlarada önem verilmiyor... O seçkin yapıtlar... Atalarımızdan, üstatlarımızdan bize kalan o değerli yadigârlar kesin olarak bildiğimize göre Avrupa'ya götürülmektedir. İnsan bu hale baktıkça ateşler içinde kalıyor. Londra müzesinde Şeyh Hafız Osman'ın hattıyla yazılmış onsekiz kıta Kur'an bulunduğunu daha önce okumuştuk. Yine Şeyh'in hattıyla yazılmış ve nefis bir şekilde yaldızlanmış bir yazı örneğinin Viyana müzesine gönderilmek üzere altı ay önce bir Avrupalı tarafından otuz liraya satın alındığını bir şahıs üzüntüyle anlattı. Güzel bir şeyin değeri bilinmeyen bir yerden alınıp değer verildiği yere götürüleceği besbellidir.

Sonuç olarak bizde bu gün yazıda güzellik ayaklar altına alınmış demir uçlu kalemler ele alınmıştır. Hüsn-i hattan ne zarar gördük ki bu şekilde küçümsüyoruz. Güzel sanatların diğer bölümlerinde ilerlemek için çok çalışmak gerekiyorken zaten elde edilmiş olan hüsn-i hatta bu kadar ilgisizlik gösterilmesi şaşırtıcıdır.

Sülüs, nesih, talik, divani yazılarına önem vermeyişimiz şöyle dursun her gün kullandığımız rıka yazısında bile bir kayıtsızlık görülmeye başlandı. Gönül bu halin devamına artık dayanamıyor. İlim ve fen ile beraber güzel sanatlardan olan hüsn-i hattında ilerlemesini eski olgunluğuna dönmesini diliyoruz. Herkesin hattat olamayacağı açıktır. Zaten biz de böyle istemiyoruz amacımız ülkemizde hüsn-i hat sevgisini yaymak ve hattat denilebilecek hat ustasını çoğaltmaktır. Bu da okullarımızda, çocuklarımızda hüsn-i hattı sevdirmek ve denilen sülüs yazısıyla diğer yazıları öğretmekle sağlanılabilir.

ŞERİF ABDÜLKADİRZADE HÜSEYİN HAŞİM

(Devam edecek)

Turgut ZAİM

KÖŞE KAPMACA /Zonguldak Tiyatrosu/26 Şubat Ctsi.

ŞEHİR TİYATROLARI

"AVANAK" (George Feydeau) / Tepebaşı Ş.Tiy. / Cuma: 21.00, Ctsi-Pz: 15.30-19.00
"DÜN NEREDEYDİNİZ" (Necati Cumalı) / Üsküdar Ş. Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"HAENSAL VE GRATEL" (Çocuk Oyunu) /Harbiye Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"HAFTA BAŞI" (Fazıl Hayati Çorbacıoğlu)/Harbiye Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-19.00
"KRALIN KISRAĞI" (Jean Conolle) /Fatih Ş.Tiy./Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"POLYANNA" (Elanor Porter) / Üsküdar Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"SEVGİLERİN EN GÜZELİ" (E.de Litibbo)/Üsküdar Ş.Tiy./Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"YAĞMURCU"/Fatih Ş.Tiy./Ctsi: 15.30-19.00

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"ALMAN GELİN" (Lale Oraloğlu) /(Lale Oraloğlu Tiy.)/Küçük Sahne/ Pz, Ptsi, Sl, Çrş: 21.15, Çrş: 15.30, Pz: 15.30-18.30
"ALTIN KARPUZ"/Nokta-Virgül Tiy./Sl,Prş,Cm.: 21.15, Çrş, Ctsi.: 15.30-21.15, Pz.: 15.30-18.30
"AMAN AMAN-ELELE KIZ OĞLAN" (Çocuk Oyunu)/Hodri Meydan Kül.Merkezi/Çrş, Ctsi, Pz.: 11.00
"AŞKIN GÖZÜNE GÖZLÜK" (Ferhan Şensoy/Tuncay Özinel Tiy./Ptsi. hariç her gece 21.15 Ctsi.: 15.30-19.00
"BABALAR VE OĞULLAR" (Turgenyev)/Kent Oyuncuları/Pz.: 14.30-17.00
"BİT YENİĞİ Mİ?" (A.Erbulak)/ (A.Erbulak-E.Günaydın Tiy.)/Taksim Venüs Tiy./Sl, Çrş, Prş, Cm.: 21.15, Ctsi: 18.30, Pz: 15.00
"DELİLER BOŞANDI" (Aziz Nesin) / A.Poyrazoğlu-K.Abay Tiy./Ptsi. hariç her gece 21.30, Ctsi, Pz: 19.30, Çrş: 18.30 (Kenter Tiy.)
"GEL KULAĞINA SÖYLEYEYİM" (Enis Fosforoğlu/E. Fosforoğlu Tiy./Çrş: 15.30, Ctsi: 15.30, 21.15, Pz: 15.30-18.30
"HAYIRDIR İNŞALLAH" (T.Aşkıner)/N.Serezli-T.Aşkıner Tiy./ Taksim Venüs Tiy./Ptsi: 21.30, Çrş, Prş, Cm: 19.00, Pz: 18.30, 21.15
"ITRİ" (Taner Şener) /Hodri Meydan Kül./Ptsi. Sl: 21.15

Ctsi, Pz: 10.30
"DEVE DİKENİ"/Ankara Komedi Sahnesi/Cm, Ctsi: 16.15
"LOREL HARDY" (Çocuk Oyunu) /Ankara Komedi Sahnesi/Cm, Ctsi: 10.30
"RESİMLİ OSMANLI TARİHİ"/ AST/Cm: 20.00, Ctsi: 15.30, 18.15
"YAZ MİSAFİRLERİ"/AST/Sl, Çrş, Prş: 20.00, Pz: 15.30-18.15

SERGİLER

İSTANBUL

AKM: **"Bulgaristan Fotoğraf Sanatı"** Sergisi (19 Şubat-5 Mart)
A.Hikmet Varlık (İFSAK): "Yöre İnsanları" konulu, yorumlamalı diapozitif gösterisi, Balıkesir, Sarıalan Köyü Kahvesi (1 Mart Salı: 20.00)
Akbank Osmanbey Galerisi: **Sibel Akyıl**, Resim Sergisi (4 Mart'a kadar)
Baraz Galeri: **Tülin Onat**, Resim Sergisi (Mart ayı)
Bostancı Halk Eğitim Mer.: Çevre Kursu Öğrencileri **"El Sanatları Sergisi"** (2 Marta kadar)
Caddebostan Sanat Galerisi: **Karma Resim Sergisi (H.Arpacıoğlu, T.Artemel, E.Bulut, İ.Doğan, İ.Erfındık, C.Tandoğdu, O.Yazıcı)** 9 Mart'a kadar.
Cumalı Sanat Galerisi (Moda): **10.Yıl Kutlama ve Karma Sergisi** (19 Şubat-19 Mart)
Devlet Güzel Sanatlar Galerisi: **İkili Resim Sergisi (Aysel Yelgar, Zeyit Bozdoğan)** (28 Şubat'a kadar)
İstanbul Türk-İngiliz Der. Lokâli: **Nursen Karas, "Ben Avrupa'dayken"** Fotoğraf Sergisi (28 Şubat'a kadar)
Lebriz Sanat Galerisi: **Cemal Tollu**, Resim Sergisi (16 Şubat-12 Mart)
Maçka Sanat Galerisi: **Osman Hamdi'ye Saygı**, Konulu Resim Sergisi
Taksim Sanat Galerisi: **Resim Sergisi (M.Akbaba, Y.Katipoğlu, Ö.E. Yüksel)**, (2 Mart'a kadar)
Tanak Sanat Galerisi: **Muzaffer Akyol**, Resim Sergisi (28 Şubat - 19 Mart)
Tiglat Sanat Galerisi: **Adnan Turani**, Resim Sergisi (17 Şubat-15 Mart)
Urart Sanat Galerisi: **Galeri Koleksiyonu**, Resim Sergisi (25 Şubat-3 Mart)
Urart Sanat Galerisi: **Hâmit Görele**, Resim Sergisi (3-24 Mart)
Ümit Yaşar Sanat Galerisi: **Müfit Çelik**, Suluboya Resim Sergisi (2- 19 Mart)
Süha Öztartar Sanat Galerisi: **Karma Resim Sergisi (A.Sümer, S. Acan M.Ayataç, E.Deran, C.Sallerey, Ş. Bereiş, L.Öke, C.Badun, Ş.Akdik)**
Yazko Sanat Galerisi: **Yener Oruç**'un Düzenlediği, **"Hastaneler"** Konulu Fotoğraf Sergisi (22 Şubat-17 mart)

ANKARA

Artizan Galeri: **Zühtü Müridoğlu**, Desen ve Heykel Sergisi
Evrensel Galeri: **Nevin Çokav**, Resim

Şubat Ctsi: 11.00)
Konser Salonu: **Konser**/Şef. Clive Fairbairn, Solist: Ayhan Baran/4 Mart Cm: 20.30

KONFERANS-AÇIKOTURUM

İSTANBUL

"Bruno Taut'tan Anılar" Konulu Açık Oturum/**Yön.Prof.Dr. Bülent Özer**/ Mim. Sinan Üniversitesi Konferans Salonu/(1 Mart Sl: 17.30)
"Bruno Taut Almanya'da-Gelenek ile Çağdaşlık Arasında Bir Mimar" Konulu Konferans/Mim. Sinan Üniversitesi Konferans Salonu/(3 Mart Sl: 17.30)
"Bruno Taut Almanya'da-Gelenek ile Çağdaşlık Arasında Bir Mimar" Konulu Konferans/Mim. Sinan Üniversitesi Konferans Salonu/(2 Mart Prş: 17.30)

SİNEMA GÖSTERİLERİ

İSTANBUL

"Almanya Acı Vatan"/Yön: Şerif Gören, Oy: Hülya Koçyiğit, Rahmi Saltuk,, Mine Tekgöz/Mim. Sinan Üniversitesi Sinema Salonu/26 Şubat Ctsi: 14.00
"Derya Gülü"/Yön: Süreyya Duru, Oy- Meral Orhonsay, Bulut Aras/ AKM Sinema Salonu/ (26 Şubat Ctsi: 18.00)
"Fil Adam"/AKM Sinema Salonu/ 1-2 Mart: 18.00
"Guguk Kuşu"/Yön: Milos Forman, Oy: Jack Nicholson, Louise Fletcher, Brad Dourif/AKM Sinema Salonu/ İngilizce (26 Şubat Ctsi: 16.00
"Günther Haese'nin Yapıtları" / Alman Belgeseli/AKM Sinema Salonu/)26 Şubat Ctsi: 12.00)
"Kızların Savaşı"/Yön: Bernhard Sinkel, Oy: Katherin Hunter/AKM Sinema Salonu/Almanca (25 Şubat Cuma: 18.00)
"Leopar"/Yön: Luchini Visconti, Oy: Burt Lancester, Alain Delon, Claudia Cardinale/AKM Sinema Salonu/28 Şubat Ptsi: 16.30 ve 18.45)
"Tehlikeli Alakalar"/Yön: Roger Vadim, Oy: Geard Philipe, Jeanne Moreau, Jean-Louis Trintignant/ AKM Sinema Salonu/Fransızca (26 Şubat Ctsi: 16.00)
"Viva I'Italia"/Yön: Alessandre Blasetti, Oy: Renzo Ricci, Paolo Stoppa, Giovanna Ralli/AKM Sinema Salonu /25 Şubat Cm: 16.30 ve 18.45)

ANKARA

Sanat Kurumu: **"Kanada Sanat Filmleri"** Film Gösterisi/26 Şubat Ctsi: 15.00

Turgut ZAİM
Oya KATOĞLU

RESİM SERGİSİ
5 Mart 1983
30 Mart 1983

GARANTİ BANKASI SANAT GALERİSİ

Halaskargazi Cad.No.36
Harbiye/İSTANBUL

ÇÖZÜMLER

ÇİFTE—ÇETREFİL (ANAKROSTİŞ)

			F	E	R	M	A	N	L	I	■	F	A	B
R	İ	K	A	T	Ö	R	■	F	A	R	M	A	S	O
N	■	F	U	A	T	■	F	İ	L	D	E	N	■	F
İ	I	L	D	E	N	■	F	I	S	I	L	T	I	D
A	N	■	F	O	S	İ	L	D	E	N	■	F	L	Ü
T	T	E	N	■	F	İ	L	İ	T	T	E	N	■	F
Ö	T	R	D	E	N	■	F	E	L	L	İ	K	■	F
E	L	L	İ	K	■	K	A	Ç	A	R	■			

Çözüm: "FERMANLI FABRİKATÖR FARMASON FUAT FİLDEN, FİİLDEN; FISILTIDAN, FOSİLDEN, FLÜTTEN, FİLİTTEN, FÖTRDEN FELLİK FELLİK KAÇAR."

A. FOSFOR
B. EFLATUN
C. TANIT
D. FALLA
E. DÖRT
F. D
G. ÖTÜKEN
H. ÇETREFİL
I. AND
J. DDT
K. NAMIK KEMAL
L. FIRFIR
M. BELLİNİ
N. SFENKS
O. AFİF
P. TANİLLİ
R. FİFRE
S. FELLİNİ

ÇAPRAZ BULMACA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	E	M	İ	N	Y	U	R	D	A	K	U	L
2	V	E	N	İ	■	M	A	R	K	O	■	A
3	L	A	S	■	Ş	U	L	O	■	D	İ	P
4	İ	S	A	B	E	T	A	L	M	A	M	A
5	Y	İ	N	■	H	L	U	■	A	L	■	Z
6	A	R	İ	■	R	A	Ş	A	B	L	İ	B
7	Ç	■	■	E	■	N	■	C	A	İ	R	O
8	E	M	E	N	E	D	■	E	T	■	İ	L
9	L	E	F	F	■	İ	S	M	■	A	■	İ
10	E	C	R	■	E	R	İ	A	T	L	O	V
11	B	A	U	M	■	M	İ	Ş	E	L	■	Y
12	İ	Z	Z	E	T	A	L	İ	P	A	Ş	A

YANILMA PAYI

CEMAL SÜREYA

APO'NUN ASKERLİK YAKA NUMARASI

Zaman zaman rastlarım ona. Yirmi yıllık bir tanışıklığımız var. Ayaküstü konuşuruz; Bir yere oturduğumuz olur. Eskiden buluşurduk da. Zamanla ilişkimiz gevşedi. Her şeyden önce oturduğumuz semtler çok uzak. Koltuğunun altında her zaman beş altı kitap vardır. Dergileri de koca bir zarf içinde onların yanına sıkıştırmıştır. Ne çıkarsa alır: **Felsefe yazıları**, Eric Fromm **Hafta Sonu**, **Gösteri**, Yaşar Miraç, Füruzan, Doğan Avcıoğlu, Marquez, **Sanat Çevresi...** Öyle pek varlıklı biri olmadığı halde, hemen bütün yayınları gün sektirmeden edinir. Her ay en az 5000 liralık kitap, dergi alır. Hepsini okuduğu savındadır. Karşısındakinde uyandırdığı izlenim de odur. Gerçekte, o 5000 liralık yayının öyle bir 50 liralığını belleğine yazmıştır ki, tartışmalarda, söyleşilerde hep onunla ortaya çıkar. Sanırım, metinleri okumak değil onunki; kendine uygun gelen özgün lâfları, ayrıntıları, kimi zaman tuhaflıkları vb. ayıklamak için girişilmiş bir çeşit tarama işlemi. Her ay ona yeni dipnotlar, çıkmalar, ayraçlar getirir. Onları saptamıştır. Yapıtlar üstüne değil, yazarlar üstüne öğrendiği bazı bilgileri ekler onlara. İçeriklerle hiç ilgilenmediği kanısındayım. Öyle olduğu, konuşmalarından da anlaşılıyor zaten. Belleğindeki "Ayrıntılar ve İlginç Şeyler Ansiklopedisi"ne her geçen gün yeni maddeler katmaktır işi. Kimi zaman İngilizce yapıtlar da görüyorum koltuğunda. Ama İngilizceyle olan sıkıntılarını hiçbir zaman gideremedi herhal. Yoksa her şey duman olurdu.

Ona göre Ahmet Cemil Türk Raskolnikov'udur. Edebiyatımızı didik didik ederek Alyoşa'lar, Vautrin'ler, Çiçikof'lar arar. Kemal Tahir'de gardiyan Çiçikof'lar, Orhan Kemal'de gece bekçisi Vautrin'ler seçer. Istrati'nin Spiro'su ise Sait Faik'in kendisidir.

Rafael Alberti'nin birkaç şiirini okumuş; evinde iki tane Klee albümü olduğunu biliyorum. Alberti'nin şiirini seviyor ya, asıl ilgilendiği nokta, onun vaktiyle kübist ressam deneyinin oluşu (bir yerde okumuş); şiirini "açımlarken" bu nokta üstünde üsteleyerek durmazsa, olmaz. Klee'nin de resimden önce kısa bir süre müzikle ve edebiyatla uğraştığını biliyor. Klee'de niçin harfler var, hatta niçin notalar? Joyce niçin altmış dili karmançorman ederek yazmış "Ulysse"i? Dilbilim öğreniminden geçmiş de ondan. Ece Ayhan'ı "Kaymakam Kafka" olarak görmek gerekir. Mevlâna'nın olduğu söylenen "Kâfir olsan da gel..." dizeleri onun değildir. Bir başkasınındır, daha eskilerde yaşamış bir İranlının.

Dilbilim dedim demin. Dostumun dilbilimden, dilbilgisini anladığını biliyorum. Ona göre Dilbilim, TDK; İletişim, TRT ve PTT; Yapısalcılık (özdekçi bir çağrışım uyandırdığı için belki), Marksizmle biraz ilgili bir şey demektir; yapı demek biçim demektir: öz biçim. Her türlü yayını gününde edindiği halde, ona göre bunlar bu demektir.

Akademiye karşı. Çünkü Balzac başvurmuş da almamışlar. Yine de bir avuntusu var bu olayda: Fransız Akademisi seçiçi kurulu Balzac'ın dilekçesini geri çevirirken iki de olumlu oy çıkmış: Lamartine'den ve Hugo'dan. Dostum "Goriot Baba'nın üç gün üç gecede yazıldığını da biliyor. Önemli olanın yapıtı ortaya koymak olduğunu savunduğu tartışmalarda hemen onu örnek veriyor. Titizliği övecekse, bu kez Flaubert'e dönüyor: "Otuz zenci gücüyle" masanın başına oturan" Flaubert'e.

İçerdeki gençlerden mi konu açıldı, söze hep "Keratalar, işi bok ettiler! cümlesiyle başlıyor. Baba tavrı içinde, hem katılış, hem sıyrılış, hem yadsıyış ifadesi. **Anti-Duhring**'i okumamış. Ama onun yazılış serüvenini senden benden iyi biliyor. Engels'e karşı ayrı bir kayra bölgesi var içinde. Hayıflanıyor: "**Anti-Duhring** de **Kapital** gibi sistematik, dev bir yapıt olacaktı." Bertrand Russel'ın yalancısı olarak şöyle demeye getiriyor: Engels daha büyük."

Fra Anceliko resimlerini diz çökerek yaparmış. Ahmet Mithat, damadı olan Muallim Naci'yi yazılarında ekonomi terimleri ("sây ü amel") kullanmadığı için gazetesinden kovmuş. Zola, "tarihin sorgu yargıcı"ymış. Conrad da, Eliot da, Valéry'ye hayranmış. Byron kızkardeşine tutkunmuş. **Encaunter** ve **Reader's Digest** dergilerini CIA çıkarıyormuş. Babaeski'nin eski adı Babaiatik'miş. Silahdar tarihinde öyle yazılıymış.

Şeyi de biliyor: "sonnet" geleneğinin Batı Avrupa şiirindeki sonuçlarını: sıfatları bile kısıtlamış "sonnet"; ayrıca üstatlara bağlılık ve öykünme yönsemesine yol açmış.

Apollinaire'in askerlik yaka numarasının 96 olduğunu ondan öğrendim. İngiltere Kralı Yurtsuz Jan da fazla şeftali yemekten ölmüş.

Sık sık düşünürüm bu kadar çeşitli bilgiyi bir bilinçsizlik nasıl kaldırıyor diye.

Galiba yalnız bilinçsizlik kaldırıyor.

OKURKEN YAZARKEN

AHMET OKTAY

KENTLER, MEZARLAR VESAİRE

Mimarlık ve kentçilik, hiç kuşkusuz, belli bir uzmanlığı gerektiren meslekler. Gelgelelim, köylülüğün çözüldüğü ülkelerde, özellikle **sanayi** kentlerinde oturan ortalama insan da kendini ayıramıyor bu özgül alanların kimi sorunlarından. Özellikle bir avuç gökyüzü parçasına, bir karış deniz kıyısına gereksinim duyduğunda, mimar ya da kentçi kesilmekten kendini alamıyor. Bu konuda olumsuz kanı belirtenler, kentleşmeden yakınanlar, genellikle aydınlar elbet. Daha da çok, İstanbul gibi **tarihsel** kentlerde yaşayan aydınlar. Çünkü bir yandan sanayi birimlerin artışı, öte yandan çözülen kır nüfusunun bu eski yerleşim merkezlerine akışı; kazanılmış ve biriktirilmiş olanın yavaş yavaş elden çıkarılmasına yol açıyor. Yani insan ve kent, şu ya da bu oranda **tarihsizleşiyor.** Ne var ki, zaten bu türden bir tarihi olmayan kırsal kesim insanı, kentin kenar mahallelerinde ya da kurduğu gecekondu bölgelerinde yerleşirken, yalnızca yeni yaşam olanaklarına kavuştuğunu düşünüyor.

Köylülükten **işçiliğe** geçmek üzere kente adım attığında, altın ülkesi El Dorado'ya girmektedir sanki. **Çevre** korunması, kentin en geri koşullarında yaşıyor olsa da, **birincil bir** sorun değildir onun için. Gündelik yaşamına ilişkin şikayetleri vardır elbet, bu yüzden zaman zaman **muhalefete** geçtiği de görülür. Ne var ki; fabrika işçiliğinde değil de en hor görülen işlerde çalışsa bile, **statü** değiştirdiğinin farkındadır: köylü değildir artık. Kendisine seçtiği, daha doğrusu kendisine **ayrılmış** bir coğrafi/toplumsal uzamda, şöyle ya da böyle bir kültür ve yaşam biçimi oluşturur. Gecekondu bölgesinin **gerçeği**, **beklentisi**, **gereksinimidir** arabesk, **sorunu** değil. Çünkü henüz koşullarını eleştirel açıdan yorumlayamamaktadır. O, televizyonun, sinemanın, gelişmiş ve örgütlenmiş kent yaşamının nimetlerinden yararlanmaktadır. **Aşama** yapmıştır ister istemez. Çoğu kez egemen sınıf (lar)ın yanında olması, **tercihini** onun yararına yapması bu yüzdendir. Bu yüzden ve haklı olarak, **işgücü** olarak aktığı İstanbul'da tarihsel kalıta değil sadece günlük ürünlere, hemen yararlanılabilir nesnelere **temellük** etmek istemektedir. Yaşamını dönüştürmüştür emekçiliği pahasına elde ettiği plastik uygarlığı. Deniz kıyısına ya da parka indiğinde gecekondusundan, picaması, mangalı ve gaz tüpüyle **doğaya** yerleşmekte, yıllardır yoksun kaldığı (bırakıldığı) nimetlere kavuşmuş saymaktadır kendini. Burjuvanın **piknik** olayını o da yaşamaktadır kısaca, ardında kırık şişeler ve çöp yığınları bırakmasının hiç mi hiç önemi yoktur. Bu süreçte kesin bir **demokratikleşme** gördüğü açıktır kente akan kitlelerin.

Gelgelelim, onun bu "içeri girme", hiç değilse manen sınıf değiştirme özlemi, **Boğaziçi** efsanesiyle büyümüş varsıl ya da yoksul eski "sakinlerce" hor görülmektedir. Yalılar uygarlığının içinde yetişmiş olanlar haklıdır elbet kendi açılarından yakınmakta. Ama, büyük "tüketiciler" olarak değil, dar gelirli "üreticiler" olarak yaşayabilenlerin yanılsama içinde oldukları bellidir. Yahya Kemal'in ya da Abdülhak Şinasi'nin İstanbul'unu ancak bir yanılsama **içinden** bilmekte ve sevmektedirler. Kağıthane'ye falan, aslında tam da bugünkü "göçmen" gibi temellük etmiş olduklarını görmezden gelmektedirler, büyük ölçüde. Üstelik, bu kentte doğup büyüdüklerinden, toplumsal tabakalaşmayı yansıtsa bile, bu kentin yaşam biçimini ve göreneklerini paylaştıklarından, İstanbul'u kendi doğal uzamları saymaktadırlar.

Çevrebilimcilerin bugün belirttiği sorunları, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar çok önceden, üstelik tarihsel/kültürel bağlamı da öne sürerek dile getirmişlerdir. Bu iki yazar, ama **özellikle** birincisi, İmparatorluğun başkentinin **geleceğini** sanayileşmenin belirleyeceğini öne sürmüştür. "Eski İstanbul bir terkipti" diyen Tanpınar, hiç kuşkusuz, bu terkibin insanlığın yanı sıra **ganimet, boş zaman** ve **tüketimden** kaynaklandığını da biliyordu. Ece Ayhan'ın vurucu sözcüğü geliyor aklıma: "Aparthan". Ne aparthanları kuranlar ne de onların içinde tüm benlikleriyle oturanlar, bu türden bir bileşimi anlayamazlar elbet. Geleneği olmayan Türkiye kapitalizminin saklayacağı, koruyacağı bir şey de yoktur elbet, ne doğa ne sanat yapıtı. Tanpınar'ın "bir ağacın ölümü, büyük bir mimari eserinin kaybı gibi bir şeydir" cümlesi, neredeyse; "Şairane" bir söz olarak bile anlamını yitirecek. Sorun **doğa** ve **tarih** sözcüklerinin ötesine uzanmaktadır aslında. Kapitalistleşme/sanayileşme sadece yalıları, selvileri ve çınarları, çeşmeleri, camileri ve sokakları yok etmemektedir; yok olan aynı zamanda doğal **insan**dır. Burjuva, sanat festivalleri düzenlemekte, bir **bellek** edinmeye çalışmaktadır ama, bu ; yıkıcılığını gizleyememektedir.

Günümüz burjuvası, mezarlıkları bile **yarışmacı** ve **teşhirci** bir yaşam biçiminin alanı haline getirmiştir. Taş ya da mermer, bir simge olma niteliğini yitirmiş, paranın, sınıfsal ayrılığın anıtsal göstergesine dönüşmüştür. İster Zincirlikuyu'ya gidin ister Karacahmet'e, yapılar göreceksiniz mezar değil. Kırsal kesimden kente göçü önlemeyi ya da gecekonduların yapımını engellemeyi önermenin, bu gelişmeyi durdurmayacağını sanıyorum. Burada gözlemlediğimiz, gelişen teknoloji sorunu da değildir. Toplum geleceğe evrilirken, elbet de büyük ölçüde değişecek, zaman kimi alışkanlıkları ve andaçları **yürürlükten** kaldıracaktır. Ama burada tam karşıtı bir durumla karsı karşıyayız bana kalırsa: Kapital, ölümün adilliğini **yürürlükten** kaldırmaktadır sanki.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın **şu** sözlerinin anlamını, ancak geçen gün, yıllar sonra babamın o "binalar" arasına sıkışmış mezarını gördüğümde kavradım: "Cedlerimiz inşa etmiyor, ibadet ediyorlardı". Ben oraya, ibadet etmek amacıyla gitmemiş olsam da..

MÜZİK

Güzel ses nedir? Bununla ilgili somut ölçütler var mıdır? Böyle bir soruya verilecek yanıt, estetik ve güzellik felsefesinin ilgi alanı içine girmektedir.

ÇİRKİN SESLE ŞARKI

TİYATRO

BİR OYUN VE YÖNETMENLERİNİ ARAYAN OYUNCULAR

ROSMERSHOLM
(Beyaz At)

SÖYLEMEK

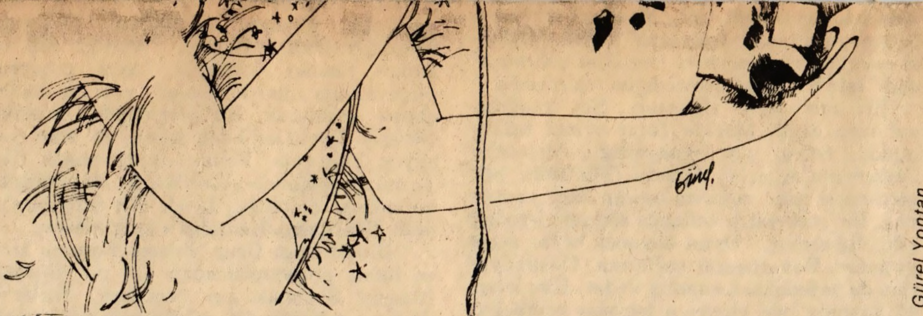
MEHMET ERGÜVEN

Esirgeyen bağışlayan Tanrı, ne hikmetse güzel ses bağışlama konusunda hayli tutumlu. Belli ki, konuşmaya yetecek sesten ötesini fazla görüyor insanoğluna. Ancak bu, kimi duygularını sözcüklerin olağan çağrışım gücüyle dile getiremeyen insanın şarkı söylemesine yine de engel olmuyor. Nitekim, yavrusunu uyutmaya çalışan ananın ninnisinden, kızgın güneş altında çalışan bir işçinin doğmaca söylediği türküye kadar verilecek yığınla örnek, şarkı söylemeyle güzel ses arasında zorunlu bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır.

Gelgelelim günlük yaşamın akışı içinde doğal karşılanan bu olgu, şarkı söylemenin pazarlanabilir duruma geldiği aşamada değişir. Artık şarkı söylemeye yol açan itici güç masum bir dürtü değil, başkalarından farklı güzel bir sesin sunulmasıdır. Bu bağlamda şarkıcı, şarkı söylemeyi sevdiği için değil, güzel sesi olduğu için sahneye çıkan kişidir. Peki güzel ses nedir? Bununla ilgili somut ölçütler var mıdır? Elbette böyle bir soruya verilecek yanıt, hançere fizyolojisinden çok, estetik ve güzellik felsefesinin ilgi alanı içine girmektedir. Ne var; konunun böylesine kapsamlı oluşunu herkesin uluorta şarkı söylemesi için yeterli bir gerekçe saymak büyük yanlışlara yol açabilir; çünkü ses güzelliği, tüm tartışılabilir niteliğine karşın, son aşamada doğanın verdiği bir ayrıcalıktır. Dahası, kendi başına anlam taşımayan bu ayrıcalığın sistemli bir eğitimden geçmesi zorunludur. Bir başka deyişle, kendisini bildi bileli müziğe tutkun kişinin altı yaşından beri müsamere, veda çayı, arkadaş toplantısı vb. demeden ikide bir ortaya atılıp şarkı söylüyor olması, ilerde de bu işi kıvıracağı anlamına hiç mi hiç gelmez. Gerçi teknolojideki son gelişmelerin insan sesiyle ilgili bazı sorunlara büyük kolaylık sağladığı somut bir gerçektir. Örneğin elektronik aygıtlar, insan sesinin temel özellikleri arasında yer alan oylum sorununa çözüm getirdiği için günümüzde "davudî ses"in ipi pazara çıkmış, konuşurken zor duyabildiğimiz bir sanatçı, artık mikrofon başına geçtiği zaman binlerce hayranı karşısında kükreyerek yeri göğü inletmeye başlamıştır. Sanatçı, tekniğin doğayla giriştiği bu yarışta, önce birtakım "plastik müdahale"lerle dış görünüşünü, daha sonra dev hoparlörlere bağladığı mikrofonla, kimi zaman bir oktavi bile zor bulan dapdaracık sesini kurtarmaya çalışmış, ama gerçeği dobra dobra söylersek, ikincisinde pek de başarılı olamamıştır. Çünkü en gelişmiş aygıtlar dahi, hiç değilse şimdilik, ses genişliği ile müzikaliteden doğan sorunu çözebilecek güçte değildir.

Ne ki, gerek alaturka gerekse hafif müzik şarkıcılarımız, sınırları zaten bir oktav çevresinde dolanan parçalarının tonlarını diledikleri gibi ayarlayabildikleri (transponere) için ses genişliği de sorun olmaktan çıkıp geriye yalnızca müzikalite kalmıştır. Bunun anlamı, kestirme bir deyişle şudur: Her ne kadar sanatçımızın sesi geniş ve büyük değilse de, yorum gücü, ses rengi ve tekniğiyle açıklarını kapatmaktadır. Ancak böyle olmuyor bizde. Vibratoyu tremolodan ayıramayan, bir müzik cümlesini baştan sona doğru dürüst kavrayamamış, ritm ve ton duygusundan yoksun kişiler olur olmaz ekrana, sahneye çıkıp şarkı söyle/yebili/yormuş gibi yapıyorlar.

Fazla öteye gitmeyelim, "Sıra Sizde" türünden programlara şöyle göz ucuyla bakıp biraz olsun kulak kabartanlar, bu gerçeği kolayca kavrayacaktır. Aslıyla taklidinin

birbirine karıştığı bu ilkel eğlence programlarında, sanatçılarımızın gerçek değeri olanca açıklığıyla ortaya çıktığı gibi, mimik ve jestleri yeterince çalışılmış şarkıcıların kopyaları da kimi zaman asıllarından daha iyi sonuç vermektedir. Müziği, dinleme yerine fon perdesi olarak kullanan bir ülkede doğal karşılamak gerekir bunu. Başka türlü olsa, minibüs şoförü Topkapı'da başlayan parazitin farkına Aksaray'da varmazdı.

Özellikle son birkaç yıldır popüler yahut arabesk sanat başlığıyla gündeme gelen tartışmalarda, adeta geçiştirmek istercesine, en soluksuz çözümlerin müziğe rastlaması oldukça ilginçtir. Gerçekte popüler müzikle ilgili kuramsal çalışmalarda temel açmaz, soruna bakış açısından kaynaklanmaktadır. Önce şunda uzlaşalım: Müzik, her şeyden önce, dinlemek üzere düzenlenmiş bir "ses"ler yığınıdır ve bu özelliği gözardı edildiği sürece, müzik adına müzik dışı şeylerin tartışılması kaçınılmaz bir olgudur. Henüz evdeki radyoya alışmadan transistörlü cep radyosuna geçiş, pikabı tanımadan kasete atlama, doğaldır ki, içinde yer aldığı mekâna bağlı olarak, müziğin dinlenilme biçimini de derinden etkilemiştir. Televizyon ise, zaten bir yol dinlemeye olanağı bulamadığımız şarkıları seyretmeye alıştırınca, şu ya da bu müziğin niçin daha fazla sevildiği üstüne yürütülen tartışmaların da hiç bir anlamı kalmamıştır. Çünkü, müziği diğer sanat dallarından ayırıp kendisi kılan özellik yitip gitmiş, müzikle ilgili toplumbilimsel, psikolojik vb yorumların ortak paydası, tartışmanın yöneldiği somut bir nesne kalmadığı için, parça parça olmuştur. Müziğin, diskotekte karşı cinse yaklaşma, minibüste efkâr gideren dizeleri yineleme, televizyonda gözü gönlü ferah tutma anlamına geldiği bir ortamda, önce şu soru yöneltilmelidir: Müzikten ne anlıyoruz? Bunda uzlaşmaya varmaksızın, kasetlerde ilahlaşan sanatçıları yaygın müzik açısından değerlendirip, hele hele bundan böyle izlenecek müzik politikası için bilgiçce çıkarsamalar yapmaya kalkışmak, sözcüğün en geniş anlamıyla, gülünçtür.

Öyle görünüyor ki, işitsel (auditiv) duyarlığın önemli bir uygarlık ölçütü olarak benimsenmediği ülkede, herkes çirkin sesli "sessiz" sanatçılara katlanmak zorundadır. Gözleri yumup, kulakları tıkayıp yaşamak olası değil de ondan…

Yazan: Henrik İbsen
Türkçesi: Ülkü Tamer
Sahneye Koyan: Kemal Bekir
Dekor-Kostüm: Nurettin Özkönü
Işık: Enver Başar - Önder Arık

Rosmer: Can Gürzap
Rebeka West: Serpil Tamur
Profesör Kroll: Adnan Biricik
Ulrik Brendel: Sadrettin Kılıç
Mortensgaard: Faik Ertener
Bayan Helseth: Rüçhan Çelebi
Kondüvit: Sûdi Yılmaz
Suflöz: Gülsen Ginginkoç

(A.K.M Oda Tiyatrosu)

ESEN ÇAMURDAN

"ROSMERSHOLM", 27 Ekim 1982'den bu yana İstanbul Devlet Tiyatroları'nda oynanıyor. Yönetmeni, Kemal Bekir. Oyun, Rosmersholm adlı, çok eski ve soylu bir aileye ait olan bir mâlikânede geçer. Rosmersholm ile içinde yaşayanların çelişkileri, savaşımları sergilenir. Hem kendi kendileriyle hem de Rosmersholm yasalarıyla boğuşan bu insanlar sonunda intihar ederler ama aynı zamanda eski'ye "hayır" demeyi, başkaldırıyı başlatmış olacaklardır.

Oyun doğalcı bir dekor içinde, bazı bölümler çıkartılarak sahnelenmiş. İbsen gibi Batı tiyatrosunu etkilemiş, dram sanatının ustalarından sayılan bir yazarın yapıtı, ne yapısal açıdan ne de yorumsal olarak incelenmiş gibi geldi bize. Olayların gelişimi, söz ve eylemlerdeki değişmeler, gerilimler kesinlikle işlenmemiş. Herşey tekdüze, coşkusuz, "olduğu gibi" gidiyor. Yönetmen en azından Rosmer/Rebeka/Rosmersholm ilişkisinden yola çıkarak o ustaca kurulmuş mekanizmayı yakalayabilseydi kuşkusuz oyunu daha ilginç kılardı: Rosmer, Eski'yle bağlarını koparıp ilerici akıma katılmak ister ama her atılımında karşısına engel olarak sınıfı ve geçmişi çıkar. Aynı zamanda zayıf olduğundan, onu sürekli olarak Rebeka destekler, kendini aşmasına yardımcı olur. Rosmer, Rebaka'yla vardır, onsuz bir hiçtir. Rebeka'ysa Rosmer'in karşıtıdır: Güçlüdür, yenilikçidir, özgürlükçüdür. Oyunda Rebeka kişiliği Rosmer'e karşı tutumundan ortaya çıkar. Rebeka'nın ne olduğunu biz Rosmer aracılığıyla öğreniriz. Bir başka deyişle Rosmer Rebeka'yı gösterir. Ne yazık ki oyunda Rosmer, Rebeka'yı göstermekten oldukça uzaktı. Genç adama özgürlük düşüncesini, "dışa açılmayı" aşılayan bu kadın ikincil kişi olarak değerlendirilmişti. Oysa Rebeka sahnede yokken bile varlığını sürdürebilmeli, bu da seyirciye aktarılmalıydı. Birbirlerini bütünleyen bu iki asal kişiden birini gösterirken diğerini gözetmemek eksik yoruma neden oldu, hele bir de karşılarında ortak düşman, dev Rosmersholm engeli durunca.

Rosmer/Rebeka/Rosmersholm ilişkisi öyle bir ihmâle uğrayınca, doğal olarak oyun boyunca mâlikânenin çevresinde dolanıp duran ve "içerdekileri" ürküten Beyaz At'ın da hakkı yenmiş oluyordu. Rosmersholm'den hiç ayrılmayan, artık onun bir parçası olmuş olan Beyaz At, gerçekte malikânede oturanların/içerdekilerin çıkmazlarının, kararsızlıklarının somutlaştırılmasıdır. Bir tür de vicdan hesaplaşması. Tragedyanın doruk noktasında Rebeka'nın şu sözleri bunu çok iyi dile getirir: "Buranın havası öyle sıcak… Öyle boğucu ki!" Gerçekten de Rosmer ile Rebeka ancak kendilerini öldürdüklerinde Rosmersholm'den de, onun Beyaz At'ından da kurtulabileceklerdir. Öyle de yaparlar.

Brüşorden okuduğumuz ve bize oldukça değişik gelen "aydın kişinin yalnızlığı" yorumu da pek çıkmıyordu. Çıkamazdı da, çünkü yapıttaki tüm kurgu, özüyle biçimiyle, Rosmer'lerin, Rebeka'ların, Brendel'lerin oluşturduğu bir sınıfın, tüm kişisel çabalara karşın, çöküşü üstüne kurulmuş. Sahnede izlediğimiz, "aydın kişinin yalnızlığı"ndan çok oyuncuların yalnızlığıydı. Belirli bir yorum, biçem bağlamında yönlendirilmemiş, başlarının çaresine bakmaya çalışan oyuncular. Doğal olarak bu çabalar oyunu kurtarmaktan uzaktı, çünkü oyunun "sözü", yönetmenin "sesi" yoktu ortalıkta. Yönetmen olmayınca da sahne tek başlarına oynayan oyunculara kalıyordu.

Rosmersholm baskısının kişilere yansımasını, onların çelişkilerini, çıkmazlarını, "ölümünün yaklaşımını" tam anlamıyla "oynayan", oynadığı içinde seyirciye aktarabilen Brendel rolüyle Sadrettin Kılıç, Eski'den nefret eden ama Yeni'ye de uyum sağlayamayan, "karanlıkta yiten" öğretmeni son derece kıvrak, canlı olarak yaşatıyor. Her sözcüğe, davranışa değerini veriyor, aşırılığa ve işin kolayına kaçmadan. Ama ne var ki, Kılıç'ın tek başına oynaması bir şey değiştirmiyor sahnede.

Devlet Tiyatro'sunun çoğunlukla dekor diye sahneye birtakım mobilyalar koymasına alışmıştık. Oysa, ne amaçla konulursa konulsun, sahnede bulunan en küçük nesnenin oyuncu gibi bir işlevi olması gerekmez mi? Bizim bu oyunda gördüğümüz eşyalar, mekân, oyunda ağırlığı olan, yapıta adını veren Rosmersholm'ü yansıtmaktan çok uzaktı.

Dekorda olsun, giyside olsun hiçbir harcamadan kaçınmayan Devlet Tiyatrosu neden acaba hâlâ plastik çiçekler kullanmakta direnir? Üstelik çiçeklerin oyunda özel yerleri var: Rosmersholm'e sızmakta olan yaşamın ilk belirtisidirler. Rosmer'in Dış'a açılmaya, kabuğundan çıkmaya karar vermesiyle başlayan canlı, renkli bir yaşamın ilk göstergeleri. Çiçeklerin plastik olmaları yetmiyormuş gibi bir de bunları sulama taklidi yapılması seyirciyi çok rahatsız ediyor.

Sonuç olarak, "Rosmersholm" bize şu düşünceyi bir kez daha anımsattı: Yönetmensiz bir oyun başarısızlığa mahkûmdur, çünkü söyleyecek sözü yoktur. Onu oyuncular bile kurtaramazlar.

PLASTİK SANATLAR

RESİMDE ÜÇ SORUMLU / YENİ KUŞAĞA DAİR

SEZER TANSUG

Resim eleştirisine aktif bir biçimde girdiğimiz sürenin alt tarihsel sınır çizgisini 1955 sayarak (ki bu tarihte Maya galerisinin İstanbul'da önemli bir yeri olduğu ve aynı yıl Yüksel Arslan'ın da ilk sergisini bu galeride açtığı anımsanmalıdır), yaratıcı, üretken sanatçı çalışmalarına uzaktan yakından bilfiil tanık olduğumuz yaşlı ve genç sanatçılar, şüphesiz yuvarlak yıl tarihleri saptanarak 1955-70; 1970-80 ve 1980'den sonrakiler olmak üzere birbirleriyle bağlantılı üç aşamanın olgularını karşımıza koymuşlardır. Bu üç aşamanın sanatçıları arasında önemli bulduklarımı ayrı gruplar halinde ele almayı deneyecek, fakat bu sanatçı gruplarının etkinlik dönemlerini belli tarihlerle sınırlandırmayarak, bunları sürekli bir etkileşim çerçevesi içinde değerlendirmeye çalışacağım. Ne var ki, kısa bir yazıda geniş yorum ayrıntılarına girebilmek mümkün değildir. Bu yüzden değerlendirme önemli sanatçı isimlerinin vurgulanma sınırı içinde, çok belirgin bazı gelişme dinamiklerinin belirtilmesinden de şimdilik öteye gidemeyecektir. Sonraki yazılarda sergiler vesilesiyle ya da herhangi bir nedenle sırası geldiği zaman yeterince ayrıntıya girebileceğimi umuyorum.

Şüphesiz bu gruplandırma belli akım isimleri altında sanatçıların toplanabileceği bir "girişim" anlamına da gelmeyecektir. Bu bakımdan Türk sanatçıların Batıdaki akımlarla doğal ilişkilerinden kaynaklanan bir sınıflandırma da söz konusu değildir.

1941'le 1950 arasında etkinlikleri bilinen toplumsal gerçekçi eğilimli Yeniler grubu hareketinin D grubuna bir tepki oluşturduğu ve özellikle Nuri İyem'in yeni bir akademi-dışı atölye çalışmasına öncülük ettiği söylenebilir. Başlangıçta N. İyem'in çevresinde olan Ömer Uluç kısa bir süre sonra ondan koparak 1960'lardan 80'lere değin çok özgün bir gelişme gösterdi. Benim özellikle 1958'den sonra bir eleştirmen olarak sorumluluğunu ilk üstlendiğim sanatçılar Yüksel Arslan, Ömer Uluç ve Orhan Peker'dir. Bu sanatçılara 1960 ortalarında Cihat Burak da katıldı. Orhan Peker akademiden mezun bir ressamdı, ama fırçası B. Rahmi hocası da dahil olmak üzere, diğer arkadaşlarının çoğundan daha erbab, daha usta, daha sinirli ve haşin bir güç taşıyordu. Orhan Peker'i bir Nedim Günsür'le kıyaslamaya kalkışmam. Çünkü giderek özgün üslubuyla kendini kanıtlayan ve benim de çokça benimsediğim bu ustadan çok Turan Erol'la kıyaslayabilirim Orhan Peker'i. Aralarındaki uzak yakın üslup akrabalıklarına rağmen Turan Erol'la kıyaslanmasına hiç de gerek olmayan güçlü bir dramatik derinliği olduğunu da farketmişimdir Orhan Peker'in.

Yenilerin toplumsal gerçekçi plânda bir devamı sayılabilecek herhangi bir grup etkinliği üzerinde durmaksa bana imkânsız görünür. Tiglat yayını olan Çağdaş Türk Resim Tarihinin 3. cildini yazan eleştirmen, "eser miktar" önemi bulunan toplumcu bir grubun yanı sıra, Ankara'da kendine Siyah kalem adını veren bir grup zorlanmasını da kitapta büyük başlıklara konu etmiş.

Bu eleştirmen, kaypak ve kozmopolit gibi lâflarla nitelediği İstanbul ekolü yanı sıra, tutar da sözde bir "tutarlı" Ankara ekolü masalı uydurmaya kalkışırsa, bu komikliğin üstüne varmak gerekir. Ankara'da eski Gazi Eğitimin pedagojik nitelikte "resim öğretmeni" eğitiminin önemliliğinden başka, "münferit" değerler dışında bir ekol mekol düşünülemez; bu olamaz ve olamayacaktır da. Ama T. Zaim, E. Üren, C. Bingöl, İ.C. Karaburçak, O.Katoğlu, D. Karaca ve adları gerçekten anılmaya değer olan diğerlerinin bir Ankara ekolü olarak düşünülebilmeleri her türlü ferasetin dışında bir taşra kompleksinin ifadesidir.

Bu konuya böylece değindikten sonra, sanatsal çabaların yoğun kentleşme dinamikleri içine sızan bazı "köylü gerçekçiliğinden" söz edilebilir ki, N. Günal ve İ. Balaban bunlar arasında en ilginç yeri alanlardır.

1970'e kadar olan süre içinde Ali Çelebi, N. Berk, C. Dereli'den vb. tutun da Sabri Berkel, F. Başağa, B. Rahmi ve Eren Eyuboğlu'na kadar pek çokları pekalâ işlerini sürdürmüşlerdir. Özel galerilerin 1975'ten bu yana bir resim piyasası oluşturmalarından sonra, ister S. Berkel ve Malik Aksel gibi tazeliklerini koruyanlar, ister diğerleri olsun hep gündemde olabilmişlerdir, ne var ki bizim konumuz bu yazıda bu değildir.

1970 öncelerinde ilginç sanatsal esintileri farkedilenler 1980'e kadar geçen sürede kendilerini kanıtlayan B. Uygur, Komet, Utku Varlık, Mehmet Güleryüz, Alâaddin Aksoy, Şükrü Aysan, Altan Gürman, Neşe Erdok, Nur Koçak, Özer Kabaş, B. Naci İslimyeli ve bunlarla aynı paralelde olanlardır.

Benim asıl sorumluluk grubum içinde yer alan Serkis Zabunyan ve Adnan Çoker'e özel bir yer ve değer verdiğim şüphesizdir ki, bunlara Burhan Doğançay'ı da katmam gerekir.

Yukarda 1970-80 arasında kendilerini kanıtlamakta başarılı olan sanatçılara, kendi sorumlu yazarınızı çıkarın diye defalarca söylemişimdir, fakat bunu beceremediler. Oldu bana yeni bir sorumluluk grubu daha. Bundan da kaçınamadım, çünkü işin az çok cilveli yanları vardı. Ama doğrusu ilk göz ağrılarımdan hiç kopamazdım, bunun nedeni, ikinci grup sanatçılara başlıca etki kaynağı ve hesaplaşma hedefi haline gelen onlardı.

Bu kez sanatsal esintilerini 1980'den önce gördüklerimin kendilerini kanıtlama yolunda azimli olduklarını farkediyorum. Mustafa Ata, Aydın Ayan, Yusuf Taktak, Şenol Yorozlu, Adem Genç, Hale Arpacıoğlu, Filiz Özayten, Gülsün Karamustafa, Zekâi Ormancı, Mevlût Akyıldız, Tülin Öztürk ve onlarla benzer yollara düşen diğer sanatçılar umarım sürekli başarılarını koruyacaklardır. Öte yandan ben bir zabıt kâtibi olmadığım için her genç sanatçının (ki aralarında önemli bulduklarım var), kayıtlarını pek tutuyor sayılmam. Çağdaş sanatımızın tarihsel sürekliliğe ilişkin yorum düzleminde yer alıp alamamalarıysa, sanatçıların kendilerini ispat etmelerine bağlıdır.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

ENZENSBERGER İSTANBUL'A GELİYOR

Çağdaş Alman şiirinin en önemli temsilcilerinden Hans Magnus Enzensberger, Alman Kültür Temsilciliğinin çağrılısı olarak 10 Martta İstanbul'da olacak. Aynı tarihte, sanatçının Sezer Duru tarafından dilimize aktarılan bir yapıtının da basına tanıtımı gerçekleştirilecek.

1929 doğumlu olan Enzensberger, İkinci Dünya Savaşından sonra Erlangen, Frankfurt, Freiburg ve Paris üniversitelerinde dil, felsefe ve yazınbilim öğrenimi gördü. Konuk doçent olarak Frankfurt Üniversitesi Şiirbilim Kürsüsünde dersler verdi. 1968'de yine konuk doçent olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne, Connecticut Üniversitesine gitti. Uzun süre İsveç'te kaldı, Küba'yı ziyaret etti.

1957'de çıkan ilk şiir kitabı "Kurtların Savunması", Heine ve Brecht'in politik şiir geleneklerinin bir uzantısı olarak nitelendirildi. Bu kitapta yer alan ve Batı Almanya'daki kurulu düzeni eleştiren şiirleriyle Enzensberger, aynı zamanda bir "angaje" ozan kimliğini de kazandı. Enzensberger'in şiirde en özgün yanı, sürekli deneyciliğidir. Malzemesini özdeyişlerden, günün moda sloganlarından ve dünya yazınının bilinen yapıtlarından alan sanatçı, Apollinaire'den başlayıp Brecht ve Auden'dan geçerek günümüz genç kuşağına uzanan evrensel bir şiir dilini çok iyi bilir; özgünlükte başarıya ulaşmasını da bu bilgisine borçludur.

Enzensberger'in şiir ve deneme kitaplarından başka, **radyo oyunları, Anarşinin Kısa Yazı** adlı bir romanı ve çeşitli incelemeleri vardır. **Kursbuch** adlı politik derginin yayımlayıcısı olan Enzensberger 1963'te Georg Büchner Ödülünü, 1980'de de Struga Şiir Ödülünü kazandı. Sanatçının **Havana Duruşması** adlı oyunu ülkemizde de oynandı.

Ankara Halk Tiyatrosu "Bir Filiz Vardı"yı oynuyor

Ankara Halk Tiyatrosu Ocak 1983'den bu yana Orhan Kemal'den Erkan Yücel'in oyunlaştırıp yönettiği "Bir Filiz Vardı" isimli oyunu da oyun dağarına kattı. Müziğini Ertuğrul Bayraktar'ın, dekorunu Hasan Yıldırım'ın, Kostümünü Eda Anger'in yaptığı oyunun film çalışmaları Ziya Aksu'ya ait.

Geniş seyirci ilgisiyle oynanan oyunu Erkan Yücel, Mukadder Çelik, Fatma Bezel, Gülizar Toy ve tüm Ankara Halk Tiyatrosu oyuncuları oynuyor.

BİR SÜREDİR SAHNEYE ÇIKAMAYAN MACİDE TANIR "GÖLGE USTASI"NDA...

"Tiyatroyu kolaya alanın aklına şaşayım"

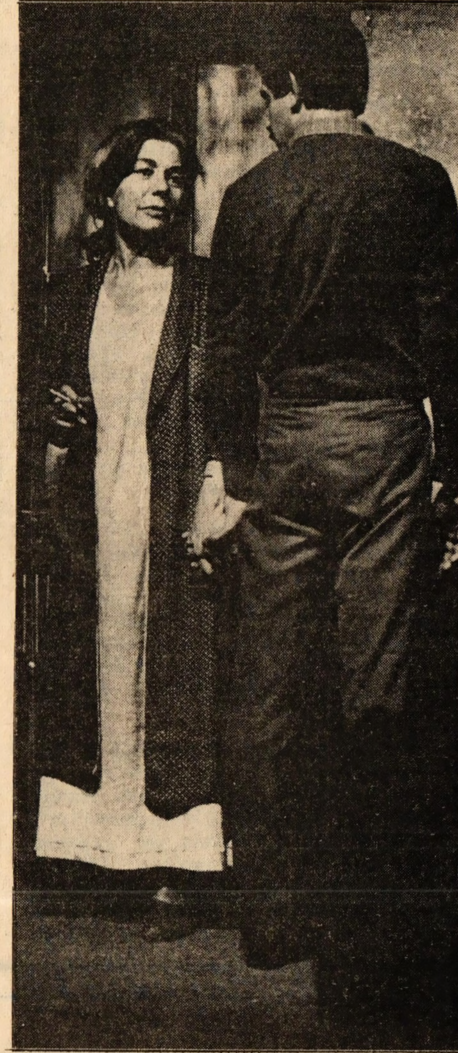
GÜLŞEN KARAKADIOĞLU

Küçük, güzel bir ceviz sandıktan resimler çıkmaya başlıyor ortaya. Zarfların içinde Eugene O'neill'in "Günden Geceye" oyunundan Mary Tyrone, H. İbsen'in "Hortlaklar"ından Madam Alving, "Kıl Payı"nın Agnes'i, Lorca'nın "Kanlı Düğün"-ündeki Ana ve İbsen'in Nora'sı çıkıyor. **"Tiyatro çok zor birşey"**, diyor Macide Tanır. **"Tiyatro çok kortuğum bir olay. Bu korku bende giderek büyüyor. Kendiliğinden hiçbir zaman o büyük cesareti bulamam. Nora'yı oynayacağımı Yıldırım Önal, panodan okuyup haber verince hiç sevinemedim. Zaten önceden kafamda tasarlayıp istediğim bir rol olmadı."** Emin misiniz? Hiç olmadı mı?" **Hayır. Aman şunu oynasam, keşke bana şu rol verilse diye çok istediğim hiçbir rol olmadı. Haaa, bak, metnini okuyunca çok benimsediğim iki oyun kişisi oldu. Yalnızca iki. A. Casona'nın Yedi Balkonlu Ev'inde Genoveva ve A.Arbuzov'un Eski Moda Komedyası'ndaki Lidya Vasilyevna."** O oyunu bilen ve sizi tanıyan bütün insanlar vurulmuştuk Lidya Vasilyevna'ya. Ancak sizin içindi o rol. Hâlâ içim sızlar, düşünebiliyor musunuz, Siz ve Müşfik Kenter Eski Moda Komedya'yı oynuyorsunuz. Beş sene, on sene... Seyrediyor insanlar. **"Estağfurullah. Neyse, Nora'yı hiç benimseyemedim. Çalışmalar başladı. Yönetmen bir Alman'dı. Giderek kendi içinde tanışmaya başladım Nora'yla. Nora'yı iliğimde, kemiğimde, damarlarımda, hücrelerimde hissedince sevdim... Yönetmen çok memnundu Nora'dan. Yurtdışına götürmek istedi. Ben Nora'yı Türkçe oynayarak turne yapmanın doğru olmadığını düşündüm o zaman... Birşey öğrendim o yönetmenden. 'Nora'nın, paketi açılmamış çorabını Dr. Rank'a (Yıldırım Önal oynuyordu) göstermesi, hafif koketry sayılır o dönemde' demişti yönetmen. 'Paketi açılmamış bile olsa, bir kadının, böyle özel bir eşyasını, kocası dışında bir erkeğe göstermesi flörtçü bir tutumdur' diyordu yönetmen ve eklemişti: 'Salondakiler bunu bilmeyebilirler. Belki yalnız bir kişi biliyordur. Ama o bir kişi için bile doğrusunu oynamalıyız biz'... Yaa, işte böyle, Nora'yı çok sevdim sonra.**

"Bakıyorum Macide Tanır'a, kendisi bir okul. Sürekli olarak öğrenmekten sözediyor." **"Karşımdakiler beni aptal sanacak diye endişelenirim. Oyun öncesi öyle çok şey sorarım, öyle çok şey öğrenmek isterim ki. Hani biliyor musun sınıfta çalışıp duran aptal çocuklar olur ya. Onlar gibi herşeyin üstünde dururum."** Oysa Macide hanım, okulu bitirince artık herşeyi bildiğini sanan genç ve biz artık herşeyi yaşadık biliyoruz diyen yaşlı cahiller ne çoktur tiyatroda. Murathan Mungan "Zalimin zulmü varsa, cahilin cüreti var" diyor. **"Ah canım ne güzel deyiş."** Sizin alçakgönüllüğünüz bana yine - zaten uzunboylu unutmak olası değil - bu cahilleri anımsattı. **"Ben oynayacağım kişiyi de öğrenmek isterim. O'nun yaşadığı yeri, ilişki kurduğu insanları da bilmeliyim. Gölge Ustası'nda Kenan Işık'tan hep sordum: 'Ben şimdi burdan nereye çıkıyorum' diye. Ben hiç kulise çıkmam. Orası bir yerdir. Oda mı, mutfak mı, balkon mu? Hepsi ayrıdır, hepsine başka başka girerim. Kenan da çok güzel bir insan. "Ah Macide abla haklısınız" dedi. Oturup düşündük. Hiç bir zaman sahnede evin plânını öğrenmeden çalışamam"**

39 yılda 55 oyun. Bu zarfta Akif Bey var. Dilruba'sınız burada. Ne güzel bir Dilruba. **"Aman Gülşenciğim, o Dilruba için ne ağlamıştım."** Nasıl? **"Sorma, oyunu bir okudum. Oyunda giren çıkan, 'bu köyün yılanıyla güzeli meşhur' diyor. Hemen Muhsin Ertuğrul'a gittim. 'Ben oynayamam' dedim. Hüngür hüngür ağlıyorum. M. Ertuğrul: "Sen sahnede ne kadar güzel olduğunu biliyor musun" dedi bana. Olsun ben ağlıyorum. Muhsin Bey, Sabiha Ergönül'ü çağırdı. 'Macide burada ciddi ciddi ağlıyor', dedi. Ya böyle işte, bol bol süslediler de öyle oldu."**

İnsanlar olmayan sesleriyle şarkıcı, olmayan yetenekleriyle sanatçı, olmayan güzellikleriyle de güzellik örneği olarak takdim ediyorlar kendilerini de siz hâlâ birşeyler kabul etmiyorsunuz. Şuradan bir zarf daha alabilir miyim? **"Tiyatro çok zor bir olay. Zor birşey o. Kolaya alanın aklına şaşayım. Haa tabii füze roller var. Ağzını açtın mı say geriye doğru. Seyircide alkış patlasın, barut gibi. Benim böyle hiç füze rolüm olmadı."** Şöyle sorsam; hiç hastalandığınız, oynayamadığınız rol oldu mu? **"Evet, bir iki kez hastalandığım oldu. Mesela bir kere, İzmir'e ertesi sabah hareket edip provalara başlamak üzere bir rol verilmişti. O sıralar Özdemir Nutku falan Yenişehir Tiyatrosu'nu kuruyorlardı. Ondan mı bilmem, böyle acele bir rol verilmişti. İşte o zaman hastalanıp gitmemiştim İzmir'e. Aaaa, bir de Montserrat var."** Geri mi çevirdiniz Özgürlüğün Bedeli'ni? **"Evet. Ne oldu biliyor musun? Aşık oldum, Vedat Tanır'a. Montserrat'ın büyük dramını yaşamama imkân yoktu o mutlu, heyecanlı günlerimde. Muhsin Ertuğrul'a gittim. 'Beni affedin bu büyük dramın içinde olamayacağım' dedim. O büyük insan, 'aşık mısın' dedi. 'Evet' dedim. 'Peki oyunu oynamayabilirsin**

33. Berlin Film Festivali'nde "Genç Sinema Forumu" düzenlendi

Festivalde "Sürgün Dönemi Sineması"ndan önemli örnekler gösterilecek

18 Şubat günü Batı Berlin'de başlayan 33. Berlin Film Festivali programında "Uluslararası Genç Sinema Forumu" ile "Sürgün Dönemi Sineması" da yer alıyor.

"Uluslararası Genç Sinema Forumu"na,

GÖRECE

MEMET FUAT

ÇAĞDAŞ İLETİŞİM ARAÇLARI İLE SANATLAR

Bütün sanatlarda, amaçlanan sanat alıcılarından öteye düşülür mü? Ya da şöyle soralım: Sanat yapıtı her zaman yaratıcısından kopup ayrı bir varlık niteliği kazanabilir mi?

Kazanabilirse, hem gelecekte, hem de yaratıldığı dönemde, amaçlamadığı kişilerin karşısına çıkacak demektir.

Sanatları tek tek gözden geçirelim:

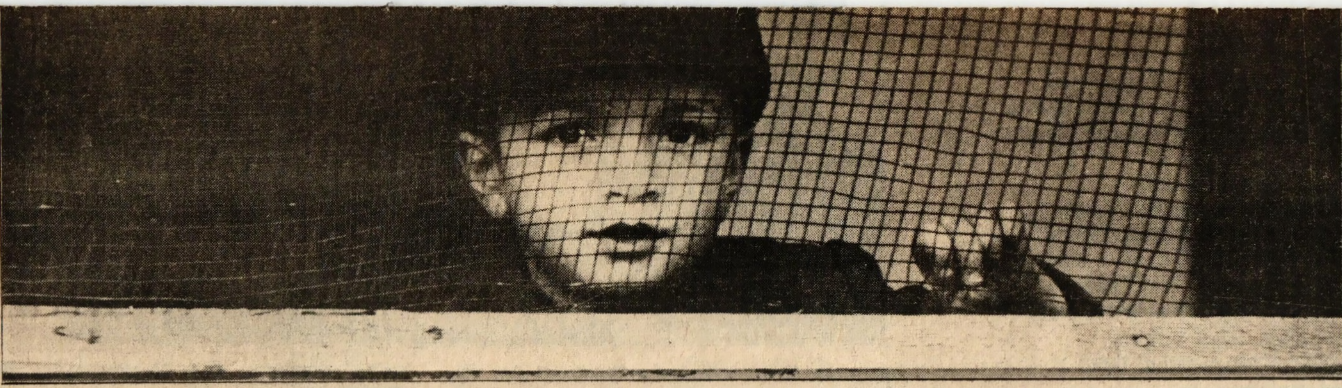
Şiir (edebiyat) yazıya döküldüğü günden bu yana (hatta belleklerde kalabilen ürünleriyle çok daha öncesinden bu yana), tarihsel gelişim içinde de, yaratıldığı dönemde de sanatçısından kopup ayrı bir varlık edinmiş, yaratılışı sırasında amaçlanmamış kişilerin karşısına çıkmıştır.

Mimarlık yapıtları ise, bir yere bağlı oluşlarıyla, taşınabilme olanağından yoksundurlar. Ama o yere ulaşabilen herkesin bakışlarına, bazı örneklerde kullanımlarına açık oldukları da bir gerçektir. Ayrıca, yıpranmaya dayanabildikleri kadar, gelecek içinde de yer alır, başka çağların insanlarınca da kullanılır, izlenirler. İzlenme konusunda, fotoğraf, sinema gibi çağdaş buluşlar, birçok sanatın yanı sıra, mimarlık yapıtlarına da yayılma olanağı sağlamışlardır.

Resim ile heykel de tek ürün oldukları dönemlerde mimarlığa benzerlerdi. Gerçi onların büyük çoğunluğu bir yerden başka bir yere taşınabilirdi, ama tek ürün oluşlarıyla değerleri çok yükseldiğinden, genellikle, belli bir yerde korunur, fazla dolaştırılmazlardı. Günümüzde ise çoğaltılabilir oluşlarıyla büyük yayılma gücü edindiler. Heykel değilse de, resim iyice yaygınlaştı. Böylece, yaratıcılarının amaçlamadığı sanat alıcılarının karşısına çıkma olanakları çok arttı.

Dans (bale) ise, yapılırken *olup biten* bir sanat. Düşünülüşü, düzenlenişi, çizimiyle bir ön yaratıcılık aşamasından geçtiği bir gerçekse de, sanat alıcılarıyla ancak uygulanırken ilişki kurabiliyor. Görüntü alıp ileten çağdaş araçlar yokken, dansın amaçlanmayan kişilerin karşısına çıkması olanaksızdı.

Müzikte de bu uygulayıcısından kopup ayrı bir varlık niteliği kazanabilmeyi, ses alıp ileten araçlar sağlamıştır. Aslında, müziği yaratan, notaya döken sanatçı, besteci - tıpkı tiyatroda yazıdan yararlanan oyun yazarı gibi - yarattığı çağda da,

İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Kulübü - İFSAK'ın yarışmasında Şubat ayında Kemal Elitaş'ın fotoğrafı "Ayın Fotoğrafı" seçilmiştir.

Avcıoğlu, "Türklerin Tarihi" dizisinde "Osmanlılar" bölümünü yayımlayacak

Doğan Avcıoğlu, "Türklerin Tarihi" adlı dizinin "Osmanlılar" cildinin ilk kitabını yakında yayımlayacak.

Başarılı mide ameliyatından sonra bir süredir dinlenmekte olan Doğan Avcıoğlu, üzerinde çalıştığı **Türklerin Tarihi** adlı bilimsel incelemesinin altıncı kitabını Osmanlılar'a ayırdı. Osmanlılar'ı, iki büyük ciltte bitirmeyi tasarladığını söyleyen Avcıoğlu, yapıtın ilk cildini yakında yayımlayacak.

Araştırmacı ve yazar Avcıoğlu'nun **Türklerin Tarihi** adlı dizi yapıtında geniş kaynakça ve n[illegible]er alıyor. Yazar, Türklerin Tarihi adlı yapıtını yazma nedenlerini şöyle saptıyor: "Cumhuriyetten önce, İslam ve Osmanlı tarihleri dışında, Türklerin bir tarihi yoktu. Cumhuriyetten sonra, Atatürk'ün öncülüğü ile, Türklerin Tarihini yazmak için büyük çaba harcandı. Fakat tarihimizin aydınlandığı ve bir masal olmaktan çıkarıldığı söylenemez. Gerçek tarih, insanlık tarihi ile bağlantılı, sosyo-ekonomik tarih demektir. "Türklerin Tarihi", böyle bir anlayışla, Orta Asya'dan başlayarak, Türk topluluklarının evrimini ve Anadolu'da Türk ulusunun meydana gelişini inceliyor.

Çeşitli araştırma ve incelemeleri bulunan Doğan Avcıoğlu'nun bugüne dek beş cildi yayımlanan Türklerin Tarihi'nden başka **Türkiye'nin Düzeni** (Dün-Bugün-Yarın) **"31 Mart'ta Yabancı Parmağı**, (1969), **Devrim Üzerine** (1971), **Milli Kurtuluş Tarihi** (4 cilt, 1974, basımı), **Devrim ve Demokrasi Üzerine** (1980) adlı yapıtları bulunuyor.

Velidedeoğlu'nun milli mücadele anıları çıkıyor

Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında gerek bir lise öğrencisi, gerekse ilk Meclis'te çalışan bir memur olarak gözlemlediği ve tanık olduğu olaylar ve bu olaylarla ilgili anıları, **Milli Mücadele Anılarım** adıyla önümüzdeki günlerde yayımlanıyor.

Osman Hamdi Bey'le ilgili program ekrana geliyor

3-23 Mart 1983 tarihleri arasının, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin 100. kuruluş yıldönümü olması nedeniyle, İstanbul Televizyonu Akademinin kurucusu Osman Hamdi Bey'le ilgili iki bölümlük bir program hazırladı.

Belgesel programın her bölümü 20 dakika sürecek. İlk bölüm, 26 Şubat Cumartesi günü saat 19.15'de yayımlanacak. Metni arkeolog İlhan Akşit tarafından yazılan programın yönetmenliğini Emel Uygur yaptı.

Osman Hamdi Bey'in Akademide yaptığı çalışmalar, Akademinin Batıya açılışı Osman Hamdi Bey'in 1881'de Arkeoloji Müzesi Müdürlüğüne getirilişi, İskender Lahdi'nin müzeye konuluşu, Osman Hamdi Bey'in ressamlığı programın içeriğini oluşturuyor.

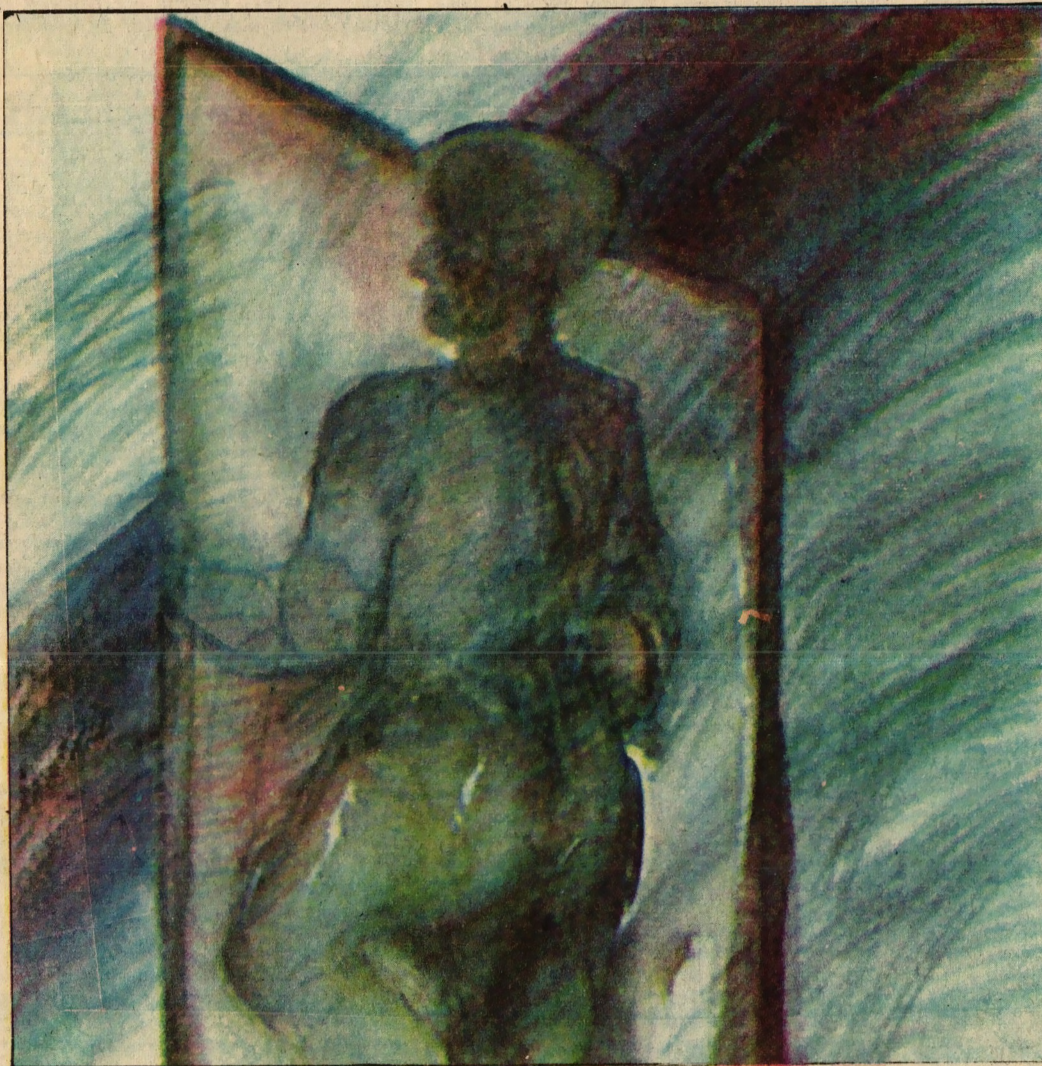
Programın ikinci bölümü, 5 Mart Cumartesi günü yayınlanacak.

ama sakın evlenme' dedi. 'Maalesef sözünüzü tutamayacağım, evleniyoruz' dedim. 'Öyleyse çocuğun olmasın bari, hayatını sınırlama' dedi. İşte böyle, geri çevirdiğim tek rol odur.'

Bir zarf daha alıyorum. Bir fotoğraf, oyundan değil. Macide Tanır evinin balkonunda. Ertesi gün oynayacağı, Alejandro Casona'nın Ağaçlar Ayakta Ölür'ünün büyükannesi için, saçlarını birgün önce yaptırmış. Bir gece yatıp kalkınca saç tam istediği gibi oluyormuş. **"Oyun boyunca beyaz saçla yaşadım. Boyattırdım saçlarımı. Düşünüyorum da ne fedakar insanmış Vedat. Kim ister, 40 yaşında bile olmayan karısını bembeyaz bir büyükanne saçıyla evin içinde."** Bu rolle, basının Özel ve Devlet Tiyatroları sanatçıları arasında yaptığı bir oylamayla yılın sanatçısı seçildiniz, 1961-62'de değil mi? **"Evet."** Bundan başka üç kez daha yılın sanatçısı seçildiniz. Sean O'Casey'in Dünyanın Düzeni (Basın İş Sendikası 1964-65), E.Albee, Kıl Payı (Sanat Sevenler Kulübü 1968-69) ve Albert Camus', Ana (Sanat Sevenler Kulübü 1973-74). **"Evet, güzel şeyler bunlar... Ne düşünüyorsun?"** Birşey. Ama size söylemeyeğim. Yazacağım, Yayınlanınca okursunuz. "Büyük bir tiyatro, Fransa ya da İngiltere'de olabilir. Belli ki Türkiye'de değil. Metinler, yönetmenler, uzmanlar var. Her biri bir oyun öneriyor Macide Tanır'a. O her zamanki alçak gönüllülüğü ve titizliğiyle, gözlüklerini takıyor, okuyor, düşünüyor. Bir oyun seçecek. Provalar yakında başlayacak. Bu çalışma için binlerce kişilik bir salon ve tüm olanakları olan bir sahne ayrılmış... Bütün bunlar doğallıkla yapılıyor, çünkü onlar Macide Tanır'ın değerini biliyorlar.

Almanya, Fransa, Hindistan, Meksika, Sovyetler Birliği, Suriye, Portekiz, Şili ve Japon filmleri katılıyor. Aynı **program** çerçevesinde müzikal filmleri, **ayrı bir bölüm** olarak sunulacak. Bu programda **Amerika** Birleşik Devletleri'nden gelen üç **film** yer alıyor. Yine aynı "Forum"da, bir **sessiz film** de müzik eşliğinde gösterilecek. **Hamburg'lu** bir müzik topluluğu, Erich von **Stroheim**'ın ünlü filmi **Çılgın Kadınlar**'a eşlik **edecek**.

"Uluslararası Genç Sinema Forumu"nun en ilginç programlarından biri de "Sürgün Dönemi Sineması"nın örnekleri. Hitler'in iktidara gelişinin 50. yıldönümü dolayısıyla düzenlenen bu program çerçevesinde, 1933'te Nazilerin ırkçı tutumları ya da başkaca politik nedenlerle Almanya'dan ayrılmak zorunda kalan altı sinema sanatçısının filmleri yer alıyor. Bunlar arasında **Max** Ophül'ün **Para Uğruna Komedi, Ludwig** Berger'in **Pygmalion** ve Gustav von Wangenheim'ın **Savaşçılar** adlı filmleri var.

FEVZİ KARAKOÇ
Çeyrek yüzyıllık sanat eğitimi uygulamalarında güçlenen ve başarılı sonuçlara ulaşan Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (DTGSYO) öğretim üye yardımcılarından Fevzi Karakoç, bu kurum çevresinde özgün bir ekol üslubu oluşturmaya yönelik çabalara, son sergisiyle de katılıyor.

Müşfik Kenter tek kişilik "Savunma" adlı oyunu oynayacak

Müşfik Kenter, "Savunma"da ünlü ABD'li avukat ve yazar "Clerance Darrow'u canlandırıyor. C. Darrow, (1857-1938) Amerika Birleşik Devletleri hukuk tarihinde bir çok ceza davalarına ceza avukatı olarak katıldı ün kazandı. Aynı zamanda iyi bir konuşmacı, tartışmacı, sosyal reformcu ve çok yönlü bir yazardı. 19. yüzyıl rasyonelizmini ve zamanın liberal sosyal doktrinini savunan Darrow, felsefe ve dinde kuşkuculuğu, psikolojide determinizmi, evrim kuramına sıkı sıkı bağlılığı, ileri demokrasi, sosyalizm ve karşıtlıktan kaynaklanan politik görüşleriyle çağının aydınlarını etkiledi. Konuşmalarında ve yazılarında sendikalaşmayı, sınırsız anlatım özgürlüğünü savundu. İdam cezasına, içki yasaklamasına, koruyucu gümrüklemeye ve Milletler Cemiyetine karşı çıktı.

Güllüceli Kazım F. Almanya'da yeniden yayımlandı

Eğitimci, yazar Yusuf Ziya Bahadınlı'nın 1. basımı 1965 yılında yapılan romanı **Güllüceli Kazım** F. Almanya'da yayımlandı.

Bir süredir F. Almanya'da yaşayan Yusuf Ziya Bahadınlı yayıncılığın dışında, roman ve hikaye çalışmaları ile dikkati çekmiş ve çeşitli ansiklopedilerde yapıtları yer almıştır.

Türkçe deyimler ve atasözleri konusunda da kitapları bulunan Bahadınlı'nın romanının kapağını, Hanefi Yeter'in bir tablosu süslüyor.

DÜZELTME
Geçen sayımızda "YÖK'ün Seçtikleri" başlıklı haberimizde adı geçen Ali Karamanoğlu yanlışlıkla yaşayan yazarlar arasında gösterilmiştir. Düzeltir, özür dileriz.

tarihsel gelişim içinde de, amaçlamadığı kişilerin önüne çıkıyordu, ama dans gibi *olup biten* bir sanat niteliğindeki "uygulama" (müziğin çalınması), ancak ses alıp ileten çağdaş araçların bulunmasından sonra, yaratıcısından kopup uzaklaşabilme gücü edinmiştir.

Opera ile tiyatroda ise, uygulamanın *olup biten* niteliğini aşmak için, hem ses, hem de görüntü alıp ileten çağdaş araçların bulunmasını beklemek gerekmiştir. Shakespeare'in oyunları yazıya binip günümüze kadar gelmiş, ama Globe Tiyatrosu'nda "oynandığı anda olup biten tiyatro olayı" yaratıcılarından kopup ayrı bir varlık niteliği kazanamamıştır.

Sinemayı amaçlanan sanat alıcılarının ötesine ulaştırmayı, bir zamanlar, yalnızca sinematekler yüklenmiş görünüyordu. Şimdi ise bu sanata televizyon ile video geniş bir yaygınlık getirdi.

Buraya kadar söylediklerimizden açıkça anlaşılacağı gibi, ses ile görüntü alıp ileten çağdaş araçların bulunması, sanatların yayılma gücünü, yaratıcılarınca amaçlanmamış kişilerin karşısına çıkma olanağını büyük oranda yükseltmiştir.

Bu durum sanatlarda önemli değişmelere yol açabilir mi?

Tek sözcükle "Evet," diyemeyiz. Çünkü bu araçlar bazı olanaklar getirmiş, ama sanatların niteliklerini değiştirmemiş, uygulamanın kaçınılmaz bir parçası durumuna gelmemişlerdir. Her dans, müzik, tiyatro uygulaması teypler, videolarla izlenip saklanmıyor. Bu tür sanat etkinliklerinin büyük çoğunluğu gene *olup bitmekte*.

Ne var ki televizyon için yaratmak söz konusu olunca iş değişiyor. Televizyon yaygınlığının getireceği kaygılar sanatçıyı ister istemez etkliyecektir.

Bu etki olumsuz yönde olamaz mı?

İyi sanatçılardan, eleştiri gücü olan, elinden kötü iş çıkmayan sanatçılardan söz ettiğimizi unutmamalıyız. Televizyonun onlarda yaratacağı etkiyi ya da etkileri düşünüyoruz.

Sorumuzun karşılığına gene sorularla gidelim:

Sanatçının, yarattığı yapıta sahip olamayışı, amaçladığı sanat alıcılarından hem gelecekte, hem de yaşadığı çağda çok uzaklara düşmesi, giderek bu durumun bilincine varması, onda bir amaçsızlık doğurmaz mı? Bunca kargaşa arasında kimi amaçlayacağını bilemeyen sanatçı, "Ben kimseyi düşünmeden yaratırım, alıcısı bugün olmazsa, gelecekte olur!" gibi bir yozluğa düşmez mi?

Gerçi bütün sanatlar böyle bir sorunla karşılaşacak kadar yaygınlaşmış, çağdaş olanaklardan yararlanır duruma gelmiş değiller, birçok sanatlarda sanatçı bugün de kendi köşesinde üretiyor, ama çağdaş araçlardan yararlanıp yaygınlaşma olanağı bulmuş sanatlar için böyle bir yozlaşma tehlikesi yok mu?

"Ben kimseyi düşünmeden yaratırım!" yozluğu, kanımca, bir yayılmanın değil de, amaçladığı sanat alıcılarına ulaşamamanın sonucunda belirir. Sanatçı toplum içindeki yerini şaşırmış, amaçladığı sanat alıcılarından uzağa düşmüştür. Kendisiyle ilgilenenleri yadırgamakta, onlar için yaratmaktan mutlu olmamaktadır. Bilindiği gibi, her sanatçı belli bir çevrenin, belli toplumsal çekişmelerin ürünüdür. Şu ya da bu nedenle, kendisini belirlemiş olan etkilerden uzaklaşırsa, yerini yadırgaması, kopukluklar göstermesi, içine kapanması doğaldır. Sanatçının uzun çabalar sonunda ulaştığı yer, onu mutlu edecek yer olmayabilir. Yaratırken kendine dönük kalışı, "Ben kimseyi düşünmeden yaratırım!" yozluğuna düşmesi, bir mutsuzluk ortamında bulunduğunun belirtisidir. Yani bir yayılmanın değil, tam tersine, yayılamamanın sonucudur bu yozlaşma.

Çağdaş iletişim araçlarının, sanatları yığınlara götürebilecek buluşların, sağlıklı bir anlayışla kullanılmaya başlanması, iyi sanatçılarla bu araçları yönetenlerin birlikte çalışabilmeleri, sanat alanında birçok şeyin yeniden gözden geçirilmesine, yeniden değerlendirilmesine neden olacaktır.

Kötü sanatçılarla yapılan işbirliğinin olumsuz sonuçları, çağdaş iletişim araçlarına umutsuzlukla bakmamızı gerektirmiyor.